Ion Ursu.

In ziua aceia, Ion Ursu era maĭ necăjit decît orĭcînd. Se întorcea de la ogor și era necăjit pentru-că pe ogor era sărăcie și toamna trebuia să aducă zile negre.

Înnainte de a intra în sat, se opri ca să maĭ privească odată șesul Moldoveĭ.

În ziua liniștită de Septembre, soarele asfințea înfocat în unde și acolo, departe, între dealurĭ, unde asfințea el, Moldova părea că fierbe, roșie și mînioasă. Dincoace și dincolo de ape, șesurile tînjeaŭ galbene și sărace; pe prundul vînăt, între pete arse de iarbă, stăteaŭ caĭ, nemișcațĭ, tăind cu negru asfințitul roș; vitele suiaŭ coasta flămînde și talanga suna mîhnită în durerea începutuluĭ de toamnă.

Ion Ursu oftă și porni spre casă pe gînduri, cercînd cu bățul toți bulgării drumului. Se gîndea bietul om: ce să facă? doar muncește el într'o părere, și tot degeaba! Nu-ĭ nicĭ-o înlesnire de nicăerĭ; nevoe orĭ în cotro se întoarce.

Ion Ursu nu-ĭ nicĭ gros, nicĭ urît, nicĭ greoiŭ din fire: îl chiamă Ursu, pentru-că așa l-a chemat și pe tată-său. E mijlociŭ de trup, bine legat, roșcovan; păr castaniŭ, pe care îl poartă tuns de cînd a eșit din oaste; obrajiĭ arșĭ de soare, mustața scurtă, tufoasă; ochiĭ blînzĭ, căpriĭ, supt sprîncene late. Umblă domol, vorbește rar și îndesat, cu glas întunecat și ostenit de suferință. Un biet Romîn necăjit, care nicĭodată n'a putut să iasă deasupra nevoilor. Nu era nicĭ prea deștept, dar nicĭ prost nu era; nu era leneș, nu era suflet răŭ, nu era urît: ia, și el un om ca toțĭ oameniĭ! Și-a făcut oastea și s'a însurat c'o vădană. S'a gîndit omul: Văduva e femee care știe să ție piept nevoilor; să iaŭ o văduvă. Și a luat-o pe Domnica. Aŭ muncit din greŭ, aŭ răscolit cele optzecĭ de prăjinĭ de pămînt și aŭ aruncat sămînța, dar degeaba,

pămîntul nu le-a dat nimic, nicĭ în anul întăiŭ, nicĭ în aceștĭ treĭ din urmă. Și de-aceia se întreabă Ion Ursu ce să facă, de-aceia e necăjit și plin de amar.

Cireada îl ajunge din urmă. El se oprește ca omul care n'are ce face, se dă în lăturĭ, se razimă de gard și o lasă să treacă. Se uită la fiecare vacă: asta nu e a luĭ, nicĭ asta, nicĭ una nu e a luĭ; el e om necăjit, n'are la casă decît nevoe. Și iar pornește în urma cireziĭ, cercînd cu bățul toțĭ bulgăriĭ drumuluĭ. Trece prin liniștea satuluĭ, printre casele care se deșteaptă parcă în amurgul de toamnă; stîlpĭ de fum vînăt se ridică, cumpenele fîntînilor țipă icĭ-colo, glasurĭ și lătrăturĭ izbucnesc pe după gardurile de răchită.

Ajunge înnaintea căsuțeĭ luĭ mohorîte, stă în drum și se uită mult la dînsa.

Părințiĭ i-aŭ murit încă de pe cînd era flăcăiandru și atîta avere i-aŭ lăsat: căsuța asta. Cum s'a făcut, casa se dăduse după firea răposatuluĭ Ursu. Era șoldită parcă; ședea într'o rînă, cu acoperișul de pae negru și zbîrlit de vînturĭ, și se uita năucă prin cele două ochiurĭ de sticlă turburĭ

și afumate. Tot așa ședea și bătrînul Ursu, Dumnezeŭ să-l erte, cînd, întorcîndu-se pe două cărărĭ de la crîșmă, se oprea în locul unde odinioară fusese poarta și se uita la căsuța luĭ. Și casa și el se uitaŭ cu jale unul la altul, ca doĭ frațĭ care-șĭ aduc aminte de vremurile bune de odinioară. Acum bătrînul nu maĭ era și căsuța se uita tot mohorîtă la fecior, îl privea, cu ochiĭ eĭ răutăcioșĭ, cum se zbuciumă și cum caută să iasă deasupra nevoilor. După ce s'a însurat, a căutat omul să muncească cu drag, să prindă și el sămînță de parale. A arat, cu plug de împrumut, cele patruzecĭ de prăjinĭ ale femeiĭ și cele patruzecĭ ale luĭ, că atîta loc aveaŭ, și le-a semănat, femeia a căutat să maĭ dea o leacă de față caseĭ și să-ĭ maĭ lumineze ochiĭ; după aceia amîndoĭ s'aŭ pus să facă gard. Aŭ maĭ trebăluit încolo, aŭ maĭ trebăluit încoace, iaca veni și toamna, după vara de secetă. Păpușoĭ s'aŭ făcut te mirĭ ce și maĭ nimic. Bine, nu trebue omul să se supere, va veni norocul la anul. Dar anul a trecut și în loc de noroc a venit un copil. Și doar s'a strădănuit omul, a căutat să facă și el ca ceilalțĭ

săteni̯, degeaba! A cercat cumpărăturĭ la boer, dar cumpărăturile l-aŭ înglodat maĭ răŭ. După aceia, a făcut ce-a făcut şi a dobîndit nişte pămînt la cîmp, cînd s'aŭ maĭ împărţit pămînturĭ pe la oamenĭ. A bătut cele cincĭ poşte înnainte şi înnapoĭ de multe-orĭ, dar pămîntul n'a dat nimic, pentru că era nisip. Eĭ, ce să maĭ facă omul? De vrednic om vrednic, dar dacă n'are noroc! Aŭ maĭ venit doĭ copiiĭ în sărăcie, gardul a prins să cadă şi casa iar se uită zbîrlită, prin ochiĭ turburĭ şi răĭ, la Ion Ursu, cum se sbuciumă şi nu poate să iasă deasupra nevoilor.

Ion Ursu e amărît. Ograda nu-ĭ ca celelalte ogrăzĭ ale oamenilor, e pustie, parcă i-ĭ silă să intre. Ce are să facă? În ogradă are să se uite la casa zbîrlită; în casă, la pereţiĭ vineţĭ şi plinĭ de sărăcie. Pe urmă i-ĭ greŭ de gura femeiĭ, maĭ bine să treacă înnainte.

Cum porneşte, iată şi cumătru-săŭ, popa Tănase, preot cuprins, văduv, care-ĭ botezase cele treĭ odrasle. — Sărut mîna, nînaşule. Mulţămesc, Ioane. — Popa se opreşte, Ion se opreşte şi el.

«Încotro, Ioane?»

Ursu ridică amărît din umerĭ. Parcă maĭ ştie el încotro se duce, şi la ce, şi de ce? Popa Tănase, rînjind, îĭ arată cu degetul casa mohorîtă:

«Ştiĭ, Ioane, străluceşte de mîndră ce-ĭ, zăŭ aşa!»

Ursu se uită şi el la casă. Ar vrea să răspundă, dar se stăpîneşte. Dă din cap şi porneşte înnainte, amărît, stîrnind cu băţul toţĭ bulgăriĭ drumuluĭ.

Părintele Tănase se uită o clipă după Ion, apoĭ intră grăbit în ograda căsuţeĭ sbîrlite. E cumătru bun părintele: spune Ursuluĭ că i-ĭ urîtă casa, dar că i-ĭ femeia frumoasă, nu-ĭ spune. E om bun şi-l ştie necăjit pe Ursu; maĭ bine vorba asta o spune chiar femeiĭ.

Cînd se întoarse acasă Ion Ursu, înserase de-al-binelea şi nemărginirea se umpluse de florĭ de aur. În casa mohorîtă, gazorniţa ardea pe prichiciul hornuluĭ. Popa Tănase, cu mînile la spate, se uita cu cuvioşie la icoane; Domnica mesteca mămăliguţa. Focul pîlpîia leneş pe vatră şi purta pe pereţiĭ vineţĭ aripĭ marĭ de umbră.

«De unde viĭ, omule, așa de tîrziŭ? întrebă femeia.

— Ia, de pe drum.

— Așa: umblă drumurile, că drumurile aŭ să-țĭ aducă mîncare de a-gata.

— Tacĭ, femee, vorbi ostenit Ion; nu mă maĭ amărî și tu, că-s destul eŭ de bătut de Dumnezeŭ. Nu muncesc eŭ de mă spetesc? de ce n'am noroc?

— Ia lăsațĭ acuma, grăi și popa, cu ochiĭ la icoane; mare-ĭ Dumnezeŭ!»

Ursu răspunse, cu greutate:

«E prea mare și prea sus, de-aceia nu ne vede!...»

Tăcură. Aripile de umbră fîlfîiaŭ rar pe perețiĭ vinețĭ, treceaŭ grabnice și sfioase prin ungherele goale. Pe lavița, lîngă horn, dormeaŭ ceĭ treĭ copiĭ; răsuflările lor șueraŭ ușurel în tăcere. Ion se uita la dînșiĭ, pe cînd femeia, răsturnînd mămăliguța, zicea:

«Aŭ adormit așa, săraciĭ, n'aŭ îmbucat nimica.»

Ion Ursu voi să spue ceva, dar tăcu. Popa se întoarse cu fața la icoane și zise iar, mîngîindu-șĭ barba cărămizie:

«Mare-ĭ unul Dumnezeŭ!»

Femeia se uită la popă, apoĭ la bărbatu-său. Ion tăcea, cu ochiĭ în pămînt. Domnica răsturnă într'o strachină borşul cu fasole. Popa, cu ochiĭ în mîncarea de post, zise:

«Ce avem azĭ? — Vinerĭ. Poimînĭ e tîrg la Paşcanĭ. Doamne, multe minunĭ am maĭ văzut acolo, în gara ceia. Lume de pe lume! Ia acolo cîştigă oameniĭ parale...

— Cîştigă parale? vorbi moale Ion Ursu. Or fi cîştigînd, dar alte naţiĭ!

— Şi alte naţiĭ şi Romîniĭ...»

Ion dădu din cap, lăsă în strachină lingura pe care voia s'o ducă la gură, privi spre copiĭ, spre femee, apoĭ îşĭ coborî ochiĭ în pămînt. Domnica zise:

«Poftiţĭ, părinte, cu noĭ la masă!» Apoĭ se întoarse spre bărbatu-său: «Da' ce staĭ aşa, omule, şi nu mînîncĭ? Maĭ lasă şi tu gîndurile?»

Popa îşĭ trase un scăunaş cu treĭ picioare şi se aşeză lîngă cumătră.

«Mare-ĭ Dumnezeŭ, zise el, la anul poate a da roadă!»

Ursu ridică capul:

«Ce zicĭ, părinte, oare eŭ aşĭ putea să intru?

— Unde să intri?

— Acolo, la gară. Mă gîndesc și eŭ, părinte, că tare-s necăjit și amărît pe lumea asta... Acolo, poate s'o găsi și pentru mine o bucățică de pîne!»

Popa Tănase se scărpină în barba cărămizie și se uitâ la Domnica.

«Dă, Ioane, mare-ĭ Dumnezeŭ! eŭ cred că s'a găsi. Am eŭ, pe-acolo, vre-o doĭ cunoscuțĭ care ar putea să-țĭ facă înlesnirea asta...» Apoĭ popa adăogi, cu îndoială: «Dar te-aĭ gîndit tu, Ioane, că-ĭ departe și aĭ să fiĭ singur acolo, între străinĭ?

— Între străinĭ, rosti trist Ursu, dar tot oiŭ cîștiga pînea de toate zilele și nu mi-or muri copiiĭ de foame. Aicĭ e urgie! n'am noroc și pămîntul nu vrea să mă hrănească...»

Și omul necăjit își plecă capul pe piept. Maĭ întăiŭ nicĭ el n'a priceput cum de i-a venit gîndul acesta, să se ducă prin străinĭ, să muncească. I-a părut parcă răŭ de vorbele luĭ și de făgăduiala popeĭ. Dar gîndul se făcu maĭ limpede și maĭ tare, cînd omul își aduse aminte de ogorul galben, peste sărăcia căruia toamna își întindea pînze vinete de moarte.

Domnica zise iar:

«Da' ia, omule, și mînîncă, poate ți-ĭ foame...»

Ursu se uitâ la femee, se uitâ prin casă amărît și zvîrli vorbele greŭ, parcă voia să-șĭ zvîrlă inima odată cu ele:

«Mă duc!»

N'a putut să mînînce. Focul dormita în pînze albăstriĭ; popa privea cuvios la icoane, plimbîndu-șĭ mîna prin părul roșcat. Din cînd în cînd, fura cu coada ochiuluĭ spre Domnica. Ion Ursu îșĭ rumega amărăciunile.

Într'un tîrziŭ, și-a maĭ venit în fire și s'a înțeles cu popa Tănase. Aŭ să plece Duminică la tîrg și popa, nicĭ nu maĭ rămîne vorbă, o să-ĭ facă binele acesta: are să vorbească cu ceĭ marĭ de la gară și poate va izbuti să vîre și pe Ion la fabrică. Acolo se cîștigă parale.

Noaptea, omul chinuit de gîndurĭ n'a putut să adoarmă. A doua-zi s'a uitat la căsuța luĭ zbîrlită și plecată într'o parte, care l-a privit atîta vreme, cu ochiĭ eĭ răutăcioșĭ, cum se bate cu nevoile, s'a uitat la căsuță și nu i-a părut așa de urîtă. Și-

toată ziua a umblat prin sat, printre gardurile de răchită, prin hudițele pline de bulgărĭ, a coborît pe prundurile Moldoveĭ și, orĭ-unde întîlnea oamenĭ, se oprea, cerca să fie vesel.

«Mă duc după cîștig!» și le spunea ce gîndurĭ are. Oameniĭ îl priveaŭ ca pe cel sărac și-l lăsaŭ în plata luĭ Dumnezeŭ. Are să se ducă și are să vie, că Romînul vatra nu și-o uită.

A-doua-zi, după ce și-a sărutat nevasta și copiiĭ, a plecat cu popa Tànase, a plecat ca un om care se duce la primejdie asupra nopțiĭ, pe cînd casa șoldită îl privea, în zoriĭ recĭ, trandafiriĭ, cu ochiĭ eĭ turburĭ.

La tîrg, la Pașcanĭ, popa a umblat pe unde a umblat, a făcut ce-a făcut și a izbutit să bage pe Ion Ursu la fabrică. Pe la toacă, la spartul iarmarocuĭuĭ, zise Ion popeĭ, pe cînd cinsteaŭ o litră, de despărțire, la botul caluluĭ:

«Vezĭ, părinte, poate s'o maĭ fi îndurat și Dumnezeŭ de mine, că tare năcăjit am maĭ fost pînă acum. Eŭ oiŭ trimete parale acasă cînd oiŭ putea, de asta să nu ducă

Domnica grijă; numaĭ spune-ĭ, părinte, să se maĭ abată cîteodată pe la tîrg, să ne maĭ vedem. Şi pe sfinţia-ta te rog, aĭ grijă de nişte copiĭ sărmanĭ, să nu laşĭ pe Domnica...

— Nu te teme, Ioane, zise popa; n'o las eŭ pe Domnica, doar oamenĭ sîntem, ce Dumnezeŭ!»

După ce se despărţiră şi plecă popa bălăbănindu-se în teleagă, Ion rămase singur în mijlocul tîrguluĭ, în viermătul de oamenĭ. Şi cum se uita prăpădit în urma căruţeĭ care se zbătea în nourĭ luminoşĭ de colb, iĭ veni în minte, pentru a suta oară în ziua aceia, satul luĭ liniştit, gardurile de răchită, zgomotele seriĭ, talanga somnoroasă pe prundurĭ, căsuţa luĭ urîtă, — şi pricepu parcă de ce-ĭ cuprins de atîta jale şi de ce amărăciunea i se sue fierbinte în gît.

Chiar de a-doua-zi Ion Ursu îşĭ începu în fabrică munca cumplită a omuluĭ care nu ştie nimic şi care trebue să facă ce i se porunceşte. Zece ceasurĭ pe zi de muncă amară. În fierberea surdă a mulţimeĭ de oamenĭ, în haosul acela de maşinăriĭ, de foc, de chipurĭ aprinse, de spinărĭ încor-

date, bietul om se pierdu întăiŭ, crezu că i se dispică capul. Seara, cînd se văzu singur la aer curat, i se păru că răsuflă întăia oară în ziua aceia.

Muncea în fierărie. Toată ziua nu maĭ avea hodină. Ursu 'ncolo, Ursu 'ncoace, toată ziua înghițea fum negru, cu gust de păcură. Ciocanul cel mare, cu aburĭ, dădea loviturĭ surde care zguduiaŭ clădirea ; mînĭ vînjoase băteaŭ bucățĭ de foc în roate de scînteĭ, băteaŭ nicovalele care țipaŭ toată ziua. Și necontenit alergaŭ, prin fum și vuet, oamenĭ negri : cînd vorbeaŭ, țipaŭ în gura mare, cu ochiĭ bulbucațĭ cît niște cepe și dădeaŭ din mînĭ de parcă se pregăteaŭ de bătae.

Oameniĭ nu eraŭ răĭ de suflet și Ion Ursu și-a făcut prietenĭ îndată. La un păhărel de rachiŭ se cunosc inimile. Cum a intrat în fabrică, a dat peste un cîrd de sătenĭ carĭ, ca și dînsul, înghițeaŭ fumul cu gust de păcură și amarul.

Într'o seară, și-aŭ maĭ muiat inimile c'o leacă de băutură și și-aŭ spus toțĭ păsurile. Pe toțĭ iĭ alungase de-acasă biciul nevoiĭ. Toțĭ aveaŭ o sfoară de pămînt cu

care de-abia îşĭ ţineaŭ zilele. Aŭ dus-o o vreme cîne-cîneşte, dar destul a fost un an răŭ, ca să-ĭ prăpădească. Aŭ dat vitele pe nimic, ca să nu le maĭ vadă pierind, aŭ pornit în lume după cîştig şi acuma muncesc crunt pentru o bucată amară de pîne. Ion Ursu îşĭ asculta povestea luĭ chiar, în vorbele tovarăşilor, întunecat şi gîndindu-se cu durere la casa pustie. În seara aceia, de necaz, aŭ băut toţĭ maĭ mult şi aŭ stat pînă tîrziŭ, privindu-se cu ochĭ sucloşĭ, cu coatele pe masă, cu capu 'n palme, supt lumina galbenă. Glasul lor suna trist şi rar, ca la un priveghiŭ.

S'a obişnuit cu greŭ în lumea aceia nouă, dar s'a obişnuit. Tîrguşorul plin de crîşme era tăcut şi fierbea numaĭ cînd atelierele vărsaŭ şuvoiul negru al sutelor de lucrătorĭ. Flaşnete cîntaŭ printre casele urîte, grămădite cu frică unele în altele; melodiile plîngătoare colindaŭ străzile înguste înnălţînd în văzduhul liniştit romanţe melancolice. Copiĭ zgomotoşĭ îşĭ vînturaŭ zdrenţele pe supt sălciile scuturate de ceĭ dintăĭ fiorĭ aĭ toamneĭ, pe malurile pîrăuluĭ vînăt, care întovărăşeşte şoseaua.

Cînd lucrătoriĭ umpleaŭ crîşmele şi casele, porneaŭ certurĭ. Femeile marĭ şi grase eşeaŭ în ulițĭ, chemaŭ copiiĭ, răcneaŭ cu glasurĭ ascuțite şi întindeaŭ brațe goale, care părea enorme în rumeneala amurguluĭ. Lucrătoriĭ, greoĭ, îşĭ fumaŭ pipele la ferestre şi mormăiaŭ cu glasurĭ surde.

«Ce este, mamă?»

Alțiĭ veneaŭ veselĭ, îşĭ priveaŭ cu ochĭ sticloşĭ femeile totdeauna maĭ bătrîne decît eĭ şi răspundeaŭ moale răcnetelor:

«Numaĭ un păhar, babo!»

Femeile îşĭ maĭ duceaŭ o vreme strigătele, cu mînile în şoldurĭ, îşĭ urneaŭ greoae trupurile marĭ, se descărcaŭ pe copiĭ, apoĭ se linişteaŭ, în luminile tot maĭ şterse ale amurgurilor de toamnă.

Seara, pe malurile pîrîuluĭ vînăt, pe supt pletele sălciilor, rătăceaŭ perechĭ tăcute: dragostea maĭ avea puterĭ încă, după ziua aspră de muncă. Iar flaşnetele cîntaŭ somnoroase prin crîşmele înfundate. Cîteodată, cînd se deschideaŭ uşile cu sticle aburite, năvăleaŭ trilurĭ sperioase în întunericul rece de toamnă şi porneaŭ pe străzile înguste, spre cîmpiĭ; şi iar se făcea linişte şi flaşnetele gemeaŭ

somnoroase, ca într'o depărtare adîncă. Fustele albe ale fetelor ınsemnaŭ pete albe in întunerecul sălciilor.

Era vieaţă străină în tîrguşorul acela de lucrătorĭ, crîşmele eraŭ totdeauna pline de oamenĭ şi de cîntece, maĭ ales cînd venea chenzina, saŭ *fasonca*, după cum zic lucrătoriĭ de-acolo. Ion Ursu se obişnui cu vieaţa tîrguşoruluĭ maĭ greŭ, dar cu furnicarul crîşmelor întunecoase se obişnui uşor de tot. Oameniĭ eraŭ toţĭ veselĭ, toţĭ eraŭ fraţĭ în mijlocul păharelor şi în nouriĭ vineţĭ de fum de tutun.

La una din petrecerile chenzineĭ, s'a înprietenit el cu Vicenty Hleba.

Îndată după fasoncă, — era pe la sfîrşitul toamneĭ, — valul negru de lucrătorĭ umplu crîşmele. Ion Ursu intră şi el, c'o grămadă de fierarĭ, la Barbălată. S'a aşezat maĭ la o parte ca un străin ce era. Iar crîşmarul începu să vorbească cu dragoste lucrătorilor:

«Ştiĭ, am adus un vin negru, acum, de la Odobeştĭ, să-ţĭ lingĭ buzele nu altceva... — Şi-şĭ punea cele treĭ degete, cu care facĭ cruce, pe buzele marĭ, închipuind săru-

tarea. — Bun vin! şpirt, zăŭ şpirt! — Apoĭ cătră alţiĭ: Dumneavoastră ştiŭ că vă place drojdia, am nişte drojdie, halal!..»

Ion Ursu văzu cu mirare că deodată Barbălată se opreşte şi face lucrătorilor, cu ochiul, semn spre uşă. Se întoarse şi el.

Cîteva femeĭ se zbăteaŭ la uşă, roşiĭ, mînioase, c'o falcă 'n cer şi cu una în pămînt.

Crîşma tăcu pe dată. Femeile se zvîrliră ca leoaicele, care spre crîşmar, care spre bărbaţĭ. Răcnetele ascuţite porniră.

«Aşa? Nu ţi-e ruşine obrazuluĭ! deşerţĭ buzunarele bărbaţilor... Ticălos! hoţ! — Acasă, copiiĭ crapă de foame şi tu aicea crapĭ de băutură! Cîne! Haĭ acasă!»

Răcneaŭ, unele cu mînile 'n şoldurĭ, altele vînturînd cu tărie braţele groase. Şi ocările curgeaŭ gîrlă, cumplit de puternice şi de dezvălite.

Dar domnul Barbălată nu băga în seamă nicĭ răcnetele tarĭ, nicĭ ochiĭ mînioşĭ; domnul Barbălată cerceta, într'un colţ, foarte atent, un catastih. Iar bărbaţiĭ primiră furtuna cu linişte.

«Ce este, mamă? ce este, bătrîno? nu

vă supărați așa, mă rog! Iaca mergem îndată acasă, după ce-om gusta un păhărel. Numaĭ unul, zăŭ așa, și mergem... Așa e că beĭ și tu, mamă, un paliciŭ? Barbălată a adus acuma niște vin bun de Odobeștĭ, să-țĭ lingĭ buzele, și niște drojdie, halal!»

Femeile, încet-încet, se potoleaŭ și se dădeaŭ pe lîngă mese.

«A adus vin bun și drojdie bună?

— Da-da. Eĭ, ce-țĭ spuneam eŭ, dragă? de ce te superĭ? Șezĭ colea. Un păhăruț numaĭ....

— Unul, da; dar maĭ mult nu.

— Unul, babo, numaĭ unul! Eĭ, domnule Barbălată!»

Domnul Barbălată zvîrli catastihul.

Ion Ursu auzi un rîs liniștit alăturĭ. Se întoarse. Rîdea un Polon tînăr, bălan și bărbos. Ion îl privi; Polonul, rîzînd foarte vesel, începu să vorbească într'o romînească stricată:

«Îțĭ place? Îndrăcită muerea, dar și bărbatul al draculuĭ! Stăĭ, bătrîno, haide să tragem un păhărel, numaĭ unul! Și păhărelul se deșartă de treizecĭ de orĭ. De-acum pînă în ziuă o țin; pe urmă aŭ să

se certe, căcĭ paralele se sfîrșesc. Al dracului! Și asta se întîmplă la orice fasoncă. — Leahul începu a rîde și a clipi, dădu cu pumnul în masă, apoĭ se liniști deodată. — Te uițĭ la mine? urmă el, tainic; parcă eŭ sînt maĭ de treabă? Nicĭ eŭ nu mă urnesc de-aicĭ pînă ce n'oiŭ fi maĭ ușor. Pe mine paralele mă încurcă! Dar încaltea eŭ n'am nimic în vieața asta, nimic! — și iar bătu cu pumnul în masă — nimic! nicĭ copiĭ, nicĭ femee, nicĭ rude, nimic! Ce să fac eŭ cu paralele? Mînĭpoimînĭ crăp într'un șanț...» Se opri, clipi șiret dintr'un ochiŭ și începu a urla: — Heĭ! domnule Barbălată! nu ne uita, iubite; maĭ poftim și pe la noĭ! Împărtășanie, domnule Barbălată!»

Ion Ursu și cu Vicenty Hleba s'aŭ înprietenit degrabă. După două ceasurĭ îșĭ spuneaŭ durerile viețiĭ, deșertînd cu dragoste păharele.

Vicenty bătea din cînd în cînd cu pumnul în masă și clipea dintr'un ochiŭ repede, parcă-ĭ era frică să nu-l vadă cineva. Altfel vorbea liniștit și frumos și luĭ Ion Ursu iĭ plăcea cînd îl auzea schimonosind cu-

vintele și făcind întorsăturĭ străine. Vinul venea sticlă după sticlă și păharele nu stăteaŭ o clipă deșarte.

În jur rîsete întinse porneaŭ, une-orĭ se ridicaŭ glasurĭ amenințătoare, era zarvă; flașneta suspina somnoroasă, într'un colț, romanțe bătrîne; cîteodată se oprea gemînd și ofta istovită.

Și Polonul vorbea despre vieața luĭ din patria nefericită, ca și cum aĭ vorbi despre niște visurĭ triste, pe care mînĭ le veĭ uita. — Acolo, în Lembergul cel mare, era aur mult, era soare frumos și sărăcie cumplită supt lumina soareluĭ. De verĭ își aducea aminte cu greŭ: îĭ rămăsese amintirea unuĭ soare cald, a unor ulițĭ pline de praf și a unuĭ stol de copiĭ săracĭ și veselĭ. Intre copiiĭ aceia se vede și el. Numaĭ ernile aŭ rămas săpate în sufletul luĭ, cu îngrozitoarele vaete ale unuĭ popor flămînd. Pîne! pîne! Hleba! hleba! — Se vede apoĭ printre nefericițiĭ aceia, copil încă, părăsindu-șĭ patria și poposind într'o țară verde, cu cîmpiĭ mănoase, pline de soare, într'un tîrg noŭ, plin de pîne. Aicĭ eraŭ banĭ și poporul flămînd s'a săturat. Numaĭ el nu

era sătul totdeauna, pentru-că era singur și orfan. Oamenii eraŭ bunĭ cît aveaŭ parale multe, și parale multe aveaŭ numaĭ înnainte de a intra în crîșmă. Pe urmă trebuia să rabde și să colinde casele, cînd îĭ era foame; și femeile miloase îĭ dădeaŭ pîne. I-aŭ dat și pîne și nume: de-atuncĭ îl chiamă așa: Vicenty Hleba, adică Vicenty Pîne. — Pe urmă s'a făcut flăcăŭ și aŭ venit și pentru dînsul vremĭ bune; a prins să cîștige și el parale. Aicĭ dacă aĭ două brațe nu morĭ de foame. Dar el n'are nicĭ rude, nicĭ femee, nicĭ copiĭ, nimica. El e singur și parale nu-ĭ trebue. Ce să facă cu paralele? Mînĭ-poimînĭ crapă într'un șanț... Pînă atuncea bea și trăește bine. De ziua ce vine nu-ĭ pasă. Bate cu pumnul în masă: «Aicĭ sînt totdeauna banĭ, găseștĭ oricînd pîne caldă, trandafir, vin și femeĭ!..» Mînĭ chiar dac'a muri, răŭ nu-ĭ pare: aŭ să-l îngroape într'un pămînt binecuvîntat!

Și clipește tainic dintr'un ochiŭ: «Eĭ, domnule Barbălată, nu ne uita, iubite; maĭ poftim și pe la noĭ. Împărtășanie, domnule Barbălată!»

Lămpile ardeaŭ ca niște tăciunĭ prin fumul vînăt și prin zarva bubuitoare, și ceĭ doĭ tovarășĭ îșĭ dezvăleaŭ sufletele, cu capetele apropiate, cu ochiĭ strălucitorĭ deasupra păharelor pline. Glasurile lor eraŭ întunecate de suspinele flașneteĭ, care îngîna, obosită și somnoroasă, romanțe bătrîne.

Prietenia cu Vicenty Hleba a adus nopțĭ de petrecerĭ, chefurĭ cu lăutarĭ. Leahul era prietenos și bun la suflet ca pînea cea caldă și avea un fel de slăbiciune pentru Ion Ursu; nu putea să bea un păhar de vin, dacă nu era și Ursu să cinstească cu el, — și niciodată nu se opreaŭ la un păhar.

Satul prindea încet-încet să se întunece în mintea omuluĭ. În două lunĭ a fost de două orĭ acasă și acuma, în urmă, nu i-a părut răŭ că s'a întors la fabrică. De altmînterĭ femeia zicea că o duce bine; copiiĭ eraŭ sănătoșĭ. Popa, cînd se maĭ abătea pe la tîrg, spunea mereŭ acelașĭ lucru:

— Domnica e bine, copiiĭ sînt rumenĭ și sănătoșĭ.

«Nu te teme, Ioane, că n'o las eŭ pe Domnica, ce Dumnezeŭ!»

Şi Ioan mulţămea părintelui, îi săruta mîna şi trimetea celor de-acasă cîte un pumn de parale.

Toamna a trecut aşa. Prietenia cu Hleba s'a legat tot maĭ strîns.

În zilele de sărbătoare, ceĭ doĭ prietenĭ rătăceaŭ prin împrejurimile tîrguşoruluĭ: orĭ spre Siret, pe şoseaua largă, străjuită de sălciĭ, orĭ pe linie, prin mijlocul miriştilor sure. Şi seara aducea chef şi voebună în crîşmele mohorîte.

Tîrguşorul îşĭ ducea în chip firesc vieaţa străină şi luĭ Ion Ursu nu-ĭ maĭ părea acuma nimica deosebit. Cetele gălăgioase de copiĭ, femeile marĭ cu răcnete aspre, petrecerile de seară, perechile de tinerĭ pe supt sălciile pîrăuluĭ, toate i se păreaŭ obişnuite. Şi vieaţa curgea...

Toamna a trecut nebăgată în seamă, cu frumuseţile eĭ melancolice.

Dimineaţa, către răsărit, negurĭ de argint înghiţeaŭ flacările soareluĭ, negurĭ sure învăluiaŭ dealurile şi pădurile de pe zare; numaĭ deasupra văzduhul era albastru-palid şi în răcoarea înnălţimilor suspinaŭ prigoriĭ singuratice. O adiere da fiorĭ, aducea

oftările toamneĭ. Lucrătoriĭ treceaŭ grăbițĭ prin crîşmele scunde, înnainte de a începe lucrul. Cînd treceaŭ peste podețe, sălciile picuraŭ rouă rece; eĭ se zgribureaŭ înfioraţĭ în bluzele subţirĭ, albastre.

Soarele cernea apoĭ lumină gălbue şi, prin căldura prietenoasă, stolurile de copiĭ în zdrenţe se zbieguiaŭ cu veselia unor vrăbiĭ gălăgioase. Vînturĭ grăbite treceaŭ ducînd foĭ galbene, pîrăul vînăt trecea ticnit ducînd foĭ galbene.

În amurgurile colorate crîşmele se deschideaŭ, înghiţeaŭ valurile negre de lucrătorĭ, şi vieaţa curgea şi se prăpădea încet, pe nesimţite. Tîrguşorul se liniştea în lumina tristă a seriĭ de toamnă, cîmpiile adormeaŭ împrejur odată cu zgomotele nelămurite. Arare, căruţe, trecînd grăbite pe departe, aminteaŭ larma înnăbuşită a căderilor de apă. În noaptea rece luminĭ roşiĭ se aprindeaŭ, tresăreaŭ speriate de suflările toamneĭ.

Vieaţa curgea. Fierăria se umplea de fum, de bubuiturĭ surde, de ţipete de nicovală; oameniĭ negri munceaŭ din greŭ, spinările se încordaŭ, glasurile răguşite

spintecaŭ negura cu gust de păcură, — și Ion Ursu muncea și el de dimineață pînă 'ntr'amurgul muncă amară, pe urmă valurile negre îl mînaŭ spre Barbălată.

«Trebue să beĭ! zicea Vicenty Hleba; altfel se pune funingine în gîtlej...»

Și se puneaŭ prietenește: un păhar, două, treĭ, pe urmă se pierdea șirul.

Așa a trecut toamna.

Pe-aproape de Crăciun, într'o Duminică, Ion Ursu se sue în deal, la tîrg. S'apropie Crăciunul și o fi venit cumătrul popa cu veștĭ bune de-acasă, să-l ia pe sus și să-l ducă într'o goană, spre căsuța zbîrlită: să facă și el sfintele sărbătorĭ ca orĭce gospodar. Sue în tîrg, umblă încolo, umblă încoace, norod mult și îndesat ca într'un stup. Tîrgul bîzîia ca un bondar uriaș. Aha! iaca și căruța popeĭ!

S'apropie repede, c'o bucurie copilărească. Acuma parcă se gîndește cu jale cum de a uitat atîta vreme de vatra luĭ! Popa așează căpestrele cailor, Domnica rînduește niște cumpărăturĭ în căruță.

Ion se gîndește: Ce bucurie am să le fac! — Se apropie încet.

«Bună-ziua, oamenĭ bunĭ!»

Domnica ridică ochiĭ şi rămîne locului ca o stană, cu gura căscată, fără de nicĭ un cuvînt. Popa se întoarce şi răspunde cu jumătate de glas:

«Mulţămim!»

Şi popa şi Domnica îşĭ zvîrl o privire repede; tac. — De bucurie! gîndeşte Ion; apoĭ aşteaptă să se înceapă vorba.

Popa tace, se scarpină în barba roşie şi nu poate potrivi căpestrele. Domnica şi-a plecat ochiĭ spre cumpărăturĭ. Şi Ion Ursu nu pricepe, dar i se pare că a căzut de undeva, de sus, a căzut şi cade, şi cade...

«Aţĭ maĭ venit pe la tîrg? (Parcă vorbeşte cu nişte străinĭ.)

— Da, am venit... zice popa Tănase. Domnica tace.

— Da' băeţiĭ... sănătoşĭ?

— Sănătoşĭ...»

Şi iar tac. Săracul Ursu! la ce se aştepta el! Caută să maĭ zică o vorbă şi nu găseşte, nu ştie de ce să maĭ întrebe. Şi parcă i-e silă să maĭ întrebe de ceva. Stă aşa, la doĭ paşĭ de căruţă, se uită la Domnica, se uită la popă: ce dracul! nu maĭ

sfîrșeste cu căpestrele celea! — Însfîrșit popa a potrivit căpestrele de funie pe capetele cailor și Ion răsuflă maĭ ușurat. De bună-seamă că popa are să-l îmbie: «Haĭ! și-ĭ face Crăciunul acasă!» Dar popa se uită la dînsul ca la un străin.

«Eĭ, cum o maĭ ducĭ pe aicĭ, Ioane?

— Bine, sărut dreapta...

— Apoĭ tot bine să dea Dumnezeŭ-Sfîntul!»

Atîta. Popa iar tace. Luĭ Ursu parcă-ĭ vine să le spuie: «Ce vă uitațĭ la mine ca la un străin?» Dar tace. Cearcă apoĭ să lege iar vorba:

«Acù nu prea am parale... fasonca-ĭ joĭ...»

Deabia acum se descleaștă și gura Domnicăĭ:

«Apoĭ nu prea ducem lipsă, Ioane...»

Ion Ursu iar nu știe despre ce să maĭ întrebe; Domnica tace; strîmtorarea ciudată îĭ cuprinde pe toțĭ; se uită unul la altul cu privirĭ străine. Totușĭ nu pot să se despartă așa, fără de nicĭ un cuvînt, și părintele Tănase e om detreabă și i-ĭ milă de Ursu:

«Iaca, Ioane, îmĭ pare tare bine că ți-a venit inima la loc.»

Dar luĭ Ion numaĭ la loc nu i-a venit inima. Însă părintele știe el ce știe, a luat pe departe pe Romîn și i-a vorbit de multe lucrurĭ: iaca așa, iaca așa...

Ion asculta, dădea din cap, și din potopul de vorbe al cumătruluĭ a priceput că despre sfintele sărbătorĭ nu s'a spus nicĭ un cuvînt.

«Apoĭ s'auzim de bine!...» zice la urmă preotul, — și Ion Ursu rămîne neclintit la marginea drumuluĭ, privește cum se pierde căruța părinteluĭ Tănase în pîclă și i se pare că tot astfel și vieața luĭ se prăpădește și se înstrăinează de căminul și pămîntul bătrîn.

I-aŭ venit multe gîndurĭ omuluĭ năcăjit despre bunătatea părinteluĭ și despre cinstea Domnicăĭ, dar gîndurile-s gîndurĭ. Și n'a avut cînd să clocească gîndurile negre, căcĭ s'a întîmplat să se întîlnească așa, pe negîndite, prin mulțime, cu prietenul luĭ cel bun. Aŭ pornit să cinstească amîndoĭ un păhar. Aŭ cinstit un păhar, pe urmă aŭ cinstit maĭ multe. Ion Ursu deșerta bău-

tura, dar inima la loc nu-ĭ venea, şi parcă s'a maĭ uşurat cînd şi-a spus unuĭ prieten durerea.

Vicenty îl asculta cu ochiĭ la păhare, dădea din cap în răstimpurĭ cu chip că-l înţelege şi-ĭ punea cu-deasila păharul plin în mînă.

«Bea, frate Ioane, las' că-ţĭ trece! Băutura spală durerea...»

Şi i-a trecut luĭ Ursu durerea. Pe la miezul nopţiĭ, de gît cu Hleba, cînta şi frăminta pămîntul în loc, cu păharul pe jumătate gol în mînă. Scripcile ţipaŭ speriate şi porneaŭ cu greutate paşiĭ leneşĭ, ca de plumb, aĭ celor doĭ prietenĭ.

Ion Ursu bea de supărare, Vicenty Hleba de prietenie. Amîndoĭ de-abia maĭ puteaŭ duce păharele tremurătoare la gură. Se opreaŭ din cînd în cînd, priveaŭ pe ceĭ dimprejur cu ochĭ osteniţĭ, îşĭ întindeaŭ buzele în nişte rîsurĭ tăcute şi zădarnice. Scripcile iar tresăreaŭ cu ţipete de spaimă şi paşiĭ ca de plumb iar tresăreaŭ leneşĭ, greoĭ.

Şi vieaţa curgea necunoscută şi umilită, în fumul negru cu gust de păcură, în

crîşmele pline de aburĭ şi de miros de băutură.

I-a venit într'un rînd luĭ Ion Ursu gîndul să pornească acasă, să facă Crăciunul la vatra luĭ, şi a ciocnit, de ducă, un păhărel cu Vicenty Hleba. Pe urmă s'a gîndit că se poate duce şi mînĭ, şi noaptea a petrecut-o chefuind. După aceia a ascultat sfaturile prieteneştĭ şi nu s'a maĭ dus. Acuma era şi el om, pricepea rostul vieţiĭ.

În vremea celor treĭ zile ale sfîntuluĭ Crăciun, a cîntat, a băut, şi sfirşea un chef ca să înceapă altul. În jurul luĭ era veselie mare, sărbătoare şi frăţie. Femeile marĭ şi grase eraŭ blînde ca oile, se sărutaŭ prieteneşte cu toţĭ bărbaţiĭ şi chefuiaŭ la olaltă. Copiiĭ curăţeĭ se hîrjoneaŭ, rîdeaŭ, jucaŭ împrejurul părinţilor şi goleaŭ pe furiş păharele începute. Iar afară flăcăiĭ şi fetele îşĭ duceaŭ veselia şi tinereţa ameţită de petrecere şi sărbătoare prin pînza albă de omăt, pînă la oglinda verzue de ghiaţă, care se întindea în mlaştinĭ la o margine a tîrguşoruluĭ. Acolo patinele îĭ duceaŭ în zbor de vînt, obrazurile eraŭ roşiĭ, ochiĭ

scînteetorĭ și brațele se strîngeaŭ maĭ cu putere.

Fabrica nu maĭ chema, în vremea asta, lucrătoriĭ, cu boncăluitul eĭ de taur. Peste zi și seara nu maĭ speria tîrgușorul amețit. Pe pîrăŭ se pusese punte albă, deasupra sălciile înfloriseră alb de nașterea Mîntuitoruluĭ, și de la un capăt la cellalt al tîrgușoruluĭ găriĭ, crîșmele vesele răsuflaŭ pe ușile umblate aburĭ cenușiĭ în iarna albă. Și toate crîșmele cîntaŭ, tot tîrgușorul cînta, beat, de sfînta sărbătoare.

După sărbătorĭ vieața iar prinse a curge regulat.

Pe șesurile Siretuluĭ, tîrgușorul pătat de pînze de omăt părea o fiară pestriță, pitită la marginea uneĭ pustiĭ albe; aburĭ cenușiĭ de vieață pluteaŭ deasupra, în văzduhul rece.

Și lucrătoriĭ iar treceaŭ grăbițĭ pe podețele ninse, zgriburițĭ în bluzele albastre. În tăcerea zilelor de iarnă, doar copiiĭ gălăgioșĭ, înfășurațĭ în haine vechĭ murdare, băteaŭ ghețușurile pîrăuluĭ vînăt cu ciubotele părinților lor. Numaĭ nasurile roșiĭ li se vedeaŭ din grămada de vechiturĭ. Arare, cînd se deschideaŭ ușile grele, blănite, aburĭ

calzĭ năvăleaŭ afară din casele strîmte. Femeile marĭ nu se maĭ certaŭ decît cînd venea fasonca şi atuncea se certaŭ ca să aibă şi ele partea lor de băutură la petrecere.

În apusurile senine, întinderile albe din jurul tîrguşoruluĭ sclipeaŭ în ape viorii; stîlpul de fum al fabriceĭ părea străveziŭ şi tăia cu o dungă mare, vînătă, marea înfocată a asfinţituluĭ; veselia lucrătorilor năvălea gălăgioasă pe hudiţele strîmte.

În nopţile negre de vijelie, vieaţa se stîngea curînd. Numaĭ fericiţiĭ carĭ maĭ găseaŭ banĭ în fundul buzunărilor se înfundaŭ în crîşmele mohorîte. Suflările erniĭ umpleaŭ văzduhul de fiorĭ; de-departe veneaŭ bubuiturĭ înnăbuşite, izbucnirĭ maĭ grele ale vijelieĭ. Groaza trecea ca o pasere uriaşă şi supt filfiitul eĭ pulberea de omăt se aduna în troene. Secerea luniĭ eşea palidă de frică din noianurĭ negre, vîntul gemea aducînd cu el spaima neştiutuluĭ. Luminile găriĭ clipeaŭ jalnice în noapte, ca nişte ochĭ în agonie.

Luĭ Ion Ursu nu-ĭ păsa de iarnă pentrucă în crîşmă niciodată nu-ĭ frig. Două pă-

hare îl făceaŭ să uite de vieaţa trecută, treĭ păhare îl făceaŭ să prindă gust de băutură şi de veselie. Iar Vicenty Hleba era un prieten cum nu se maĭ află. Cînd trîntea el păharul pe masă, cînd îşĭ ridica el ochiĭ albaştri şi barba bălae şi cînd răcnea: «Împărtăşanie, domnule Barbălată!», îţĭ venea să-l îmbrăţişezĭ. Şi chiar se îmbrăţişaŭ prieteniĭ. Cînd începea flaşneta gemete de inimă albastră, amîndoĭ ţineaŭ hangul cu glasurĭ răguşite, pînă ce-ĭ pălea jalea. Atuncĭ Ursu prindea să fluere doina şi Vicenty sta cu ochiĭ aţintiţĭ în ochiĭ luĭ, tăcut, cu faţa galbenă. Şi zicea Leahul: «Vezĭ, frate, îmĭ aduc aminte de ţara noastră... Ştiu că n'am s'o maĭ văd niciodată!» Iar Ion Ursu tăcea şi amîndoĭ se priveaŭ muţĭ. — Rare-orĭ jucaŭ. De-obiceiŭ cîntaŭ, orĭ se priveaŭ tăcuţĭ, cu feţele sarbede, cu capul în palme, deasupra păharelor pline cu băutură galbenă. Cînd începeaŭ să bea, vorbeaŭ rar, sorbeaŭ cu silă păharele, parcă voiaŭ anume să se îmbete. De la al treilea orĭ al patrulea păhar se maĭ dezmorţeaŭ. Polonul zîmbea:

«Am gust de băutură...»

Iar Ion Ursu zîmbea şi el: «Cred şi eŭ!»

În crîşmă plutea umezeală caldă ca într'o bae de vaporĭ, miros de băutură, fum de tutun; lămpile luminaŭ slab în pînzele de aburĭ. Beţia celor doĭ prietenĭ era duioasă, niciodată o vorbă rea nu eşise din gura lor. Tîrziŭ eşeaŭ alăturĭ, ţinîndu-se cu mînile de după cap.

Iarna a fost grea, plină de viscole, şi Ion Ursu n'a putut să se ducă niciodată pe-acasă, nicĭ cu oamenii din satul luĭ nu s'a întîlnit la tîrg. Dealtminterĭ nicĭ nu s'a gîndit de multe-orĭ să se ducă.

Cînd îşĭ aducea aminte de copiĭ, de nevastă, de casa plecată într'o parte, îl lovea jalea, îĭ era dor, ar fi vrut să se ducă parcă, dar gîndul acesta n'a prins rădăcină niciodată.

Îşĭ maĭ aducea aminte de întîlnirea dureroasă dinnainte de Crăciun şi sta pe gîndurĭ: tulburarea trecută iar venea şi un început de mînie îĭ aducea multe prepusurĭ. Treceaŭ însă toate, mintea luĭ nu putea să ţie multă vreme un gînd; în vuetul de ciocane şi'n fumul negru, orĭ în aburiĭ crîşmeĭ, gîndurile fugeaŭ speriate. Numaĭ noaptea,

înnainte de a adormi, i se închegaŭ icoane, dar îndată oboseala și somnul le ștergeaŭ.

Decînd vieața aceasta nouă îl prinsese în vîrtejul eĭ, simțea că se schimbă. De trăit trăia bine, n'avea grijă de nimic, petrecea, dar o oboseală ușoară îĭ învăluise sufletul; nu maĭ putea gîndi cu putere; hotărîrea și voința nu întraŭ în vieața de toate zilele: muncea, se mișca ca o mașină, după poruncă... Cînd Hleba îl îmbia la cinste: «Haĭ!», nu răspundea nimic și se ducea. De-l vedea trist, Leahul pricepea că-l încleștează dorul de-acasă și eraŭ de ajuns cîteva vorbe: «Dar lasă gîndurile, frate, o vieață avem!» și Ion îĭ da dreptate și se mira el singur cum îĭ vine așa de ușor nepăsarea. — Cîteodată, rar, îĭ veneaŭ chiar porniri să nu maĭ dea pe-acasă. De ce aŭ vorbit cu dînsul ca cu un străin? Cine știe! poate între popa și Domnica luĭ nu-ĭ lucru curat. Și gîndurile eraŭ totdeauna obosite, icoanele șterse. Numaĭ copiiĭ, cînd îĭ vedea în vis, și gîndul la pămîntul bătrînesc îĭ umezeaŭ cînd și cînd ochiĭ. Atuncĭ nu era altă scăpare decît prietenia luĭ Hleba, o

vorbă de îndemn și cîteva păhare la Barbălată.

Așa trecu iarna. Omul era mai tras la față, ochii eraŭ mai adînci și se întunecaseră; își lăsase barbă, o barbă ca mătasa uscată de păpușoi; pășea 'eneș ca toți lucrătorii, cînd se întorcea seara de la lucru, și era într'un gînd cu Vicenty Hleba cînd treceaŭ pe dinnaintea lui Barbălată.

Își făcuse strae strîmte, după sfatul prietenului: bluză albastră, pantaloni albaștri. Dimineața tremura de-acasă pînă la fabrică; seara tremura de la fabrică pînă la crîșmă. Acuma se deprinsese și cu felul de vorbă al lucrătorilor străini. Cînd se afla între Leși, zicea: «Adă la mine un pahar de rachiŭ...», ori: «Cîntă, că-ți daŭ un bacșiș eu ție...» În loc de «fabrică» zicea *verștat* și suduia și el scuipînd: «*Pceacref sobacea!*» Nu că-și uitase vorba, dar așa vorbeaŭ tovarășii și-l luaŭ și pe el înnainte. Afară de asta făcea o mare plăcere lui Vicenty cînd înjura pe leșește. — Cînd avea chef și auzea pe cineva povestind, striga de-departe vesel: «Leagă cățeaua!...» ori: «Las'că știŭ!», și rîdea și el, și rîdea

și Hleba. Nu eraŭ scorniturĭ de-ale luĭ; așa spunea toată lumea, așa spunea și el. Și astfel își ducea vieața; Domnica, copiiĭ, pămîntul, nu prea-ĭ necăjeaŭ gîndurile; iar ochiĭ răutăcioșĭ aĭ caseĭ șoldite se închi-deaŭ, nu-ĭ maĭ aminteaŭ de zdruncinul de odinioară.

Așa a trecut iarna.

Într'o Duminică din postul mare, cu o săptămînă înnainte de Floriĭ, prietenii suiră în deal, la tîrg. Săteniĭ foiaŭ în lumina de primăvară; crîșmele gemeaŭ de lume. Ion Ursu privește straele albe și curate care flutură în toate părțile, își aduce aminte de multe zile senine pe care le-a uitat, inima îĭ tresare maĭ fierbinte. Altul era Ion Ursu odată și altul e acum!

«Ascultă, Hleba, spune drept, m'am schimbat eŭ mult?»

Cum? Firește că s'a schimbat. Acuma s'a maĭ îngrășat, acuma e tîrgovăț; s'a schimbat, firește!

Tîrgușorul e maĭ luminos în primăvară, supt cerul curat. Pe șindrila plină de mușchiŭ verde a uneĭ dughenĭ, două gîște vinete staŭ liniștite și privesc cu luare-a-

minte lumea. Negustoriĭ prind pe țăranĭ de pulpanele sumanelor și-ĭ trag spre mărfurile pestrițe și proaste. La capătul unuĭ pod, un calic cîntă cu glas răgușit și plîngător: «Îndurați-vă, fraților, nu treceți pe lîngă orbul, săracul! Bogdaproste, lume dragă, bogdaproste!» — În crîșmă, lăutariĭ urlă; scripcile țipă gîtuite. Pe la colțurĭ cer milă flașnete răgușite, pe care staŭ cumințĭ guzganĭ albĭ, cu ochișoriĭ negri ca gămăliile de boldurĭ.

Prieteniĭ rătăcesc prin norod. E zarvă mare in soarele luminos și tînăr. Ion Ursu caută cu ochiĭ vre-un cunoscut; ar vrea să afle veștĭ despre satul luĭ, despre căsuța zbîrlită, despre copiĭ, despre Domnica; inima i se deșteaptă la suflările primăveriĭ.

Într'un răsptimp, Hleba întreabă:

«De ce eștĭ așa de întunecat, frate Ioane?»

Ion nu știe ce să răspundă. Se oprește în larma surdă, se uită gînditor în jurul luĭ. Dar Hleba e al draculuĭ, el știe ce știe, și deodată zice:

«Mie mi-e sete, Ioane!»

Iar Ion crede și el că altceva maĭ bun n'are de făcut de cît să-ĭ fie și luĭ sete.

Și amîndoĭ intră într'o crîșmă. E o înghiesuială de n'aĭ unde arunca un ac. Într'un colț un țigan își întinde gîtul lung și, cu ochiĭ în bagdadie, scoate niște țipete de te-apucă groaza; alăturĭ altul, cu capul plecat pe umărul stîng, își chinuește vioara, — și strunele gem de durere.

«Jupîne, un litru de vin!

— Îndată, îndată!»

Lume multă, beție. Ion Ursu se uită la sătenĭ și-șĭ aduce aminte de satul lăsat în urmă. În bezna mințiĭ luĭ pătrund deodată sulițĭ de lumină și ochiĭ i se luminează de o duioșie trecătoare. Hleba pricepe și nu-l lasă la nevoe:

«Da' bea, frate Ioane; ia, că se răcește!»

Și Ion Ursu își întinde buzele într'un zimbet lung și trist și-șĭ poartă mîna asupra păharuluĭ. E cald, gîndurile se întunecă din ce în ce maĭ mult, ochiĭ se aprind.

«Jupîne, înc'o garafă!

— Îndată, îndată!»

Și 'n zarva cea mare, Ion Ursu zărește pe cuscrul Chirilă din satul luĭ și-ĭ face semn cu mîna. Cuscrul Chirilă se apropie cumpănindu-se și Ion Ursu n'are nevoe

să întrebe, căcĭ Chirilă vorbește singur. «Aha! bine te-am găsit, cuscre Ioane!... Bre... d'apoĭ te-aĭ boerit... bre! te-aĭ făcut tîrgovăț cum văd eŭ... Thiiii!... te-aĭ schimbat, cuscre Ioane!... — Dar maĭ întăiŭ știĭ ce?... Eŭ zic să beaŭ păharul ista.... Să trăeștĭ! să trăeștĭ, măĭ *cucoane!* Bre, da' am băut azĭ... Știĭ, eŭ îs beat acù... turtă, măĭ! da'tu nu te uita la asta... Tu, dă, eștĭ tîrgovăț... noĭ maĭ așa, oamenĭ maĭ proștĭ... ca la țară... He-he-he! da' să-țĭ spun ceva, zăŭ să-țĭ spun ceva... zăŭ... he-he-he! Știĭ, măĭ frate... Domnica... eĭ, ce te uițĭ așa la mine? Nu mă cunoștĭ? Da! după sfintele Paștĭ avem să bem la cumătrie... he-he-he! să fiŭ al draculuĭ dacă n'o să bem! Bre... da'm'am îmbătat, bre... al draculuĭ! turtă!... Da' acù nu maĭ poate boteza părintele... nuuu... Dar tu nu te uita la asta... Părintele, sireacul, să trăească!... Eĭ, ce te holbezĭ așa la mine? parc'aĭ vrea să mă stringĭ de gît! Caută-țĭ de treabă, ce știŭ eŭ?... Dă... noĭ sîntem oamenĭ maĭ așa.... maĭ proștĭ... ca la țară!»

Ion Ursu a 'încremenit în locul luĭ și parcă nu maĭ pricepe nimic. Iar cuscrul

Chirilă vorbește înnainte, ploconindu-se din treĭ în treĭ cuvinte. Hleba se strîmbă de rîs și trîntește cu pumnul în masă, de sar păharele zîngănind. Apoĭ înșfacă un paliciŭ și-l pune în mîna luĭ Chirilă, și omul rînjește, poticnindu-se:

«Dă... să nu fie cu bănat... noĭ sîntem maĭ așa...»

Ion vede ca printr'o pînză vînătă casa luĭ mohorîtă — și icoane și gîndurĭ amestecate trec, se învălmășesc prin zarva care-l înconjoară. Se scoală și pornește în neștire cu Hleba.

Ca prin vis trec cîteva icoane fugare: doĭ oamenĭ galbenĭ, cu ochiĭ în sînge, plecațĭ mînioșĭ unul spre altul... În jurul lor, mulțimea întunecată iĭ oprește... Pe urmă o grămadă neagră, răcnete... Un om prăpădit, cu obrazul crunt de sînge, cu ochiĭ cumplițĭ, se ridică... Apoĭ flașnete gemînd, calicĭ pe la colțurĭ de podețe, grămezĭ de sătenĭ ținîndu-se de după cap și șovăind, — și totul se șterge.

Aŭ venit multe gîndurĭ în mintea plină de întuneric a omuluĭ și gîndurile aŭ adus mînie și durere. De n'ar fi fost Vicenty

Hleba, Ion Ursu pe loc ar fi pornit acasă. Dar prietenul știe ce face, știe să mîngîe și are un leac cum nu se maĭ află.

Prieteniĭ aŭ coborît la Barbălată. Ion Ursu însă n'a putut să uite de casă nicĭ la al cincilea păhar, nicĭ la al zecelea. Prăpădit, galben la față, se uita cu ochiĭ prostițĭ la Hleba. Într'un tîrziŭ, întrebă așa, ca din senin:

«Bre Hleba, ție niciodată nu ți-a fost dor de țara ta?.. Niciodată nu te-aĭ gîndit că aĭ să morĭ printre străinĭ?»

Și Hleba prinse a rîde încet, cu ochiĭ umezĭ:

«Tare eștĭ tu prost, Ioane! Maĭ bine ia de colea, că se răcește...»

Ion soarbe păharul încet, cu ochiĭ la Leah; apoĭ, după ce pune păharul pe masă, zice iar:

«Tare-s eŭ ticălos, măĭ frate!»

— Ba eștĭ prost, Ioane! — strigă prietenul, bătînd cu pumnul în masă, ba eștĭ prost! Bea, frate, și nu te gîndi, că dacă te gîndeștĭ, te-aĭ dus draculuĭ!»

Și Hleba trîntește cu pumnul în masă, umple grabnic păharele și ciocnește. Iar

Ion bea cu mînie, așa cum beĭ otravă; ochiĭ îĭ sticlesc rătăciţĭ, faţa i-ĭ galbenă, plină de fiere; mîna-ĭ tremură. De-abia îngînă:

«Ba-s ticălos, măĭ frate, tare-s ticălos!»

Și amîndoĭ rămîn uitîndu-se unul la altul. Deodată Hleba se scoală cumpănindu-se, se repède la Ion și prinde a-l îmbrățișa și a-l săruta:

«Tu eștĭ fratele meŭ, mă! tu eștĭ fratele meŭ!»

A-doua-zi s'a trezit Ion Ursu ostenit peste măsură în cocioaba cu pereţiĭ afumaţĭ. Vicenty dormea greŭ încă, galben, cu ochiĭ în cearcăne vinete; răsuflările îĭ eraŭ otrăvite și șuerătoare.

În sărăcia ruineĭ o rază caldă de primăvară pătrunse prin geamul murdar; și raza ceia argintie i-a adus aminte luĭ Ion Ursu de cîmpiĭ marĭ, înnecate în unde auriĭ de căldură. În mintea învăluită de negurĭ, începu să se facă o lumină slabă de amurg și o părere de răŭ cumplită îĭ aduse în piept o undă fierbinte de dor.

Raza de primăvară umplu odaia, umplu sufletul trudit, — și Ion Ursu rămase așa

multă vreme, cu ochiĭ în lumină. Fața arsă de nesomnul nopților era trasă, barba rară, ca mătasa uscată a porumbuluĭ, crescuse mare — și ochiĭ adînciți supt pleoapele albastre eraŭ osteniți și bolnavĭ.

Odaia se umplu de lumină, Ion Ursu oftă greŭ.

De sfintele sărbătorĭ ale Paștelor, s'a dus Ursu acasă, — dar cum a pornit, cum a ajuns, nu și-a putut da seama. Pornirea cumplită din Duminica dinnaintea Floriilor, o clipă potolită de cursul vieții de toate zilele, s'a aprins deodată în Sîmbăta-patimilor și omul a pornit spre satul luĭ fără să știe ce face, fără multă bătae de inimă, fără bucurie.

Totușĭ, cînd a intrat în casa mohorîtă, a simțit o strîngere de inimă.

Domnica scotea pasca din cuptor, copiiĭ stăteaŭ cumințĭ lîngă vatră, cu ochiĭ marĭ și lacomĭ ațintițĭ asupra turtelor rumene.

«Noroc să dea Dumnezeŭ!»

Femeia se întoarse roșie la față și asudată, groasă și greoae, lăsă lopata și se uită o clipă, uimită, la Ion; apoĭ răspunse cu jumătate de glas:

«... Să dea Dumnezeŭ! bine-aĭ venit...» și rămase în loc.

Bărbatul se apropiè, o sărută pe obrajiĭ aprinșĭ și vorbi:

«Ce maĭ veste-poveste? cum o maĭ duceţĭ?

— Noĭ? bine.»

Urmă o tăcere scurtă, femeia tot nemișcată sta. Ion Ursu se apropiè de copiĭ:

«Da tu, Mitruţă, ce maĭ facĭ? și tu, Ionică? Ia veniţĭ încoà, să vă sărute tătuca!»

Copiiĭ se feriră fricoșĭ și se grămădiră în fusta femeiĭ; Ion cercă să rîdă. Copilul cel mare gîngăvi sfios:

«Ian auzĭ, mămucă, zice că-ĭ tătuca...»

Și Domnica zîmbi și ea în silă, murmurînd:

«Nu te maĭ cunosc, bieţiĭ copiĭ!»

Ion Ursu îșĭ sărutâ băeţiĭ oftînd, apoĭ se așeză pe laviţă, supt icoane. Domnica ridicâ lopata și se plecă iar spre gura cuptoruluĭ. Copiiĭ, grămădiţĭ lîngă vatră, îșĭ întorceaŭ în răstimpurĭ ochiĭ marĭ de la pasca rumănă la tatăl lor, și-l priveaŭ miraţĭ și sfioșĭ.

Supt icoane ardea candela roșie; chipul

Maiceĭ-Domnuluĭ, aburit, părea că doarme în lumina scăzută; de-asupra icoaneĭ, pe capul fecioareĭ, un mănunchiŭ de busuioc şi unul de sulfină. În tăcere, numaĭ răsufletul greŭ al femeiĭ însărcinate se auzea.

Ion stă prăpădit pe laviţa de supt icoane. În lumina rumănă, aceiaşĭ icoană, cu aceleaşĭ mănunchiurĭ de florĭ îĭ aduce aminte de multe durerĭ şi multe rugĭ. Toporul şi mătura tot după uşă staŭ; de cealaltă parte a uşiĭ, cofa cu apă şi ulcica de lut; lîngă vatră scăunaşul cu cele treĭ picioare în sus, îmbrăţişînd ceaunul negru; pereţiĭ muruiţĭ... culmea săracă... — Toate-s cum le-a lăsat, numaĭ sufletele oamenilor s'aŭ schimbat! Ion vede bine că sufletele oamenilor s'aŭ schimbat, se gîndeşte, nu se poate stăpînì şi întreabă:

«Da' cumătrul, ce face?»

Femeia tresare, simţeşte o mînie stăpînită în glasul bărbatuluĭ, se ridică, se lasă pe spate ca toate femeile însărcinate, şi răspunde cu îndoială:

«Bine, Ioane, e sănătos...

— Aşa?...»

Pe bietul Ion îl năpădesc gîndurile; se

uită la copiĭ, se uită la nevastă, se uită la hainele luĭ nemțeștĭ, se uită la toată casa muruită și din ce în ce simțește durerea maĭ grea.

Pe urmă, două zile aŭ trecut ca un vîrtej. — Hristos a înviat! Adevărat a înviat! Chef, veselie.

La acestea se pricepea și Ion Ursu; și la crîșmă, în îmbulzeală, a eșit c'o sticlă și cu un păhar în mînă și a dat o probă de aŭ rămas oameniĭ crucițĭ.

«Ce știțĭ voĭ, bre? Pe-aicĭ nu știțĭ nimic. Acesta-ĭ rachiŭ? *Acolo* să vedețĭ voĭ rachiŭ! Rachiŭ e-acesta? Uite, eŭ nicĭ nu-l simțesc cînd îĭ daŭ drumul pe gît! Voĭ nu știțĭ nimica, bre... Să vedețĭ, am un prieten, unul Hleba... da' cînd începem noĭ cheful, apoĭ e chef nu șagă! La Barbălată să vedețĭ voĭ beție! Pînă la ziuă, mă! și cînd pornim acasă, să vezĭ, ne ținem cu mînile de părețĭ! Așa chef zic și eŭ!»

Și vorbind, Ursu cinstea păhar după păhar. Iar săteniĭ ceĭ maĭ bătrînĭ se uitaŭ tăcuțĭ uniĭ la alțiĭ și clătinaŭ din cap, cu lulelele în colțul guriĭ. Ceĭ de seama luĭ Ion rîdeaŭ și se luaŭ la întrecere cu el.

Cuscrul Chirilă îl cam lua pe Ursu la vale:

«Apoĭ dă... dumneata te-aĭ boerit... Noĭ maĭ aşa, maĭ proştĭ... ca la sat...»

Şi Ion rîdea, dădea de băut, şi a băut şi el pînă n'a maĭ ştiut pe ce lume-ĭ. Atuncĭ a început să răcnească că-ĭ năcăjit, şi nenorocit, şi ticălos. Se bătea cu pumniĭ în piept, îşĭ repezea pumniĭ în sus urlînd.

«Tare m'am maĭ ticăloşit! Crezĭ că eŭ nu ştiŭ ce se petrece în lipsa mea? Domnica... he-he-he-he! crezĭ că nu ştiŭ eŭ? Taaare, tare-s ticălos! Of! cumătre, cumătre, unde eştĭ? of!...»

Ochiĭ luĭ străluceaŭ ca ochiĭ unuĭ nebun, pumniĭ băteaŭ surd în piept, picioarele slăbite se îndoiaŭ, parcă cereaŭ milă.

Bătrîniĭ liniştiţĭ, cu lulelele în colţul guriĭ, clătinaŭ din cap cu păharele în mînă, înşirînd pomelnicul viilor şi morţilor. Apoĭ şopteaŭ înnainte de a bea:

«Săracul Ion! s'a stricat, săracul!»

L-aŭ dus pe Ursu cu chiŭ cu vaĭ acasă, şi pe urmă omul a nebunit, nu şi-a maĭ dat seama ce face. S'a repezit la femee, a apucat-o de cap şi a început a o tîrî prin casă şi a o izbi cu pumniĭ în cap. Domnica se

zbătea răcnind ca'n gura morții, se zvîrcolea, cerea ertare. Apoĭ Ion, zdrobit, s'a trîntit pe laviță și somnul l-a cuprins ca pe un om bolnav pe moarte.

Sta întins ca un trunchiŭ pe laviță, răsuflările otrăvite de basamac se suiaŭ în casa strîmtă cu șuerăturĭ ca de șarpe; din cînd în cînd gemea în somn; fruntea-ĭ era asudată, fața suptă și albă; de-asupra buzeĭ, în mustața sbîrlită, o bucată de sînge închegat.

Copiiĭ scînceaŭ grămădițĭ într'un colț, femeia ofta, ișĭ așeza părul, îșĭ potrivea grimeaua și gemea încet din cînd în cînd. Popa Tănase se uita la nenorocit cu mîna în barba cărămizie.

«Mare-ĭ unul Dumnezeŭ! Așa se întîmplă cîteodată. Omul la beție multe face.»

Femeia se uitâ întunecată la popă; apoĭ deodată prinse a plînge, cu sughițurĭ:

«Părinte, părinte! mare pacoste pe capul meŭ! De ce nu m'aĭ lăsat în pace in ticăloșia mea! Ce-am făcut, ticăloasa de mine, ce-am făcut!»

Și plînsul o zguduia în colțul eĭ, pe cînd popa se strecura pe ușă.

Lumina roşie a candeleĭ cădea pe faţa năduşită şi fără sînge a adormituluĭ; răsuflările şuerătoare biciuiaŭ tăcerea; cîte-un gemăt de vieaţă zdrobită tremura în încăperea scundă şi se urca înspre icoana fecioareĭ luminoase.

Cele două zile aŭ trecut ca un vis scurt, un vis de nebun.

Şi în ziua a treia Ion Ursu s'a trezit iar la Barbălată, ciocnind un păhar cu prietenul Vicenty Hleba. Vicenty se uita zîmbind la prietenul săŭ. Într'un tîrziŭ întinse mîna, îl apucă de barbă, îĭ ridicâ capul de pe piept, se uitâ în ochiĭ turburĭ şi zise:

«Măĭ frate Ioane, spune ce-aĭ păţit? Văd că nu eştĭ în toate apele, nu prea aĭ gust de băut!»

Ion dădu un pumn în piept luĭ Hleba şi zise, mahmur:

«Du-te draculuĭ!

— Bine, mergem amîndoĭ, răspunse cu dulceaţă prietenul, dar maĭ întăiŭ să-mĭ spuĭ ce aĭ?»

Ion se înţepeni în picioare şi ridicâ mîna, Vicenty se feri, — dar mîna îl prinse de piept şi-l trase aproape: capetele se atinseră.

«Măĭ Hleba, întrebă încet Ursu, tu-mĭ eştĭ prieten bun, aşa-ĭ?»

Hleba, drept răspuns, bău un păhar pe nerăsuflate şi oftă.

Ion Ursu sta c'o mînă pe umărul Leahuluĭ, cu cealaltă pe masa udă.

«Aşa-ĭ că-mĭ eştĭ prieten bun? întrebă iar Romînul, spune, mă!

— Bun, foarte bun! suspinâ Hleba, înghiţind iar un păhar.

— Eĭ, vezĭ tu, Hleba, ce aĭ face dacă te-ar înşela femeia?»

Leahul înşfăcă un păhar şi-l puse în mîna luĭ Ion:

«Noroc, frate Ioane, da' ştiĭ că eştĭ glumeţ?

— Spune, Hleba, ce-aĭ face?

— Eŭ? *pceacref sobacea!* N'aşĭ face nimic. Domnule Barbălată, maĭ adă o garafă!»

Ion Ursu nu pricepu de ce rîde Leahul, dar începu şi el a rîde.

«Ce-aşĭ face? strigâ Hleba, ştiĭ tu ce-aşĭ face eŭ?

— Ce-aĭ face? întrebă Ursu vesel.

— He, ce-aşĭ face... bre, aşĭ face mare

lucru, foarte mare...» și Vicenty iar oftă și înghiți încă un păhar.

Ion Ursu rîse iar, pentru-că rîdea Hleba; și pentru-că era vin și Hleba era vesel, n'a maĭ întrebat nimic; așa-dar n'a aflat ce-ĭ de făcut cînd te înșeală femeia. Pe urmă s'a gîndit că pagubă mare nu-ĭ dacă nu știe — și-ĭ maĭ bine să te îmbețĭ cu un prieten, decît să te gîndeștĭ la lucrurĭ supărăcioase, pe care le veĭ uita mînĭ.

Prieteniĭ se înțelegeaŭ de minune. După multe păhare, Ion Ursu spuse Polonuluĭ cum a petrecut sărbătorile. Vorbea cu glas încurcat și greŭ, ducîndu-șĭ capul cînd pe umărul drept, cînd pe umărul stîng.

«Vezĭ tu, măĭ Hleba, eŭ îs un ticălos... eram să-mĭ omor femeia, bre... Săraca! m'a văzut și ea odată într'un an, la Paștĭ... și nicĭ atuncea nu i-a ticnit! Îs un ticălos, măĭ frate, și eram beat... știĭ... de-abia mă țineam pe picioare... Tare maĭ eram beat! Mă, da' nu-ĭ lucru curat cu popa... Ce zicĭ tu, Hleba? Bre... da' eram beat!... Ce zicĭ tu, Hleba?

— Eŭ zic să beĭ de icĭ, că-țĭ trece!»

Păharul e greŭ, Ion de-abia îl ține în

mînă; îl golește, ca să-l ușureze. Și capul prinde iar a se plimba de la un umăr la altul:

«Măĭ Hleba măĭ... da' i-am dat o bătae... știĭ... să ție ea minte cît a fi și-a trăi! Îmĭ pare răŭ că nu l-am muștruluit și pe popă... că nu i-am smuls din barbă... să le-arăt eŭ... că-s om! Am apucat-o, măĭ, de cînepa draculuĭ... Ce zicĭ tu, Hleba?..»

Hleba îĭ pune păharul în mînă, Ion rînjește:

«Bine zicĭ tu, Hleba!..»

Vieața iar începu să curgă regulat.

Ceĭ doĭ prietenĭ se iubeaŭ de nu se maĭ află. Amîndoĭ se îmbătaŭ, amîndoĭ dormeaŭ, amîndoĭ se răcoreaŭ.

Cînd n'aveaŭ ce bea, porneaŭ razna pe luncile Siretuluĭ, umblaŭ așa, ba încolo, ba încoace, ca să uite că le era sete; și umblaŭ și eĭ și căscaŭ gura ca mulțĭ alțiĭ. Hleba căsca gura mare la toate nimicurile. Ion căsca gura la Hleba.

Sfîrșitul primăveriĭ a fost mîndru ca totdeauna.

Tîrgușorul doarme mut în soarele fierbinte, nicĭ-un zgomot; sfîrcurile sălciilor se

înmoae în apele vinete ale pîrăuluĭ; o mierlă şueră într'una *şapte gîşte.*

Maiŭ e cald, rîndunelele pun săgeţĭ pe pîrăŭ; gîştele leneşe ucid firele de iarbă de pe mal şi umplu apa vînătă de puf alb. Cîteodată izbucnesc pe uşĭ ţipete mînioase, odată cu trupurĭ marĭ şi grele.

Buhaiul prinde a boncălui, lucrătoriĭ es. Ursu şi cu Hleba pornesc în spre răsărit, către Siret. Drumul e străjuit de sălciĭ bătrîne, rupte, încovoiate, arse de trăsnet. Pe ghebul uneia a crescut un mănunchiŭ de iarbă subţire şi lungă; o capră lasă păscutul şi se caţără pe răchită, se sue pînă la mănunchiul de iarbă; o ţarcă rîde deasupra. Prieteniĭ se opresc; Hleba întinde mîna, gura i se întinde într'un rîs copilăresc. Ion rîde şi el:

«A draculuĭ lighioae!»

În urmă soarele aprinde apusul; un tren trece umplînd şesul de larmă; amurgul e umed şi seara cade umedă pe cîmpiĭ. Vicenty zice:

«Mi-e cald şi mor de sete, Ioane...» Iar Ion înghite în sec.

Pe urmă vine vara. Tîrguşorul doarme;

copiiĭ se joacă în pulberea drumuluĭ; sălciile dorm pe unde; cîniĭ păşesc greŭ, cu limbile roşiĭ scoase afară. În căldura greoaie apele vinete trec liniştite întovărăşind drumul, cîrdurĭ albe de gîşte întovărăşesc pîrăul. Un cucoş trîmbiţează plictiseala în mijlocul tăceriĭ; de departe, de la fabrică, vin ţipetele sperioase ale nicovaleĭ şi gemetele maşinelor obosite. Nicĭ-un bărbat pe uliţele strîmte. Femeile marĭ, pe icĭ pe colo, păşesc rar, de-abia ducîndu-şĭ trupurile grele; se opresc cîte două, vorbesc încet, cu glasurĭ ostenite; mînile marĭ nu se maĭ întind, ci atîrnă leneşe. Căsuţele murdare dorm una în alta; ferestrele cu perdelele lăsate par nişte ochĭ închişĭ de somn.

Spre seară, întreg tîrguşorul porneşte la Siret: acolo e scăparea şi răcoarea. Cînd e tren de bae, vagoanele se umplu de lumea împestriţată; copiiĭ se urcă deasupra, pe acoperişurile vagoanelor, pe pliscul maşineĭ, şi într'o gălăgie veselă maşina purcede fluerînd o frîntură de cîntec. — În celelalte zile, lumea porneşte în pîlcurĭ pe jos. Cărările care întovărăşesc linia şi drumul mare se pătează de bluze albastre şi

de fuste ușoare. Trec prin răcoarea și umbra sălciilor; bărbații fumează liniștiți din lulele, femeile rîd supțire, copiii se zbieguesc trîntindu-se prin iarba mătăsoasă.

Ion Ursu și Vicenty Hleba merg alăturĭ încet, sfărmațĭ de munca cumplită, pășesc tăcuțĭ pe supt streașina sălciilor. Cînd ajung la jumătatea drumuluĭ, la fîntîna cu cumpăna vînătă, se dezbracă, ca toată lumea, de bluza albastră. Podul alb de rățele de fier tae cu o pată luminoasă zarea verde. În curînd se arată și podul de lemn pe șăicile negre, și odgonul negru, și nisipul alburiŭ, și apele verzuĭ curgînd liniștite în lumina scăzută.

Lumea se desface în două. Femeile pornesc la deal, dincolo de podul alb de fier, unde apele se împînzesc de prundurĭ; bărbațiĭ coboară pe nisipul moale între cele două podurĭ, unde apele adîncĭ vin tăcute ca o amenințare. Undele prind a licări, la deal se umplu de pete roșiĭ ca sîngele, dincoace de trupurĭ puternice. Femeile țipă, bărbațiĭ tae valurile cumințĭ. Scînteile de apă sar rotitoare și pline de colorĭ în soarele prietenesc; tineriĭ fac ghidușiĭ acățîn-

du-se de șăicĭ și dîndu-se de-a tumba pe odgon.

Apele se aprind în cele din urmă scînteerĭ, pe luncile Siretuluĭ plutește pulberea apusuluĭ. La vale, prin vad, trece o cireadă albă de vacĭ; un car cu boĭ trece legănîndu-se cu zgomot pe podul de lemn; pe malul cellalt, un țigan zdrențeros pășește cu undița pe umăr, cu ochiĭ ațintițĭ pe ape. Amurgul aprinde culmile, prundurile se întunecă, apele curg posomorîte, cu scînteerĭ întunecoase.

La întors, ceĭ doĭ prietenĭ sînt maĭ veselĭ. Cu bluzele albastre între umerĭ, pășesc maĭ vioĭ și zvîrl glume în cetele de femeĭ. Fetele strîng soponele, romaniță, măzăriche și păiuș de pe marginea cărărilor. La fîntîna cu cumpănă vînătă se opresc o țîră; prieteniĭ se așează pe dîmb supt salcia trăsnită; țărcĭ șirete bat din aripĭ și trec rîzînd; supt dîmb, în fundul albieĭ negre, pîrăul vînăt gîlgîe. Un tren trece ca o vijelie în liniștea amurguluĭ: copiiĭ îșĭ învîrt țipînd șepcile.

O răcoare dulce învălue sălciile, din cîmpiĭ vin aburirĭ umede. Jumătatea cealaltă de

drum se face maĭ repede în pacea înserării. Pe dealul Osoiuluĭ, dincolo de Siret, se aprind focurĭ; steluțe sfioase încep a tremura în mările de sus. Deodată un cîntec limpede se înnalță tremurînd în seara caldă, grămezile se resfiră, în urmă rămîn părechĭ singuratice, pe cînd cîntecul de dor adie și se înnalță tremurînd spre stele. Icĭ-colo pîlpîie liliecĭ, ca fulgerărĭ negre.

Și vieața curge liniștită, se prăpădește tristă orĭ veselă, fără dorurĭ multe, fără durerĭ marĭ, se prăpădește necunoscută și umilită. Lucrătoriĭ se întorc răcorițĭ și privesc frumusețile fără bătae de inimă, cu ochiĭ liniștițĭ aĭ animalelor blînde și mulțămite. Vicenty zice:

«Uite un foc pe Osoĭ...»—Ursu răspunde:

«Cositoriĭ...»

Pe urmă:

«Ce țipă așa pe cîmp?

— Nu știŭ. Ia niște paserĭ.»

Hleba tace, rupe o ramură de răchită, mînîncă două frunze, pe urmă o aruncă.

«Frate Ioane, cunoștĭ tu care-ĭ crîșma luĭ Barbălată?»

Asta le dă de lucru. Amîndoĭ se ridică

în vîrful picioarelor, se uită printre răchiţî, cercetează şi rîd bucuroşî cînd aŭ putut să descopere, de la aşa depărtare, crîşma domnuluî Barbălată.

Vremea trece şi Ion Ursu uită trecutul şi se înfundă tot maî mult în mocirlă. Chefurile se ţin lanţ şi deşteptările în cocioaba cu pereţiî afumaţî sînt grele şi dureroase după destrăbălărî. Cînd deschide ochiî simte durerî săgetătoare la tîmple, braţele îl dor, picioarele parcă vor să se desprindă din încheeturî, gura i-î amară şi simte ceva sec în piept. Şade aşa cîteva clipe şi cearcă să adune un şir de gîndurî, dar mintea parcă i-î hîrbuită. Acum casa care-l privea odinioară cu ochî turburî s'a şters şi nevasta din ce în ce maî mult se depărtează din mintea luî plină de negurî; numaî copiiî maî stărue încă în viaţa necăjită ca o lumină de primăvară.

Aşa stă de multe orî după nopţile de beţie, şi pricepe el într'un fel că vieaţa i se întunecă şi i se prăpădeşte.

Vicenty doarme greŭ alăturî, galben, cu ochiî în cercurî vinete, cu răsuflărî şuerătoare şi otrăvite; un sul de lumină mare

răzbate prin geamul murdar și în sulul galben joacă colbul cenușiŭ; pe pereții coșcoviți sărăcie, în toată casa săracă numaĭ patul de scîndurĭ, cu un mindir pe el și cu două trupurĭ zdrobite de mindir.

Ioane, Ioane! tare te-aĭ maĭ stricat! Și ochiĭ tăĭ staŭ prăbușițĭ în cearcăne vinete, ca și ochiĭ luĭ Hleba, și obrazul tăŭ e umflat și ars, și pielea din jurul ochilor boțită, și barba ta e sălbatecă și încîlcită și buzele moĭ, umede și prostite ca buzele unuĭ cal bătrîn! Răŭ te-aŭ mîncat și te-aŭ zdrobit străinii, frate Ioane, căcĭ aĭ uitat de pămîntul bătrînesc și aĭ intrat pînă la gît în ticăloșie!...

Cîteodată luĭ Ursu îĭ vine un gînd fugarnic în deșteptările acestea cumplite, cînd se uită la chipul prăpădit al luĭ Hleba.

«Măĭ Hleba, eŭ cred, bre, că prea ne facem de cap!»

El vorbește cu tot dinadinsul, dar Hleba izbucnește într'un hohot mare, ținîndu-se cu mînile de pîntece:

«Ha-ha-ha! Auzĭ? cum?

— Ba nu zăŭ, măĭ frate, grăește încet Ursu, ar trebui să ne maĭ lăsăm!

— Tare maĭ eştĭ tu glumeţ, Ioane! Ha-ha-ha! bată-te să te bată!»

Şi Vicenty rîde de se prăpădeşte. De la o vreme începe şi Ion să ia vorbele în glumă şi rîde şi el, şi chiar de n'ar rîde, şi-ar uita vorba pînă în seară.

Timpul trece, vine toamna iar, cu pînzele de pîcle uşoare dimineaţa. Soarele răzbate cu zîmbete auriĭ de lumină în grămada de căsuţe sărace, şi Ion Ursu astăzĭ priveşte altfel vieaţa care i se părea aşa de străină acum un an. Soarele are mîngîerĭ de prieten, şi căldura potolită a luĭ Brumărel aduce zile limpezĭ şi frumoase, cum nu sînt la noĭ nicĭ într'o altă lună.

Apoĭ Brumărel se călătoreşte odată cu berzele, rîndunelele se călătoresc şi ele, şi vin zile şi nopţĭ de ceaţa grea şi de ploae mocnită. Zilele se petrec pustiĭ şi tăcute în tîrguşorul mohorît şi plin de apă. Oamenii se întorc tremurînd seara, păşind cu greutate prin bălţĭ întunecoase. Noaptea, felinarele împrăştie raze de aur, din cercurĭ sidefiĭ; arare, nălucĭ negre tae grăbite ochiurile de lumină.

Într'o seară ploioasă, după chenzină, era

chef mare la Barbălată. Ceĭ doĭ prietenĭ petreceaŭ într'o odăiță strîmtă și afumată. Cîțĭva lucrătorĭ, scăpațĭ de femeĭ și stăpînĭ să-șĭ cheltuiască toate paralele, beaŭ zdravăn și vorbeaŭ tare. În fumul cenușiŭ de tutun și în aburiĭ calzĭ, răzbătea lumina roșie a uneĭ lămpĭ atîrnate în bagdadie. Deasupra lămpiĭ, sus, tremuraŭ rățèle negre de painjen. Prin zarva mulțimiĭ o flașnetă suspina dureros o romanță: *Luna doarme.*

Ceĭ doĭ prietenĭ eraŭ chefuițĭ bine. Între eĭ cînta cu glas ascuțit, din cap, o femee cu fața arsă și îmbătrînită, cu părul ca cînepa supt un bariz verde, îmbrăcată cu polcă roșie și cu fustă albastră. Din cînd în cînd se oprea ca să maĭ soarbă din păhar, orĭ să sărute pe ceĭ doĭ prietenĭ, și glasul de țivlitoare iar pornea în larma odăiĭ strîmte și afumate. Ochiĭ eĭ verzĭ spălăcițĭ păreaŭ de sticlă, și buzele date cu hîrtie roșie, cînd întrerupea cîntecul, stăteaŭ întinse într'un necontenit surîs care nu spunea nimic.

Ion Ursu, pentru a nu știŭ cîtea oară, întrebă pe femee:

«Spune! de ce nu spuĭ? de unde eştĭ, şi de ce-aĭ pornit aşa prin lume?»

Femeia se opri din cîntec şi începu să rîdă:

«Las', nu maĭ şti, că-ĭ îmbătrîni prea degrabă!»

Iar Hleba rînji şi umplu paharele:

«Noroc! luaţĭ de bine! He-he! Ioane, tu parcă nu cunoştĭ lumea, Ioane!»

Ion rîse şi el şi dădu păharul de duşcă. Iar femeia, după ce trînti păharul pe masă, apucâ pe prietenĭ de după cap şi începu iar, după glasul răguşit al flaşneteĭ:

«Luna doarme, luna doarme amoroa-a-să
Peste dealurĭ, peste dealurĭ şi cîmpiĭ...»

Tustreĭ, ameţiţĭ şi moĭ, se legănaŭ după ritmul cînteculuĭ. Iar la mesele vecine, lucrătoriĭ chefliĭ răcneaŭ şi cercaŭ şi eĭ să cînte cu glasurĭ răguşite, dar totdeauna glasurile se împotriveaŭ în fum şi în aburĭ, — şi eĭ trebuiaŭ să le împace îndată cu băutură. Lumina roşie clipea ca un ochiŭ fricos, cutremurată de răcnete şi de zguduirile pumnilor şi ale bătăilor din picioare.

«Împărtăşanie, domnule Barbălată!» răcni Hleba, trîntind cu pumnul în masă.

Ursu începu să rîdă, ca totdeauna:

«Tare maĭ eştĭ tu poznaş măĭ Hleba!»

Domnul Barbălată aduse împărtăşania şi păharele se umplură şi se deşertară grăbite.

«Repede, că se răceşte!» strigâ Leahul şi umplu iar păharele.

Femeia se aninâ de gîtul prietenilor şi începu din noŭ a cînta. Dar Ursu o apucâ de mînă, o opri şi o întoarse spre el. Zise tainic:

«Nu vraĭ să-mĭ spui?

— Ce să-ţĭ spun?

— De unde eştĭ... şi de ce-aĭ pornit aşa prin lume...

— Tu te-aĭ turtit răŭ, Ioane! strigâ Hleba, pe cînd femeia cuprindea de după gît pe Ursu. Ce aĭ tu, bre, cu femeia? Poate să fie de-aicĭ, poate să fie din altă parte. A avut şi ea necazurile eĭ... Asta se vede orĭ-unde. Nu trebue să te mirĭ, dragă!»

Femeia îşĭ plecă capul pe umărul Leahuluĭ şi-l apucâ de barbă; Ion rămase cu ochiĭ ţintiţĭ la eĭ, fără să înţeleagă. Îşĭ turnă iute un pahar, îl bău, îşĭ trecu mîna

prin barba sălbatecă, — şi ochiĭ luĭ pierduţĭ nu spuneaŭ nimic, dar gura parcă voia să întrebe iar. De ce întreba, nicĭ el nu-şĭ da socoteala. Aşa-ĭ venise luĭ o *idee.*

Deodată femeia, pe cînd cînta maĭ cu foc: «Te aştept, te aştept, dar tu nu viĭ...», se opri şi izbucni în suspine.

«Ce dracu te-a apucat? întrebă Hleba rîzînd.

— Nimic... aşa mi-a venit...» gemu femeia printre sughiţurĭ şi începu a urla şi maĭ tare.

Ion Ursu, cumpănindu-se, întrebă mirat: «Da' ce are, măĭ frate?

— N'are nimic... asta-ĭ boală de băutură... s'a îmbătat şi acum buhăeşte...»

Femeia plîngea.

«Hu-hu-huuu!.. nu-s beată... o sărmană femeie rătăcită... Huuu-u-u! Să ştiţĭ că nu mă las de voĭ nicĭ moartă!

— Bine, dragă, zise Vicenty, să nu te laşĭ!»

Iar Ion întrebă cu limba cam încurcată: «Oare nu i-a trece, dacă i-om da un păhar de vin?...

— Tocmaĭ! iĭ trece!» strigâ Leahul, punînd mîna pe garafă.

Femeia bău păharul şi începu iar a răcni: «Nu mă las de voĭ, nu mă las!

— Nu te lăsa! zise Vicenty cu nepăsare; apoĭ se întoarse spre Ursu şi-l întrebă rîzînd: Nu-ĭ aşa, frate Ioane, că noĭ sîntem prietenĭ bunĭ şi n'o să ne sfădim?

— Da, prietenĭ bunĭ! răspunse Ion punînd mîna pe păhar, foarte bunĭ, şi n'o să ne sfădim!»

Hleba să aplecă spre femeia ameţită: «Haide, zise el, nu maĭ buhăi atîta, că nu te lăsăm, n'aĭ grijă; o să ne împăcăm noĭ tustreĭ şi o să trăim ca nişte turturele...»

Îĭ puse în mînă un păhar plin şi se întoarse către Ion:

«Nu-ĭ aşa frate, Ioane?

— Da, zise Ion cu greutate, ca nişte turturele...»

Femeia lăsă păharul pe masă şi cuprinse pe prietenĭ de după cap; sărutâ pe Hleba în barbă, pe Ion la tîmplă, apoĭ prinse a-ĭ legăna la drepta şi la stînga după flaşnetă, cîntînd cu glasu-ĭ aspru:

«Pe valurile mării, albit de miĭ de spume,
Cu barca mea ușoară alerg ca un nebun...»

Și Ion, legănîndu-se, cerca și el să cînte și îngîna frînturĭ de vorbe. Și țipaŭ tus-treĭ, cu capetele grele și amețite, cu ochiĭ turburĭ, cu buzele ude.

Din noaptea aceia, femeia a intrat în cocioaba afumată a celor doĭ prietenĭ și s'a făcut tovarășa lor. O chema Ana și era poreclită *Galanta*: Ana Galanta; și era cunoscută de toțĭ lucrătoriĭ atelieruluĭ din Pașcanĭ.

Nu puteaĭ să știĭ ce nație este, căcĭ vorbea stricat și romînește, și nemțește, și leșește. Altădată, pe cînd era tînără și frumoasă, Ana Galanta fusese scărmănată de multe orĭ de femeile grase și cumplite ale lucrătorilor, și totdeauna, după întîmplărĭ de-acestea, se făcea nevăzută pe o bucată bună de vreme. Acum era trecută, și nu mînca bătăĭ de la femeĭ, ci de la lucrătorĭ, după ce-șĭ făceaŭ rîs de dînsa.

Cîteodată se întîmpla de o ducea cu cîte unul o săptămînă, două, — dar deodată parcă intra în pămînt. Și iar venea după un răstimp ca să înceapă și să sfîrșească

cu alţiĭ aceiaşĭ vieaţă ticăloasă. Se îmbăta totdeauna şi plîngea la beţie. Atîta ştia: să bea, să se bocească şi să se tăvălească prin tină, încolo nu era în stare să fiarbă un oŭ, orĭ să facă o mămăligă.

Ceĭ doĭ prietenĭ n'aŭ avut nicĭ-o înlesnire. Atîta înlesnire aveaŭ că sfîrşeaŭ maĭ repede litrurile de vin la Barbălată. Ana Galanta le cînta cu glasul eĭ aspru şi ascuţit, bea la olaltă cu dînşiĭ, şi cînd eşeaŭ, într'un tîrziŭ, cîntecele femeiĭ stîrneaŭ cîniĭ şi deşteptaŭ lumea din somn, — şi fiecare ştia că Hleba şi Ursu se întorc de la chef. Intraŭ ameţiţĭ şi uzĭ, pătrunşĭ de ploaia măruntă a toamneĭ, şi în cocioaba afumată găseaŭ pustiŭ, răceală, ruină şi un singur pat.

Aşa a dus-o Ion Ursu vreme de treĭ lunĭ şi în vremea aceasta a prins a bea şi maĭ cumplit. Simţea că ticăloşiile îl zdrobesc, dar nu maĭ zicea luĭ Hleba, dimineaţa, după deşteptările amare: «Măĭ Hleba, eŭ socot, că prea ne facem de cap!..»; acuma tăcea şi de-abia aştepta seara, ca să înceapă ca totdeauna chefurile, şi să mormăiască cu Ana Galanta de gît, după gemetele flaşneteĭ, versurĭ proaste pe care nu

le pricepea, orĭ s'asculte cîntecele destrăbălate pe care femeia le zvîrlea cu glas ascuțit și ucis de patimă. Crîșma bubuia, flașneta gemea și el își pierdea vieața în fumul cenușiŭ și în lumina pustie. Tîrziŭ se îndrepta cumpănindu-se spre casă prin umezeala ploiĭ; țipetele mașinelor sfîșiaŭ noaptea rece, vînturile toamneĭ treceaŭ prin sălciĭ cu glasul înnăbușit al căderilor de apă.

Sufletul necăjit al luĭ Ion se cufunda în pîcle întunecoase și jalea îl apăsa ca o piatră mare și grea. Dese-orĭ durerĭ ascuțite îl cercaŭ pe Ursu, dar el nu maĭ ințelegea de ce; și dorurile depărtate îl chinuiaŭ fără ca voința să se maĭ deștepte.

Îmbătrînise acuma, ochiĭ eraŭ prăpădițĭ, mînile tremuraŭ — și muncea ca un cal orb, osîndit să facă același drum, împrejurul roțiĭ de osîndă, de dimineață pînă în seară. Mîna-ĭ tremura pe păhar și buzele îĭ atîrnaŭ ude în nopțile de destrăbălare. Ajunsese ca toțĭ vechiĭ mușteriĭ aĭ luĭ Barbălată: se ducea tremurînd în bluza albastră la lucru, se întorcea zdrobit, cu gura arsă de sete, cu gîtul întins spre crîșma plină cu otravă.

Hleba era nedeslipit de el. Se îmbăta,

îşĭ dădea şapca pe ochĭ şi zicea, cu glas greŭ, cu un zîmbet chinuit:

«Puţin îmĭ pasă! mînĭ-poimînĭ crăp într'un şanţ! Haĭ să bem cît maĭ avem zile şi banĭ!»

Punea o mînă pe garafă şi una pe grumazul Galanteĭ şi începea să urle răguşit cîntecul Aneĭ:

«Ana Galanta, und'te ducĭ,
Numa 'n fustă şi 'n papucĭ?...»

Iar femeia rîdea şi ţipa cîntece proaste în larma bubuitoare a crîşmeĭ; flaşnetele gemeaŭ cerînd milă; din cînd în cînd se opreaŭ, oftînd obosite şi discordate.

Aşa aŭ trecut treĭ lunĭ.

Deodată, către sfîrşitul luĭ Ianuar, Ursu căzu zdrobit.

După chenzină, într'o noapte de moină, a început o beţie cumplită, cu prietenul Hleba, cu Ana şi cu maĭ mulţĭ lucrătorĭ. Nu băuseră de cincĭ zile prieteniĭ şi aveaŭ o sete pe care vinul nu le-o putea stînge. Băură nebuneşte, lăsară vinul şi cerură otravă galbenă.

Într'un tîrziŭ, tovarăşiĭ căzură, unul după

altul, istoviţĭ, cu Hleba de-asupra; numaĭ Ion nu căzuse, şi Ana Galanta mormăia răguşită şi moale ca o cîrpă, aninată de gîtul luĭ.

O flaşnetă cînta somnoroasă; umbra flaşnetaruluĭ zdrenţeros se ridica şi se cobora pe păretele afumat; odăiţa era pustie şi lumina se împrăştia de sus rece, de coloarea rachiuluĭ.

«Înc'o litră!» strigâ Ursu cu greutate, cu pieptul pe masa udă, supt greutatea femeiĭ. Şi litra veni.

Ursu n'a ştiut cînd a băut, dar a simţit că se aprinde. Pe dinnaintea ochilor prinseră a-ĭ juca pete de foc, în piept, în măruntae, în tot trupul simţi străpungerea unuĭ fier înroşit, i se păru că se dărîmă peste el o casă aprinsă, — şi horcăind, căzu.

Cînd îşĭ veni în fire nenorocitul, era ziua în amiaza mare, în odaia săracă era călduţ, un val de lumină albă intra pe fereastră. Se simţi plin de durere adîncă; sta zdrobit supt plapomă, ochiĭ topiţĭ ardeaŭ acuma supt pleoapele negre, obrajiĭ arşĭ eraŭ scofîlciţĭ, părul zbîrlit, barba zbîrlită. Deasupra luĭ sta plecat un om tînăr

și voinic, fără mustăți, cu ochiĭ luminoșĭ și blînzĭ; maĭ încolo, lîngă sobă, o Leașcă bătrînă scormonea focul. Ion căscă ochiĭ marĭ, se uitâ la chipul blajin aplecat deasupra luĭ, se uitâ la babă.

«Eĭ, ce maĭ zicĭ, Ioane?» întrebă omul tînăr cu glasul plin de blîndețe.

Ion tăcu, nu putea parcă să vorbească, dar prin ochiĭ luĭ bolnavĭ trecu o licărire de voe-bună și în piept simți ca o bae călduță, mulțămitoare.

Trupul voinic al celuĭ ce-l întrebase se întoarse spre babă:

«Gata supa?

— Acușĭ, acușĭ, domnule doctor...» rosti baba cu glas dulceag.

Doctorul se întoarse iar spre Ion:

«Vezĭ, Ioane, dacă nu eștĭ cuminte? Se poate să facĭ tu așemenea prostiĭ? Doar arățĭ om în toată firea...»

Prin mintea luĭ Ion trecu într'o lumină de fulger noaptea de beție și prăbușirea luĭ cumplită; pricepu de ce zăcea zdrobit și îngînâ cu glas greŭ:

«Tare m'am ticăloșit, domnule doftor..

— Lasă, Ioane, nu-ĭ nimic...»

Nicĭ el nu pricepea de ce-ĭ făcea așa de bine glasul acela blînd cu ochiĭ aceia blajinĭ; parcă-l mîngîia o vorbă bună de frate.

«Aĭ să-țĭ viĭ iar în fire, Ioane, nu te teme, numaĭ să cauțĭ să te cumințeștĭ...»

O undă de înduioșare îl străbătu și-ĭ înnăbuși glasul. Doctorul îl privea cu luare-aminte.

Baba îĭ aduse o farfurie de supă. Nenorocitul mîncă apoĭ se simți îmbrățișat de o toropeală caldă și închise ochiĭ. Și în ațipeala ciudată i se perindară prin minte multe din icoanele trecutuluĭ.

Săracul Ion! vede iar căsuța cu ochiĭ turburĭ, și vieața de necaz, și copiiĭ, și nevasta, și pămîntul părinților luĭ. Casa șade în soare, ticnită, se odihnește într'o rînă; copiiĭ se joacă pe prispă, Domnica robotește pe-afară... Se-aud cîntînd cucoșiĭ. Oameniĭ, liniștițĭ, trec pe hudiță, se opresc la poarta caseĭ și întreabă: «Lele Domnică, nu maĭ aĭ nicĭ-o veste de la Ion?» Iar Domnica dă tristă din cap, copiiĭ se uită cu ochĭ marĭ la oamenĭ, și nu pricep... Și Ion se gîndește în toropeala luĭ și-șĭ mișcă bu-

zele: «Săracul Ion! el s'a prăpădit prin străinĭ...» Pe urmă îĭ vine în minte chipul blajin al doctoruluĭ: «Om bun ca pînea cea caldă...» Şi iarăşĭ icoane multe, nelămurite din satul luĭ, se perindă într'o lumină albă de primăvară.

Cînd deschide ochiĭ, lumina e scăzută; amurgul umple odăiţa săracă; lîngă sobă, Vicenty Hleba stă de vorbă cu bătrîna.

Cînd îl vede că deschide ochiĭ, prietenul se apropie zimbind. Ochiĭ îĭ strălucesc de bucurie şi zice cu glas mişcat:

«Frate Ioane, te-aĭ trezit? Mă cunoştĭ, măĭ frate? Tare-aĭ maĭ fost bolnav!...»

Ion răspunde încet:

«Acù mi-a trecut...»

Hleba se aşează la căpătăiul patuluĭ. În odăiţă e tăcere, focul pîlpîe, o oală forfoteşte uşor pe cărbunĭ. Deodată Hleba întreabă:

«Şi cum ţi-a venit aşa, Ioane, de-aĭ căzut şi eraĭ să morĭ?

— Nu ştiŭ nicĭ eŭ, bre Hleba, ia, m'a pedepsit Dumnezeŭ pesemne pentru ticăloşiile mele!»

Leahul tace şi se gîndeşte, apoĭ dă din cap:

«Ce-ĭ dreptul, cumplit aĭ fost bolnav! Te zbăteaĭ, urlaĭ, voiaĭ să-ţĭ zdrobeştĭ capul de păreţĭ, vorbeaĭ despre o mulţime de lucrurĭ... Eŭ credeam că te ducĭ, măĭ frate, şi mă laşĭ... zece zile te-aĭ chinuit...

— Zece zile? cum se poate?»

Nicĭ nu-ĭ vine a crede luĭ Ion. Noaptea de destrăbălare parcă a fost erĭ.

«Da, suspină Hleba, zece zile şi zece nopţĭ te-am păzit şi n'am pus o picătură de vin în gură!»

Amîndoĭ tac o bucată de vreme. Bătrîna de lîngă sobă vorbeşte şi ea:

«Am maĭ văzut eŭ aşa boală... Ferească Dumnezeŭ! putea să moară de-al binelea. Cîţĭ n'aŭ murit la noĭ din pricina aceasta... arşĭ de şpirt... Noroc de domnul doctor... El mi-a dat banĭ pentru mîncare... el te îngrijeşte...

— Bun ca pînea cea caldă!» îngînă Ion Ursu.

Şi'n întunericul înserăriĭ, în pacea odăiĭ călduţe, Vicenty Hleba începe a spune ce s'a maĭ petrecut de la căderea prietenuluĭ săŭ. — Treĭ zile n'a băut de spaimă; pe urmă doctorul i-a spus: «Vraĭ să păţeştĭ ca

Ion?» Şi el a ascultat pe doctor, întăiŭ pentru că n'avea parale, al doilea pentru-că trebuia să păzească pe Ion. Dar de-acum, de bucurie se duce numaĭ de cît la Barbălată să se îmbete! Pe urmă îĭ spune că Ana Galanta a intrat în pămînt. Tot de supărare, el, Hleba, i-a împuşcat o bătae ca aceia şi a alungat-o cu ciomagul pînă la capătul uliţeĭ; şi de-atuncea s'a făcut ea nevăzută.

Ion asculta şi o ameţeală bolnavă începu a-l cuprinde. Apoĭ, într'un tîrziŭ, fiorĭ de foc prinseră a-l împunge, răsuflarea i se înflăcără şi creeriĭ parcă i se clătinaŭ în cap. Baba îĭ dădu doctoriĭ, Hleba îl mîngîia şi-ĭ spunea o mulţime de prostiĭ. Către ziuă, la cîntatul cel din urmă al cocoşilor, durerile se maĭ potoliră şi adormi.

A-doua-zi, după amiază, veni iar doctorul. Luĭ Ursu i se păru că-ĭ vine sănătatea, cînd dădu cu ochiĭ de faţa blîndă şi de ochiĭ blajinĭ. Doctorul se aşeză la marginea patuluĭ şi-l întrebă:

«De unde eştĭ tu, Ioane? aĭ nevastă, aĭ copiĭ?»

Iar Ion îşĭ aminti dintr'odată visul din

ajun și-l lovi o jale adîncă care-ĭ aduse lacrimĭ în ochĭ. Stătu gîndindu-se o bucată de vreme, după aceia prinse a se spovedi doctoruluĭ ca unuĭ duhovnic. Și doctorul asculta milos durerile omuluĭ necăjit.

Ion a spus tot. Și-a povestit toată vieața, toată ticăloșia în care a căzut, și i se părea că vede soarele înnaintea luĭ, cînd vedea milă, și nu dispreț, în ochiĭ doctoruluĭ.

«Tare m'am maĭ ticăloșit eŭ, domnule doftor! Am venit prin străinĭ și m'am stricat, mi-am lăsat pămîntul și casa, și copiiĭ și femeia... și am venit aicĭ, ca să mor ca un cîne...

— Nu te teme, Ioane, că n'aĭ să morĭ...

— Of! mare foc mă arde și tare mi-ĭ dor de căsuța mea, așa urîtă și săracă cum e!»

Doctorul asculta, cu sufletul întristat, durerile unuĭ întreg popor necăjit. Cum nu-ĭ luminat omul, să vadă cărarea dreaptă, în noaptea în care-l impresoară!

În cocioaba strîmtă pătrundea lumină albă și sufletul luĭ Ursu se lumina, parcă deschidea ochĭ uimițĭ după un somn plin de visurĭ urîte. Și doctorul se gîndea cu ochiĭ

ațintiți la atîtea și la atîtea suflete care ar trebui să fie deșteptate pentru o vieață maĭ bună, în țara aceasta în care toțĭ calcă aurul în picioare și nimenĭ nu-șĭ dă osteneala să-l curețe de noroĭ, să-l ridice și să-l facă să scînteieze la soare!

Într'un tîrziŭ, bolnavul șopti:

«Eŭ gîndesc că dacă m'oiŭ face sănătos să mă întorc la pămîntul și la căsuța mea, că m'am săturat de străinătate, tare m'am săturat... pînă în gît!»

Și doctorul îl sfătui îndelung, ca pe un frate; iar luĭ Ion i se părea că lumea aceasta e maĭ bună, că soarele e maĭ luminos și vieața plină de bunătatea luĭ Dumnezeŭ.

Din ziua aceia, Ion Ursu s'a gîndit numaĭ la aĭ luĭ.

Iată, primăvara vine, el are să se întoarcă la pămîntul bătrînesc și va începe iar, cu nădejde, muncă dreaptă și cinstită. Zile întregĭ sta cu ochiĭ ațintițĭ în pulberea strălucită a soareluĭ și visa o vieață nouă și ticnită la căminul luĭ. Părea toată vieața trecută un vis năprasnic.

Zilele treceaŭ și puterea se întorcea cu greŭ. Bătrîna Polonă îl îngrijea bine, se

aşeza la căpătăiul luĭ şi-ĭ înşira întîmplărĭ şi durerĭ din nefericita eĭ ţară. Ion îşĭ aducea aminte de povestirea luĭ Hleba şi i se părea că şi vieaţa sa tot aceiaşĭ pricină de nefericire a avut; asculta pe bătrînă, şi pricepea că sînt oamenĭ, la vatra lor, maĭ nefericiţĭ decît a fost el. Glasul moale al babeĭ curgea încet şi plîngea vieaţa de amar din patria nenorocită, fără să-şĭ dea seamă; vorbea despre rătăcirea noroduluĭ după pîne, şi glasul eĭ nu arăta durere adîncă, nicĭ părere de răŭ după vatra străbună. Cîteodată vorba se prelungea pînă tîrziŭ, cînd venea Hleba, şi tustreĭ vorbeaŭ în odaia caldă, pe cînd cele din urmă vînturĭ ale erniĭ se călătoreaŭ pe la geam, aducînd suspine de durere din ţinuturĭ depărtate.

Vremea a trecut aşa şi, pe la sfîrşitul luĭ Faur, soarele cald a năvălit pe uşa deschisă cu miros de pămînt umed şi de primăvară. Ion eşea adesea în bătaia lumineĭ şi sta aşa, rumegîndu-şĭ gîndurile, pierdut într'o aţipeală odihnitoare. Adesea venea doctorul Bunescu, şi cînd îl găsea în soare, îĭ zicea:

«Eĭ, ce maĭ gîndeştĭ, Ioane?»

Ion dădea din cap, melancolic:

«Aşĭ vrea să mă duc să-mĭ ar pămîntul...

— Bine, bine, Ioane, răspundea doctorul, aĭ să te ducĭ ş'aŭ să se schimbe lucrurile...»

Se aşeza alăturea şi-l întreba multe de toate, îĭ descosea întreaga vieaţă.

«Vezĭ tu, Ioane, dacă ştiaĭ cum să lucrezĭ pămîntul, nu pribegeaĭ de-acasă... Ce-aĭ folosit dacă aĭ venit aicĭ? Nu ştiaĭ nicĭ o meserie, ţi-aĭ prăpădit aşa vieaţa de sufletul draculuĭ...»

Şi-l sfătuia ca un frate maĭ mare doctorul, cu dragostea-ĭ tînără pentru ceĭ necăjiţĭ şi umiliţĭ.

După ce pleca doctorul, Ion Ursu se simţea maĭ înviorat, maĭ plin de nădejde, şi începea să povestească babeĭ Carolina despre copiiĭ luĭ, despre nevastă, şi acum găsea în trecutul de durere o mulţime de clipe fericite. Aşa stăteaŭ amîndoĭ la soare, vîntul primăveriĭ aducea mirosul pămîntuluĭ umed, în soarele prietenesc se hîrjoneaŭ copiiĭ pe cărările zbicite, şi Ion Ursu se gîndea la copilaşiĭ luĭ. De multe

orĭ la sfaturile acestea se amesteca şi capra roşie a bătrîneĭ Carolina, venea pe furiş şi mîngîia cu coarnele ciolanele slabe ale babeĭ, şi bătrîna o săruta şi se tînguia:

«Capra asta o am de pe cînd trăia bărbatu-meŭ... Dumnezeŭ să-l erte pe Iohan... era cam beţiv... S'a dus în mormînt şi nu mi-a lăsat decît atîta... Acum numaĭ cu ea mă mîngîĭ, mi-e ca şi o prietenă. Dar e obraznică cum nu se maĭ află: toată noaptea bate cu capu 'n pereţĭ şi eŭ nu pot dormi toată noaptea!...»

Capra îşĭ scutura barba şi se îndesa cu coarnele în babă, Ion începea iar să vorbească şi zilele curgeaŭ ca la vreme de bătrîneţe, ticnite, în soarele de primăvară.

Însfîrşit, iată şi Mărţişor! Pe malurile pîrăuluĭ vînăt săgetează lăstuniĭ şi rîndunelele; fluturĭ roşiĭ zboară în lumină; sălciile scot mîţişorĭ catifelaţĭ; pe apele vinete încep iar a călători cîrdurile albe de gîşte; prin aerul limpede trec ţipetele ascuţite ale maşinelor şi bătăile înnăduşite ale ciocanuluĭ cel mare de la fierărie.

Ion stă ca pe ghimpĭ; vînturile primă-

verii îl mînă spre pămîntul luĭ și spre cămin.

Și într'o bună dimineață iată-l pornit. Nicĭ n'a știut cum a plecat și cum și-a luat rămas-bun de la doctor și de la baba Carolina. S'a trezit pe drumul cel mare, zbicit, pășind înviorat. Și așa, pe drum, și-a adus aminte de vorbele calde ale doctoruluĭ Bunescu și de oftaturile Carolineĭ.

Vicenty Hleba l-a întovărășit o bucată bună fără să zică o vorbă, numaĭ ochiĭ luĭ turburĭ arătaŭ o durere mare. S'aŭ oprit la crîșma din capătul tîrguluĭ:

«Frate Ioane, numaĭ un păhar să maĭ cinstesc cu tine...»

Și-ĭ jucaŭ Leahuluĭ ochiĭ în lacrimĭ.

Săracul Hleba! ce-ĭ dreptul, bun prieten! Pentru despărțirea lor n'aŭ băut numaĭ un pahar, ci au cinstit un clondir întreg, pe urmă s'aŭ sărutat frățește și s'aŭ despărțit, iar Hleba i-a zis în clipa din urmă:

«Să dea Dumnezeŭ să fie bine, frate Ioane, și să nu te maĭ întorcĭ... — Dar să nu mă uițĭ... Eŭ ca mînĭ crăp într'un șanț, și toată vieața mea numaĭ tu mi-aĭ fost prieten!»

Ion a zîmbit și a dat din cap, l-a sărutat încă odată pe Hleba și s'a dus. Și multă vreme Lehul a rămas încremenit în drum petrecîndu-l cu ochiĭ.

A mers Ursu multă vreme. O vieață nouă parcă-ĭ întinerea trupul. Totușĭ se gîndea la vorbele luĭ Vicenty: s'ar putea oare să se maĭ întoarcă iar printre străinĭ? Căta să alunge o mulțime de gîndurĭ, care-ĭ aduceaŭ icoane posomorîte din trecut, pășea maĭ voinic și-șĭ zicea că pînă atuncĭ un vînt răŭ l-a abătut din cale, iar de-acum înnainte o viață senină și cuminte i se deschide.

Drumul se întinde vînăt pînă hăt-departe; în stîlpiĭ și în sîrmele telegrafuluĭ vîntul ușor al primăveriĭ cîntă încet; la dreapta și la stînga, pe lanurĭ, se înșiră dungĭ albe ca de var: sînt șirurile de plugarĭ carĭ scurmă pămîntul negru. Deasupra cerul e ca sineala și în văzduhul luminos răsar din vreme în vreme cîrdurĭ de cocoare. Ia așa, ca cocoarele celea, se întoarce și Ion Ursu la cuibul luĭ.

Prin codriĭ Pașcanilor, mierlele cu cioc galben ziceaŭ cîntece vesele și pițigoiĭ

ţipaŭ în tăcere adîncă de biserică: «Simţ a vară! simţ a vară!» Soarele cernea praf de argint prin bolţile de ramurĭ negre şi împrăştia, pe patul galben de frunze moarte şi pe petele de viorele albastre, răţèle de luminĭ şi umbre.

Ion păşeşte cu nădejde, înviorat de vieaţa nouă. Şi pe drum gîndurile îl cuceresc şi aniĭ din urmă îĭ trec pe dinnaintea ochilor cu nopţile de destrăbălare, cu deşteptările bolnave, cu sminteala luĭ de-acum un an, de la Paştĭ.

Săraca Domnica! tare a maĭ rămas ea chinuită cu copiiĭ, ca o văduvă, că el era ca cel ce nu-ĭ!

După multă vreme, gîndul i se opreşte iar asupra nebunieĭ luĭ de acum un an şi pe nesimţite un gînd urît se strecoară în bucuria luĭ de pînă acum.

Se gîndeşte la pòpa Tănase.

«Aşĭ! am fost nebun atuncĭ! Popa e om cinstit şi încă mi-ĭ şi cumătru...»

Vra să se încredinţeze cu vorba, dar îndoiala rămîne şi-ĭ roade inima ca un vierme.

Într'un tîrziŭ se trezeşte cu capu 'n palme

pe ghizdelele uneĭ fîntînĭ. Îşĭ scutură capul şi murmură:

«Tare-s prost!

Cearcă să zîmbească şi porneşte înnainte cu un dor şi o îmboldire nouă.

«Doamne! cu cît foc am să încep a lucra pămîntul pe care l-am lăsat atîta vreme!» Şi se gîndeşte cu dragoste adîncă la ţărîna hrănită cu sudoarea şi sîngele părinţilor luĭ.

A mers multă vreme, şi pînă la toacă a făcut un popas numaĭ, la o orîndă. De şi era slab, ca după boală, totuşĭ a mers destul de repede şi se simţea maĭ vioiŭ cu cît se apropia maĭ mult de Moldova.

Acum nu maĭ are mult. Se maĭ opreşte, căcĭ se înnăbuşă. Numaĭ dealul să-l sue şi o să şi vadă în vale satul, şi, dincolo, Moldova limpede.

Se scoală, nicĭ nu ştie cînd ajunge în vîrful dealuluĭ. Dar acolo rămîne înlemnit, un fior de durere îl scutură.

De la marginea satuluĭ, de la poalele dealuluĭ şi pînă hăt cine ştie unde, numaĭ o pînză de apă. — Iar i-ĭ înnămolit pămîntul! iar o să înceapă o muncă zădarnică

şi fără de nicĭ-o nădejde! Moldova a împînzit cîmpiile şi sărăceşte norodul. Rămîne năuc, se aşează pe marginea şanţuluĭ, se uită şi nu-ĭ vine a crede, se uită multă vreme, fără să-ĭ vie un gînd lămurit în mintea întunecată.

La poalele dealuluĭ, tufe rarĭ de trestie se ridică din unde, asemenea unuĭ păr bălan, zbîrlit şi rar. Încolo, o pînză horbotată de apă pînă în zare. Nourĭ viorii plutesc deasupra asfinţituluĭ, un unghiŭ de cocoare ostenite ese în lumină, vîsleşte în văzduh, departe, pe urmă coboară după o muche de deal. În mijlocul apelor vinete, o pată verde de pămînt: acolo se ridică o colibă singuratică, împresurată de ape creţe. Cocoarele es iar pe cer siniliŭ, se apropie, bat ostenite din aripĭ, se opresc, parcă staŭ pe gîndurĭ, plutitoare, apoĭ iar îşĭ pornesc vîslele negre, cu tristul dor de cuib. Soarele înflăcărat, după un nour vioriŭ, stă răzimat de deal, între ramurile negre ale uneĭ livezĭ. Un vînt rece şueră melancolic prin spinăriile coasteĭ, şi stolurĭ de ciorĭ şi de nagîţĭ se ridică ţipînd din bălţĭ.

Ion priveşte totul năucit, cu sufletul chinuit de durere; apoĭ se ridică greŭ.

«Eh! fie! oiŭ munci şi eŭ cum oiŭ putea, m'oiŭ strădănui, dar încaltea oiŭ fi la vatra mea, între nevastă şi copiĭ!»

Coboară coasta cu pas ostenit.

Intră în sat, păşeşte tăcut pe uliţele străjuite de răchiţĭ, cîniĭ daŭ la el ca la un străin, femeile es pe prispă, îşĭ pun palma streaşină la ochĭ, se uită după el fără să-l cunoască. Ion Ursu merge înnainte. Iată, casa mohorîtă e colo, se uită la el iar, îl ţinteşte cu ochĭ turburĭ şi răĭ.

Ion Ursu se maĭ opreşte să răsufle şi dă cu ochiĭ de un stol gălăgios de copiĭ, carĭ se joacă la răscrucea drumuluĭ. Îĭ priveşte şi prin lumina asfinţituluĭ cunoaşte pe băiatul luĭ cel maĭ măruţ, pe Mitruţă. Poate şi ceĭlalţĭ doĭ maĭ mititeĭ, carĭ se ţin de mînă, tot aĭ luĭ sînt. Da, sînt aĭ luĭ. Se apropie. Copiiĭ se opresc şi-l privesc miraţĭ. Ion Ursu se alătură blînd de copilul cel mare.

«Măĭ Mitruţ, băetul tateĭ, ia vină încoà la tătuca...»

Copilul se trage sfios înnapoĭ, pe Ion îl prinde jalea.

«Vină la tătuca, nu te teme...»

Mitruţă se opreşte, Ion îl sărută oftînd pe obrajiĭ arşĭ de soare, sărută şi pe ceĭ doĭ maĭ micĭ şi prinde pe copiĭ miraţĭ de mînă.

«Haĭ de-acù la mămuca. Ce face mămucă-ta, Mitruţ?

— Şede...

— Cum şede?

— Şede de vorbă cu nînaşul...»

Pe Ion parcă-l păleşte cineva cu un maiŭ în cap. Se opreşte ameţit. Copiiĭ se uită la el cu gura căscată.

«Bine, bine, Mitruţ... da' vine des nînaşul popa?

— Des, că la noĭ doarme...»

Într'o clipire de fulger furtunĭ de gîndurĭ trec prin mintea chinuită a luĭ Ursu. Ar vrea să se repeadă, să dea foc, să ucidă, să zdrobească! Stă cu ochiĭ aţintiţĭ asupra caseĭ şi a încremenit aşa.

Într'un tîrziŭ pieptul i se despovărează într'un muget adînc, într'un oftat. Se apleacă, îşĭ sărută pe rînd copiiĭ, îşĭ maĭ

mînă odată privirea rătăcită spre casa cu ochiĭ turburĭ, — și se întoarce.

Cîniĭ iar daŭ la el ca la un străin, oamenii se uită ciudat la straele luĭ nemțeștĭ, el ese din sat în neștire și urcă cu greutate dealul.

Acolo se oprește iar, se maĭ uită odată pe întinderea de ape, supt care zac dorurile și pămîntul luĭ. Amurgul înroșește jumătate de cer, vîntul bate trist prin spinăriile uscate. Omul amărît îșĭ ridică mîna dreaptă la frunte, apoĭ se lasă cu pașĭ osteniți la vale, pe drumul lung și vînăt.

Sluga.

Intr'o dimineață, o lună după moartea bătrînuluĭ Tudor Lupașcu, cuconașul Ionică, eșind din casă, nu găsi, ca totdeauna, calul înșăuat la scară. De multe orĭ te scoate din fire un lucru de nimic, — dar mi-te cînd e vorba de o greșală care face să întîrzie cu o jumătate de ceas o întîlnire așteptată cu bătăĭ repezĭ de inimă? — Cuconașul Ionică se făcu foc și pară, bătu din picioare, răcni, chemă pe argatul care trebuia să-ĭ aducă înșeuat calul, — iĭ dădu patru palme repezĭ, una după alta, il croi de cîteva orĭ cu cravașa și-ĭ porunci să-ĭ aducă la moment pe Cezar. Omul îșĭ luă de jos pălăria care căzuse

din pricina zguduiturii, și-o puse în cap, scuipâ într'o parte cu sînge în două și porni spre grajd.

«Ce bestiĭ! ce bestiĭ!» strigâ cuconașul, întorcîndu-se spre vechil.

Bătrînul, om cuminte, de mult în slujba familieĭ, răspunse blînd:

«Dă, cucoane Ionică, omul nu era vinovat. Cezar a fost la potcovit, și de-abia acum a venit...

— Așĭ! ce tot îmĭ vorbițĭ dumneavoastră...

— Cucoane Ionică, ascultă ce-țĭ spun eŭ: acù nu-ĭ de o palmă, două..., dar trebue să cunoștĭ și omul. Aĭ făcut răŭ c'aĭ dat. Năstase e om închis, dar, cînd izbucnește, e mînia luĭ Dumnezeŭ! Și răposatul boer, Dumnezeŭ să-l erte, il cruța, — maĭ ales că e muncitor și voinic ca un taur...

— Fleacurĭ! răspunse pufnid Ionică; vezĭ să mi se aducă maĭ repede calul...»

Năstase veni tăcut, cu obrajiĭ roșiĭ, aducînd calul de căpăstru. Era un Romîn cît un munte, cu ochiĭ foarte pătrunzătorĭ. Boerul nicĭ nu se uitâ la el; se zvîrli în șea și porni acolo unde-l chema dragostea.

Trecu cîtăva vreme, și, într'o zi, boerul Lupașcu se hotărî să plece la Iașĭ. Avea nevoe de parale de-ĭ țipa măseaua și se ducea să pue amanet moșia Roșcanĭ.

Cu toate că în ziua aceia cerul nu făgăduia vreme bună, cuconașul, hotărît ca în totdeauna, dădu ordin să se pue caiĭ la droșcă. Apoĭ căută hîrtiile trebuitoare, băgă de seamă să i se așeze în cufăr toate lucrurile de care credea că va avea nevoe, stătu la masă în fugă și, foarte grăbit, porunci să-ĭ vie trăsura la scară.

Vătavul îl întîmpină și-ĭ spuse că vizitiul s'a îmbolnăvit, dar s'a găsit alt argat să meargă. S'a cerut chiar el singur. Boerul se supără, certă pe vătav, apoĭ se sui mormăind în trăsură.

Cînd caiĭ porniră, privi cerul. Nourĭ marĭ, vinețĭ, rătăceaŭ prin văzduh, venind de la miază-noapte. Soarele, trecut de amiază, ardea cu o strălucire neobișnuită. Ionică Lupașcu ar fi dorit foarte mult să nu-l apuce vremea rea pe drum, ca să-ĭ zădărnicească interesele.

«Nu cred să ploae!» — murmură el.

Apoĭ răcni la vizitiŭ: «Mînă maĭ repede,— să nu ne-apuce ploaia pe drum...»

Vizitiul întoarse peste umăr o figură roşcată, cu ochiĭ pătrunzătorĭ, şi buza de sus se încreţi zîmbind:

«Poate n'a ploua, cucoane. Nouriĭ trec...»

Un miros tare de băutură izbi în faţă pe cuconaş. Îndată îĭ sări ţandăra.

«Bine, mă ticălosule! strigâ el, gata să se ridice şi să înşface pe vizitiŭ; acu ţi-aĭ găsit să te îmbeţĭ? Ce canaiiĭ!» Dar vizitiul îşĭ întoarse iar obrazul: boerul cunoscu pe Năstase şi tăcu dintr'odată.

«Nu te teme, cucoane... Dacă s'o întîmpla ceva, păcatul meŭ o fi...» şi buza dublă de sus se încreţi iar. Se întoarse şi dădu biciŭ cailor.

Boerul rămase cu ochiĭ la spatele uriaş dinnaintea luĭ, şi la capul pletos, — gîndindu-se la întîmplarea cu palmele.

În adevăr, — *bruta* de pe capră e voinic cît un munte şi seamănă a fi foarte violent. De vină nu-ĭ decît vătavul, că-ĭ dă la drum oamenĭ de-aceştia. Trebue pedepsit ticălosul de vătav, trebue dat afară, fără milă. Auzĭ, dumneata? numaĭ la noĭ se

întîmplă lucrurĭ de acestea... Îțĭ primejdueștĭ vieața, pentru un lucru de nimic. E adevărat că dăduse cîteva palme, și nu fusese la mijloc cine știe ce vinovăție... Eĭ, dar asta se întîmplă des... Ce-a făcut Năstase atuncĭ? A scuipat în două cu sînge, a tăcut și a rămas foarte neguros...

Boerul cercâ să se gîndească la alte cele: la femeia care-ĭ era dragă; la vînătorile care trebuiaŭ să înceapă odată cu toamna; la vieața Parisuluĭ, vieață fără primejdiĭ și fără grijĭ, pe care n'ar fi întrerupt-o de nu murea bătrînul; la multe; — dar neliniștea i se furișase pe nesimțite în suflet.

Caiĭ fugeaŭ în trap grabnic pe șoseaua vînătă. Trăsura duruia din cînd în cînd pe podețe. Ionică Lupașcu, în mantaua albă de doc, se legăna pe perinile trăsuriĭ. În urmă, pluteaŭ pînze gălbuĭ de pulbere. La asfințit, se grămădeaŭ munțĭ uriașĭ de nourĭ negri.

«Se 'ntunecă! strigâ Năstase, de pe capră.

— Vine furtună! vorbi boerul. N'ar fi bine să ne 'ntoarcem?

— Așĭ! mergem înnainte...»

Ionică privi iar capul pletos și se gîndi: oare ce se petrece acolo, în tidva omuluĭ aceluia? Un om care bea rachiŭ, are buza dublă, sudue, scuipă și mînă caiĭ, e ceva foarte caraghios. El n'a fost la Paris, nu știe ce înseamnă a trăi, și-a dus vieața ca un animal, singura plăcere i-a fost băutura; nerviĭ de frînghie nu i-aŭ tresărit nicĭodată în fața lucrurilor noĭ... Ce poțĭ aștepta de la dînsul? Iată-l, acuma stă pe capră, cam cu chef, îndeamnă caiĭ și vorbește cu eĭ. E maĭ aproape cu sufletul de dînșiĭ, decît de boer. Ce-o fi simțind el? ce-o fi gîndind?

Boerul Ionică îșĭ ridică fața albă, impresurată de barba scurtă, neagră, și întrebă:

«Năstase, maĭ este mult pînă la Moldova?

— Cam mult; că nu-ĭ nicĭ-o crîșmă...», zise rînjind Năstase.

Vorbește cam ciudat cu mine! gîndi Lupașcu.

Deodată, soarele fu înghițit de uriașele îngrămădirĭ de nourĭ, și lumina scăzu brusc. Năstase se înfășură maĭ bine în suman și puse mîna pe biciŭ; caiĭ se încordară, ca supt un fior ascuțit.

Prin văzduh, pe supt păcura norilor, fugeaŭ coloane de negurĭ despletite. In pragul asfințituluĭ, era o frămîntare ca de vîrtej. Și, dintr'odată, începu să vie jucînd, dintr'acolo, un vînt supțire.

Năstase înfășurâ caiĭ în două biciuirĭ și trăsura începu a fugi spre rărăsit, cătră Moldova, pe cînd munțĭ de nourĭ se rostogoleaŭ pe de-asupra, în văzduhul neguros.

Cînd ajunseră la malul rîuluĭ, un fulger, ca o sîrmă de foc, tresări în urmă, pe zarea asfințituluĭ, și, ca-și-cum ar fi fost un semnal, o duruire prelungă, ca o dărîmare de stîncĭ, izbucni, și uraganul, scăpat din peștera-ĭ rece, se năpusti asupra lumiĭ mugind.

Caiĭ treceaŭ repede prin vad. Apele, suflate de o putere grozavă, se ridicaŭ în stîlpĭ marĭ, se răsuceaŭ în vîrtejurĭ, descoperind prundișul, și veneaŭ resfirate, isbeaŭ trăsura, stropeaŭ pe oamenĭ cu o răpăire de gloanțe. Apoĭ, fugariĭ, scăpațĭ la mal, începură să alerge ca mînațĭ de uragan spre pînza neagră de pădure, care se zărea la o fugă de cal și părea tot una cu nouriĭ.

Năstase se întoarse pe capră și, rînjind,

zvîrli boeruluĭ cîteva vorbe. Lupaşcu puse mînile la urechĭ şi strigâ şi el, cît ce putu:

«Ce zicĭ?»

Năstase se plecă maĭ tare spre Ionică:

«Acuşĭ intrăm în pădure. Acù-ĭ acù!»

Şi boerul simţi că frica, care se furişase în el, îl strînse deodată de inimă. Năstase îşĭ vîrî stînga în buzunarul sumanuluĭ, scoase un şip şi trase cîteva înghiţiturĭ zdravene, apoĭ iar se întoarse spre Ionică.

«Cînd mergeam cu boerul, Dumnezeŭ să-l erte...» Vîntul îĭ luă celelalte vorbe. Lupaşcu de-abia putu deosebi cîteva cuvinte: bordeiŭ..., pădure... — şi uraganul îşĭ mîna cumplitele armiĭ de norĭ pe deasupra şi umplea cîmpiile de freamăte. Se întuneca, se întuneca; — apoĭ, dintr'o dată, trăsura intrâ în codru, într'o noapte adîncă, băntuită de buciumărĭ sălbatice, de urlete de cascadă, de înfiorătoarea bubuire a adîncurilor. Şi, odată cu noaptea, frica rece începu a rătăci prin sufletul boeruluĭ, ca o mînă care se tîrăşte prin întunerec, pipăe şi caută să apuce ceva.

Ionică îşĭ ridicâ ochiĭ spre Năstase. Era aşa de întuneric încît nu-l maĭ vedea. Şi

deodată iĭ păru răŭ că n'a luat o armă de-acasă, pentru orĭce împrejurare; apoĭ se gîndi că fără armă e pierdut, că omul de pe capră e ameţit de băutură, că *anume* a plecat cu el; gîndurile veniră sumedenie, spaima veni în zgomotele înspăimîntătoare ale pădurii, spaima îl învălui prin întuneric; — şi trăsura alerga, alerga, prin noaptea oarbă a codruluĭ.

Din bolţĭ, veneaŭ suflărĭ gheţoase, ca din peşterĭ; pîrîiturĭ de crăcĭ rupte treceaŭ ca ţipete de groază; apoĭ vîrtejurĭ de plîngerĭ, de cîntece fioroase răscoleaŭ pădurea.

Era întunerec adînc şi trăsura alerga. Alergă multă vreme. Apoĭ, dintr'odată, într'o suflare domolită a uraganuluĭ, un răcnet omenesc izbucni, un răcnet prelung, iute acoperit de glasul furtuneĭ.

Trăsura se oprise. În noaptea codruluĭ, la margenea drumuluĭ, lucea o lumină slabă. Pe urmă altă lumină mişcătoare se arătă, se apropiè, prin întunerec. În roata de lumină, răsări faţa bărboasă şi trupul voinic al pădurarului cu baltagul în mînă.

«Cine-ĭ ?» răcni el. Se apropiè, şi lumină trăsura.

«Eŭ, frate Ilie! strigâ Năstase de pe capră. Te-am strigat să deschizĭ poarta, să intru.»

Pădurarul ridicâ felinarul până la obrazul vizitiuluĭ. Apoĭ făcu treĭ paşĭ, apucâ caiĭ de căpăstru, îĭ trecu podeţul, deschise poarta şi vîrî trăsura în ogradă.

Cînd se coborî din trăsură să intre în casă, boerul tremura ca varga.

«Ţi-e frig, cucoane? întrebă Năstase.

— Da, mi-e frig! şopti Lupaşcu, clănţănind.

— Ce să-ĭ facĭ? zise rînjind vizitiul; se întîmplă şi de-acestea!»

După ce caiĭ fură puşĭ la adăpost supt şopron, pădurarul şi vizitiul intrară şi eĭ în casă, se puseră lîngă vatră şi începură a vorbi în şoaptă, în lumina gazorniţeĭ. Afară, vîntul tot răscolea pădurea. De pe cuptor, scoteaŭ capete mirate, cînd şi cînd, copiĭ bălanĭ numaĭ în cămăşuicĭ. Nevasta aprinsese lumînarea de la Paştĭ, şi se ruga la icoane. Boerul sta pe patul cel mare, supt culme, şi tremura într'un cojoc. Privea cu ochiĭ blînzĭ la Năstase şi parcă ar fi vrut să-ĭ spue ceva; dar vizitiul nicĭ nu se

uita la el şi vorbea cu pădurarul. Iar cuconul Lupaşcu se gîndea că brutele care se îmbată, scuipă şi sudue, tot aŭ o leacă de inimă. Îndură palme şi umilinţĭ, — şi iartă.

Dușmanii.

Gheorghe-a-Anuței avea un dușman de moarte.

Se luaseră întâiŭ la ceartă pentru niște pămînt. La proces, se împăcară; băuseră chiar o noapte întreagă amîndoĭ, el și cu Costache Tudor, și se întorseseră ținîndu-se de după cap și chiuind. Și după aceia, dragoste mare: nu era zi să nu intre Costache Tudor în casa luĭ Gheorghe, de era, orĭ de nu era gospodarul acasă. Asta n'a durat mult. Într'o seară, pe cînd se întorcea de la pădure, îl oprește baba Maranda în colțul hudițeĭ și-l îndeamnă să lase carul acolo și să se ducă pe furiș acasă: că ce va vedea, are să-ĭ placă. I-a

dat luĭ prin minte ce trebue să fie; și chiar așa a și fost. Bate în ușă, ușa închisă. Strigă să-ĭ dea drumul, nu răspunde nimenĭ, dar aude șoapte. Pune umărul, se opintește și scoate ușa din țîțînĭ. În casă, dă peste nevastă cu Tudor. «Bine, măĭ cîne, așa prieten mi-aĭ fost?» Și, cum era cu toporul în mînă, i-a dat două peste șale, cu muchea. Costache a țipat: «Nu mă omorî!» și a căzut. Gheorghe l-a tîrît afară, pînă în drum, apoĭ s'a întors la nevastă și i-a pușcat o bătae s'o ție minte cîte zile a fi și-a trăi.

Cellalt a zăcut o bucată bună de vreme; apoĭ, cînd s'a însănătoșat, n'a zis, nicĭ n'a făcut nimic. Parcă uitase întîmplarea. Dar Tudor era om viclean și răŭ: cînd rîdea, parcă voia să muște și avea un ochiŭ care privea strîmb și scînteia ca ochiul uneĭ fiare. Luĭ Gheorge-a-Anuțeĭ nu i-a spus nimic despre cele două muchiĭ de topor, — dar printre oamenĭ se zvonește, șoptește unul, șoptește altul, — și așa ajunse și la urechia luĭ Gheorghe un crîmpeiŭ de vorbă: adică, Tudor îl paște și-ĭ calcă totdeauna pe urme și, cînd iĭ va veni luĭ la îndemînă,

A-Anuței nu va maĭ călca iarbă verde, aŭ să-l găsească alțiĭ zvîrlit într'un șanț.

Gheorghe era om voinic, nu se prea uita ce spun alțiĭ. A trecut multă vreme, fără să se întîmple nimic. Dar, într'un rînd, pe cînd se ducea la tîrg, pe dealul de deasupra satuluĭ, a dat cu ochiĭ de Costache. Nu și-aŭ spus nicĭ o vorbă, s'aŭ uitat numaĭ unul la altul și ochiul strîmb al luĭ Tudor scînteia ca oțelul. A-doua-zi, l-a zărit în pădure; părea că umblă căutînd ceva, dar Gheorghe a simțit săgeata ochiuluĭ răŭ. Și în zilele care urmară, dușmanul îĭ stătu în preajmă ca o fiară. A-Anuței se hotărî să nu înnopteze niciodată pe drum; ziua nu-ĭ păsa luĭ nicĭ de doĭ cît Costache.

Cu toată hotărîrea însă nu se putu ținea de cuvînt. În săptămîna mare, munci toată vremea cărînd scîndurĭ la tîrg și, tocmaĭ în sîmbăta învieriĭ, întîrziè la plata cărăușieĭ și porni seara spre casă.

Aceasta nu i se întîmplase niciodată. De Înviere trebue să fie orĭce om acasă, să se ducă cu lumînarea la biserică, să serbeze creștinește sculareа din morțĭ a Mîn-

tuitoruluĭ. Dar răŭ afară din cale-afară nu-ĭ părea luĭ Gheorghe, pentru că-ĭ era punga plină și se gîndea că va petrece cu voe-bună sfintele sărbătorĭ.

Noaptea se lăsase, cînd carul eșise din tîrg. Omul socoti că pînă la miezul nopțeĭ va ajunge acasă și va apuca și ceasul cînd preotul strigă din altar, în liniștea bisericeĭ: Hristos a înviat! — Acuma carul gol hodorogea pe drum și boiĭ îșĭ cumpăneaŭ capetele la dreapta și la stînga, pas cu pas. Gheorghe sta în chilna de dinnainte, uitase de Costache și se gîndea acasă.

Un pătrar galben de lună se lăsa spre asfințit; cîmpiile adîncite într'o lumină de zorĭ, se întindeaŭ tăcute pînă la linia vînătă a zăriĭ. Gheorghe-a-Anuțeĭ se gîndea la aĭ luĭ. Are nevastă cuminte și un băiat frumos. Acuma, de bună-seamă, îl așteaptă amîndoĭ, îmbrăcațĭ gata, să meargă la Înviere. În casă, e curat; pe masă staŭ cozonacĭ; și pasca de pe sobă împrăștie o mirodenie cum nu se maĭ află. Eĭ staŭ și-l așteaptă și cînd va intra carul în ogradă, aŭ să-ĭ iasă înnainte. Gheorghieș, copilul, are să-l întrebe ce i-a adus de la tîrg, are

să-l scotocească prin sîn, are să găsească covrigiĭ și are să fie foarte vesel. Aŭ să ia apoĭ lumînările, aŭ să se ducă la biserică. Acolo, norod mult: tot satul; biserica geme de lume; dar glasurile cîntăreților tot pătrund limpezĭ și dulcĭ ca niciodată, căcĭ, după șase nopțĭ de jale, cuvîntul de fericire încurînd va trece din gură în gură. Acasă, femeia pune găina fiartă pe masă, pune cozonacul, pasca și ouăle roșiĭ alăturĭ: Bărbatul răsuflă cu mulțămire și se gîndește că tot e bine cînd, printre necazurile vieții, ajungĭ o zi mare ca aceasta ca să te poțĭ gîndi în tihnă la Dumnezeŭ.

Lucrurile așa aŭ să se întîmple, ca de multe-orĭ în aniĭ din urmă, cu deosebire că acuma bielșugul și pacea sînt maĭ marĭ în gospodărie. Nevasta a prins minte și s'a liniștit, de cînd a mîncat bătaia cea bună.

De-aicĭ, gîndurile îl duc pe Gheorghe, fără voe, la Costache Tudor. Se gîndește că poate să i se întîmple ceva, de vreme ce dușmanul îĭ dă de câteva zile tîrcoale. Poate chiar îl așteaptă. Pădurea care curge de pe coasta dealuluĭ, ca un rîŭ de păcură, se apropie.

Gheorghe-a-Anuţeĭ parcă se deşteaptă. În tăcerea nopţiĭ, se aude slab murmurul Moldoveĭ care se zvîrcoleşte mînioasă, în urmă, pe prundul vadurilor. În lungul drumuluĭ, îndărăt, nu se vede nimic; luna se cufundă la asfinţit în zare; iar înnainte, în întunericul orb al păduriĭ, cine ştie ce-l aşteaptă!

Înnainte de-a intra supt bolţile copacilor, îşĭ face cruce. Şi deodată intră în noaptea adîncă de care se teme. E codrul înmugurit în primăvară, mirosind a lemn tînăr, pe care l-a cutreerat întreaga luĭ tinereţe, şi e un întuneric prin care a maĭ trecut, fără ca inima să-ĭ bată maĭ grăbit ca de-obiceiŭ; — dar acum, în necunoscutul dinnainte-ĭ, pe care nu-l poate pătrunde, aşteaptă poate ghioaga saŭ toporul.

Prin ramurĭ goale, trec aburirĭ slabe de vînt. Gheorghe îşĭ aţinteste urechia; numaĭ urechia îl maĭ poate ajuta; ochiĭ nu văd nimic, ca-şi-cum i-ar ţinea închişĭ.

Şi boiĭ merg liniştiţĭ: eĭ cunosc drumul. Deodată, îĭ trece prin minte luĭ Gheorghe că, în fundul caruluĭ, în mănunchiul de fîn, are legată barda pe care orĭce gospodar

o ia, de-obiceiŭ, la drum. Se întinde pe o coastă, desleagă repede funia, pune mîna pe mănunchiul luciŭ şi se trage iar în chilnă. Acuma i se pare că s'a maĭ liniştit. Are un tovarăş.

La dreptul vorbind, nu i-ĭ frică. Nicĭ nu tremură, nicĭ nu răsuflă greŭ, nicĭ nu se uită cu ochiĭ holbaţĭ la dreapta şi la stînga, — dar o nelinişte nedesluşită îĭ umple sufletul. Şi boiĭ merg liniştiţĭ pe cînd carul lunecă aproape fără zgomot pe drumul umed.

Aşa merge o bucată bună de drum. Deodată, răsare ca dintr'o aţipeală şi inima prinde a zvîcni cu grabă. I se pare, orĭ într'adevăr aude ceva în urmă, pe drum? Nu, nu i se pare. Prin întunerecul nepătruns, îndărăt, se aud paşĭ îndesaţĭ şi repezĭ: cineva vine cu grabă, căută să l ajungă cît maĭ curînd. Şi are să-l ajungă, nu maĭ are mult, — şi, de bună-seamă, cel ce vine nu-ĭ altul de cît Costache Tudor.

Icoane fugare trec: La tîrg, prin mulţime, a zărit ochiul strîmb şi licăritor al duşmanuluĭ; dar de-abia acum îşĭ aduce aminte; atuncĭ nu şi-a dat seama. Şi chiar nicĭ acum nu poate spune cu siguranţă

dacă ochiul luĭ Tudor a fost orĭ nu. Inima însă bate grăbit; întreaga luĭ ființă simte că cellalt se apropie, se grăbește, se va alătura de el și-l va lovi. L-a urmărit de departe pînă ce l-a văzut intrînd în pădure. Apoĭ s'a grăbit. Prin întunerec, lovitura nu se știe de unde poate veni. Pașiĭ se apropie. Gîndurĭ trec ca fulgere. Să se ridice, să se coboare din car, să se așeze la marginea drumuluĭ, să-l aștepte, să-l umfle pe neștiute și să-l zdrobească.... Dar parcă nu-ĭ vine să se dea jos din car; carul și boiĭ îĭ sunt ca niște prietenĭ: maĭ bine se simte cu eĭ.

Deodată aude o tusă stăpînită. Înnainte i s'a făcut întuneric. Un gînd arde numaĭ: dușmanul! — și mîna dreaptă strînge coada securiĭ. Cînd a pus dușmanul mîna pe car? A-Anuțeĭ nu avea nicĭ-o hotărîre, nicĭ-un gînd ucigaș, nimic. Dar cînd a simțit mîna străină pe car, deodată s'a încordat, s'a repezit ca un fulger în sus și s'a prăbușit îndărăt; a înșfăcat pe *cellalt* în brațele-ĭ vînjoașe, l-a tras spre sine, l-a trîntit în fundul caruluĭ, i-a răstignit brațele în lăturĭ și i-a pus un genunchiŭ pe piept.

Omul gemea înnăbușit; oasele-ĭ trosniră

ca-și-cum voiaŭ să se rupă; se frămînta supt încleștarea brațelor; voia să spue parcă: ceva și de groază nu putea rosti nicĭ-un cuvînt.

Gheorghe-a-Anuțeĭ izbucni deodată, cu glas sperios:

«Costache! Tu eștĭ?

— Eŭ...» gemu greŭ dușmanul.

Gheorghe apăsă maĭ tare genunchiul; cellalt începu să tremure din adînc, să geamă și să răsufle greŭ. Amîndoĭ stăteaŭ ca împietrițĭ în întunerec, străbătuțĭ în întunerec și singurătate de fiorul morțiĭ.

Deodată dușmanul mugi, cu spaimă:

«Măĭ Gheorghe!... Măĭ frate!... nu mă omorî!»

Iar A-Anuțeĭ strîngea cu dreapta mănunchiul securiĭ. Zise, scrîșnind:

«Dar tu, cîne, de cîtă vreme te țiĭ pe urma mea...»

Cellalt, tremurînd din ce în ce maĭ tare, gemu:

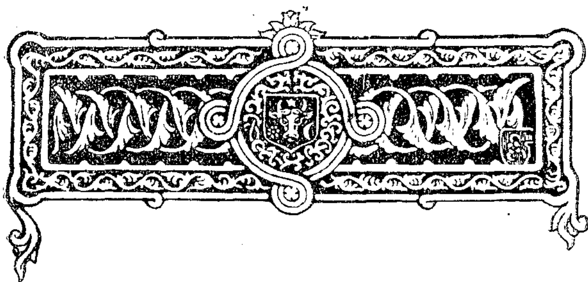
«Măĭ frate, măĭ frate Gheorghe....» și prinse a se tîngui, cu vorbe nedeslușite.

Carul eșise pe coastă, deasupra satuluĭ. Steluțe ardeaŭ pretutindenĭ în negura de

jos. Şi 'n liniştea nopţiĭ, deodată, un dangăt, un vuet melodios umplu tremurînd văzduhul. Clopotul cel mare de la biserică prinse a suna rar, ca o muzică adîncă. Glasul luĭ umplea cîmpiile, şi văile, şi noaptea, cu bubuirĭ de cîntec: parcă spunea vorbe duioase de mîngîere şi de alinare şi celor carĭ sufăr şi celor carĭ urăsc.

Clopotul svîrlea în întunecimĭ cîntecul Învieriĭ şi Gheorghe-a-Anuţeĭ, încet-încet, işĭ slăbi duşmanul din strînsoare, se trase pe draghina din dreapta caruluĭ, îşĭ trecu barda în stînga şi, cu dreapta, îşĭ făcu cruce. Cellalt, Tudor, se sculă greŭ, ca un rănit, gemînd, şi se aşeză de cealaltă parte. Amîndoĭ priveaŭ spre luminile nenumărate care tremuraŭ, ca nişte steluţe, în vale; amîndoĭ ascultaŭ muzica adîncă a clopotuluĭ şi carul cobora coasta spre sat.

Epilogul.

Ne aflam într'o societate aleasă, în care erau multe doamne.

Prietenul meu Ioan V., tînăr publicist cu oarecare talent, — după o discuţie foarte aprinsă, în care fusese vorba de femeile căzute, începu să istorisească o întîmplare.

O să vă spun o istorie foarte simplă, zise el, o istorie ca multe altele...

Urmăream, într'o zi neguroasă de iarnă, pe un om beat, care colinda toate crîşmele pe care le întîlnea în cale. Mă ţineam de el de două ceasuri, prin aburii nesuferiţi, prin fumul de tutun şi prin larma crîşmelor scunde; îl urmărisem pas cu pas prin murdării şi printre îngrămădirile de populaţie

năucă care se strînsese să se îmbete, să urle și să uite vieața neînțeleasă, în ziua aceia de sărbătoare.

Omul meŭ băuse cu frenezie, cu frenezia disperăriĭ, cu fața întunecoasă, cu buzele încrețite de o amărăciune adîncă. Acum, prin pîcla amurguluĭ de iarnă glodoasă, prin ușorul vînt jilav care punea o bură alburie pe haine, călca la întîmplare, ca din pod, pe pătura de ghiață acoperită cu noroĭ și cu bălțĭ întunecoase de apă. Mergea în zigzagurĭ, împrăștiind raze murdare de apă în juru-ĭ; barba și mustățile îĭ eraŭ umede și încîlcite, în jurul gureĭ amărîte pe care încremenise tristul zîmbet stereotip al beției. Vîntul purta prin stropĭ pulpanele descheiate ale paltonuluĭ.

Intraĭ, după dînsul, încă într'o crîșmă. Prin țipetele stridente ale uneĭ scripcĭ, prin vuetul uniform de glasurĭ, prin înnăbușeala bolnavă, pătrunseĭ și mă apropiaĭ de tejghea. Nenorocitul își aprinsese o țigară groasă și sta cu un pahar murdar de vin în mîna stîngă; se clătina ușor, cu picioarele slăbite de la genunchĭ.

În întunericul fumuriŭ, mă zări, — și gura

i se întinse într'un zîmbet lung, umed. Cercă să facă un pas, clătinîndu-se.

«Ce vraĭ? începu el, cu gura cleioasă; spune, ce vraĭ!

— Nu vreaŭ nimic.»

El sorbi un gît de vin, plescăi din limbă și-mĭ făcu cu ochiul.

«Maĭ pune-țĭ pofta 'n cuiŭ; nu-țĭ daŭ nicĭ-o picătură! Și, bătînd cu dreapta în aer, dădu drumul pe gură unuĭ «hh-eh-eh» prelung, aspirat, un rîs fără răsunet.

«Nicĭ măcar atîta!» adăogi el ducîndu-șĭ unghia degetuluĭ celuĭ mare la dințĭ. Apoĭ făcu doĭ pașĭ, prăvălindu-se pe-o coastă, spre mine.

«Mă! daĭ o cinste? d-daĭ!

— Daŭ!

— Bine, dă o cinste. Ce crezĭ, că n'am să beaŭ? Tu nu știĭ cine-s eŭ! Aĭ tu *idee* de cînd beaŭ? De dimineață! auzĭ? de dimineață! Și știĭ tu prin cîte crîșme am trecut? Phiii! Nicĭ nu le maĭ știŭ numărul! Peste-o sută! O sută n'or fi, dar peste cincizecĭ; peste cincizecĭ! Și știĭ cît vin am băut? *Teribil!* Dar rom? dar biter? *Teribil!* Și știĭ de ce? Nu știĭ! Sînt bolnav, pe

moarte... Așa-ĭ că nu-ți închipuĭ? *Pe moarte!* Am scuipat un plămîn și maĭ am unul... După ce l-oiŭ scuipa și pe-acesta, s'a sfîrșit! Ceva teribil! — Dar de știut, știĭ cine-s? Funcționar, domnule! Și am familie, bre... nevastă și două fete... nicĭ nu știĭ cît mă doare inima... Aŭ să rămîe pe drumurĭ... Vaĭ de capul lor! Nevastă și două fete, domnule! ș'aŭ să rămîe, după ce-oiŭ scuipa și pe *cellalt!*»

Vorbele acestea le spusese cu gura cleioasă, cu o voce adîncă și bolnavă, cu limba grea. Același surîs nealternat al bețivuluĭ sta pe buzele umede, ochiĭ eraŭ triștĭ și plinĭ de durere, obrazul secat și supt, în vorbă era o intonație sălbatică și în beția luĭ ceva tragic.

Se clătina pe picioarele-ĭ slăbite din încheeturĭ, mă privea cu ochĭ marĭ, ațintițĭ, ținea păharul aplecat, buzele amărîte și ude eraŭ vinete. În jur, mulțimea foia într'un miros greŭ; pe podele, era glod ca și în stradă. Afară țîrîia mărunt din pîcla fumurie.

Crîșmarul aduse vinul poruncit de mine.

«Am să beaŭ! zise bețivul, am să beaŭ,

dar ție de loc! maĭ pune-țĭ pofta 'n cuiŭ! Nu-țĭ daŭ nicĭ atîta! — și iar ìșĭ duse degetul cel mare la gură.

— Nicĭ nu-mĭ trebue.

— Hhh-eh-eh! Nicĭ nu-țĭ trebue! Parcă mie îmĭ trebue?.. Asta-ĭ! Parcă-mĭ trebue! Dar e vorba că nu se poate altfel: *trebue* să beaŭ, căci trebue să mor... înțelegĭ? Ceva teribil! Iată, vezĭ că beaŭ păharele... unul după altul... înțelegĭ? *Trebue!* Mă clatin? vorbesc încurcat? — N'o să mă maĭ clătin și n'o să maĭ vorbesc încurcat, cînd voiŭ scuipa și pe *cellalt!* — De ce te uițĭ așa la mine? Crezĭ că eŭ n'am învățat? Am și eŭ *patalamà!* am și eŭ, dragă! cu toate astea, vezĭ că *trebue!* Și știĭ de ce? Nu poțĭ ști, căcĭ nu te gîndeștĭ la *cellalt*, cum mă gîndesc eŭ! Scuip odată și știŭ *sigur* că m'am apropiat cu un pas de groapă. De pildă acuma, — uite! — am scuipat, am scuipat o bucată de suflet! Asta știĭ ce înseamnă? Că trebue să beaŭ un păhar de vin! Și iată, îl beaŭ! Ceva teribil!»

Vă putețĭ închipui un cap descărnat, — oase, — o frunte asudată, cu ochiĭ dureroșĭ,

— şi un rìs, un rînjet amar? Capul acesta n'are nimic omenesc; moartea vibrează în fiecare trăsătură.

Eşirăm. El păşea greŭ prin bălţĭ întunecoase de apă, cu pălăria înfundată în cap, trasă maĭ mult pe-un ochiŭ, cu mînile bălăbănind, cu ochiĭ ca de sticlă.

Seara umedă venise. Acoperişurĭ umede, ziduri umede, trotuare umede, toate luceaŭ trist şi întunecos, pînă şi lumina felinarelor părea umedă; iar pîcla te apăsa ca un fum înnăbuşitor.

«Încet! zise tovarăşul meŭ, prinzîndu-se de un felinar şi oprindu-se deodată în cumpănă, cu jumătate de trup plecat înnainte; încet! E lunecuş! O să ajungem greŭ acasă!
— Asta-ĭ frumos! Acasă plîng femeile... Aŭ să audă: boc! pac-pac! boc! — Aŭ să ştie că eŭ tropăesc... aŭ să mă cunoască... aŭ să iasă plîngînd... mi-e lehamete! Vaĭ de capul lor, nenorocite! Ele ştiŭ acuma că am băut tot! tot! şi mînĭ nu-ĭ ce mînca! Ele ştiŭ că mult nu maĭ este... şi plîng, plîng, vaĭ de capul lor! Ce să fac! — uite, încă o bucată de suflet! Ceva teribil!

— Haide să mergem!

— Să mergem! strigâ tovarășul, pornind cu capul înnainte, gata parcă să împungă; să mergem! — Domnule, dacă aĭ ști ce fete, ce fete frumoase am! Și ce nevastă bună! Eĭ, a fost frumoasă nevastă-mea! Ne-am luat din dragoste. Acum însă nu mă gîndesc la ce-a fost; acuma mă gîndesc la *cellalt!* Uite, colo staŭ eŭ, în fund, căsuța ceia cu cerdac. Acușĭ încep: boc! pac-pac! boc! și aŭ să iasă plîngînd... Vaĭ de capul lor! Ceva teribil!»

Eŭ m'am oprit în pîcla umedă a nopțiĭ. Tovarășul meŭ porni pe supt streșinĭ mohorîte și dispăru în întunerec. Îl auzeam murmurînd, cu limba încîlcită; auziĭ și tropăitul picioarelor în cerdac.

M'am întors, pătruns de jilăveala și de tristețea nopțiĭ de iarnă. Din cînd în cînd, cădeam în ochiurĭ de apă. Felinarele clipeaŭ și trimiteaŭ prin întunerec fire tremurătoare de aur. Din cînd în cînd, umbre încovoiate treceaŭ prin întuneric. Uneorĭ se deschidea o clipă ușa aburită a uneĭ crîșme, izbucnea afară un șuvoiŭ de larmă și cîntece iute înnăbușite.

Întîmplarea aceasta, măcar că m'a mișcat

întrucîtva, am uitat-o după o bucată de vreme. Dealtminteri, nu era de cît prologul uneĭ drame, pe care o făurisem eŭ în seara aceia, după ce mă despărţisem de tovarăşul meŭ. Vă puteţĭ lesne închipui drama: lacrimĭ, gemete, bîlbîirile disperate ale beţivuluĭ pe cale de a sfîrşi şi cu cellalt şi alte multe de acestea. Aşa mi-am închipuit eŭ, dar realitatea trebue să fi fost mult maĭ simplă şi maĭ dureroasă.

Epilogul drameĭ însă l-am greşit, după cît m'am convis maĭ tîrziŭ. A fost la mijloc o lipsă elementară de bun simţ. Ca toţĭ confraţiĭ meĭ, am voit să *mişc* cu orĭce preţ sufletele; am încheiat cu lacrimĭ, cu moarte, cu bocete, cu sinuciderĭ, şi am reuşit poate.

Întîmplarea, însă, mi-a pus în cale adevărata dezlegare.

Vă rog să nu vă scandalizaţĭ. Într'o seară, o seară ploioasă şi mohorîtă de iarnă, mi-a eşit înnainte o fiinţă sărmană şi nenorocită, tremurînd de frig sub fustele ude şi pline de noroĭ, — una din sutele de fete nenorocite care colindă Bucureştiul. M'a apucat tremurînd de braţ, fără de nicĭ-un cuvînt.

Eŭ eșisem de la o petrecere cu prietenii, eram foarte înfierbîntat. După o petrecere în care se făcuse multă literatură și se băuse mult vin, era foarte natural să mă gîndesc că am dat peste un adevărat studiŭ după natură.

Am dus-o acasă la mine, în odaia mea caldă de flăcăŭ care are cu ce trăi și cu ce petrece. Fata s'a așezat pe un scaun lîngă foc, tremurînd; eŭ m'am așezat în fața eĭ, privind-o cu curiozitate.

Era albă, — de suferință; — era delicată, — adică slabă: pielea și oasele; — avea ochĭ frumoșĭ și arzătorĭ, în care licăreaŭ frigurile foameĭ; — în sfîrșit, era foarte interesantă.

Am întrebat-o:

«Cum te chiamă?

— Adela... îmĭ răspunse ea, ridicîndu-șĭ ochiĭ spre mine și cercînd să zîmbească.

— Eștĭ din Bucureștĭ?

— Da.

— Părințĭ aĭ?

— Nu.»

Un adevărat interogatoriŭ. Mă uitam la dînsa și voiam s'o maĭ întreb ceva, — dar

nu știam ce. Afară de asta, starea mea nu era potrivită pentru un studiŭ.

Cînd, — pentru ca să răspund la zîmbetul eĭ de provocare, — am întins mîna și i-am pipăit trupul, am rămas îngrozit: supt hainele ude, trupul era cald și tremura pînă în adîncurĭ. Ochiĭ eĭ, pe carĭ îĭ căutam în momentul acela, eraŭ ațintițĭ asupra dulapuluĭ din dreptul eĭ, de lîngă sobă, cu o durere sfîșietoare.

Orĭcît ar fi de răŭ omul, cîteodată se înduioșează. M'am îndreptat repede, am deschis dulapul, am scos pîne, niște friptură rece, apoĭ le-am pus pe-o măsuță și i le-am adus dinnainte.

Ațĭ văzut de sigur cum schiaună și cum înghit, tremurînd, bucățĭ marĭ, nemestecate, aceĭ cînĭ jigărițĭ, schilodițĭ, morțĭ aproape de foame, alungațĭ de pretutindenĭ... Așa, tremurînd și suspinînd, înghițea, cu șiroae de lacrimĭ, bucățĭ nemestecate de carne și pîne, ființa asupra căreia voiam să fac studiĭ după natură, în ceia ce privește prostituția și desfrîul!

Tîrziŭ, în tăcerea odăiĭ, la focul potolit, pe cînd vînturĭ de durere se zvîrcoleaŭ

pe-afară, Adela se liniști și își șterse ochiĭ plinĭ de lacrimĭ.

Atuncĭ am pus și eŭ, cum ar fi pus fiecare dintre dumnevoastră, acea întrebare de prisos:

«De ce te-aĭ lăsat înșelată? De ce aĭ căzut în *desfrîŭ?*

Ea izbucni deodată, rătăcită, abătîndu-se la pieptul meŭ.

«De ce mă 'ntrebĭ? Oh! de ce mă 'ntrebĭ? Nu știŭ! nu mă întreba zădarnic, căcĭ nu știŭ! Atîta pot să-țĭ spun, că am avut un tată nenorocit, un suflet bun, dar nenorocit și bolnav... S'a dat la patima bețieĭ. Scuipase un plămîn și, înnainte de a scuipa și pe *cellalt* se dăduse la băut ca un nebun! Știŭ că am fost nenorocită, altceva nu știŭ. Maĭ știŭ că n'am auzit o vorbă bună de multă vreme, că așĭ voi să fiŭ cinstită și bună, numaĭ să pot! Ah! nu știĭ ce teribilă e foamea; nu ți-a fost nicĭodată foame! Nu mă întreba zădarnic de ce am căzut! Știŭ că am fost nenorocită, altceva nu știŭ!»

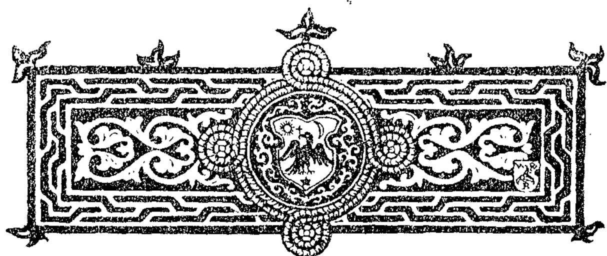
Și plîngea cu capu 'n palme, pe cînd vîntul murmura la geamurĭ, aducînd plîn-

gerile din întinsa cetate a dureriĭ; plîngea la pieptul meŭ, fără de nicĭ-un cuvînt de revoltă, dar în suspinele eĭ vibraŭ glasurile uneĭ întregĭ armii de nefericițĭ

În noaptea aceia, am aflat *epilogul.*

Prietenul meŭ tăcu și privi pe ceĭ din juru-ĭ cu un zîmbet ciudat. Cucoanele, și ele, stăteaŭ tăcute, cu ochiĭ în gol, și parcă se gîndeaŭ la ceva.

Două vieți.

Copilașul slăbuț și melancolic se apropiè de bătrîn și-l întrebă cu sfială:

«Bunicule, unde-ĭ mama?

— Are să vie... răspunse moșneagul, fără să privească pe orfan.

— Cînd?

— Mînĭ.

— Ș'are să-mĭ aducă jucăriĭ?

— Are să-țĭ aducă.»

Ochiĭ umezĭ aĭ copiluluĭ, triștĭ ca două viorele ofilite, se uitaŭ cu neîncredere la fața împietrită a bătrînuluĭ.

«Da, bunicule?

— Da!» zise bătrînul cu nepăsare și-șĭ întoarse ochiĭ secĭ spre nepot. Supt privirea

de ură, copilul se sperië şi începu a scînci. Se retrase apoĭ cuminte într'un colţ şi se aşeză lîngă jucăriile vechĭ.

Moşneagul mormăi cîteva vorbe fără înţeles, apoĭ îşĭ întoarse faţa chinuită de durerile trecutuluĭ spre păduricea din faţă, pe vîrfurile căreia o mare sîngeroasă însemna asfinţitul. Începu să se gîndească.

De cîteva săptămînĭ a rămas singur, numaĭ cu copilaşul. În sfîrşit! după şapte anĭ de chinurĭ şi umilinţĭ, a scăpat, s'aŭ dus amîndoĭ, şi feciorul şi nora! Şapte anĭ i-aŭ otrăvit, fără milă, aniĭ bătrîneţiĭ.

S'aŭ luat din dragoste. Aŭ făcut o căsnicie fericită. Dar el, bătrînul, care căta la bătrîneţe dragostea copiilor; el, omul care fusese chinuit vieaţa întreagă şi de prietenĭ şi de duşmanĭ; omul înşelat şi de nevastă şi de frate; — dintr'odată se trezi singur. Altfel de vieaţă visase el, după anĭ de zbucium. Tineriĭ începură un traiŭ cu totul deosebit de al luĭ; se închiseră în dragostea lor ca într'o taină; uitară de bătrîn şi nu trăiră decît pentru fericirea lor.

Bătrînul începu a suferi. Nebăgarea aceasta în seamă îĭ facea răŭ. Prinse a-ĭ mustra.

Eĭ se apropiară maĭ mult unul de altul şi se depărtară de el. Moşneagul, amârît şi înşelat în visurile luĭ, deveni întunecat şi hursuz; de cîteva orĭ izbucni în cuvinte amare şi în blesteme. Schimbul de vorbe făcŭ loc apoĭ unuĭ înverşunat războiŭ tăcut, între el şi nora sa.

Aşa, pe deasupra, nu se putea cunoaşte nimic; însă lupta veninoasă tresărea în fiecare mişcare, în fiecare vorbă potolită. Feciorul, fără să spue nimic şi fără să se lămurească cu tatăl săŭ, trecu de partea femeiĭ. Şi, cu vremea, prigoana deveni o obişnuinţă dintr'o parte; iar de cealaltă parte cloceaŭ tăcerea, răbdarea şi ura.

Şapte anĭ a suferit bătînul; şapte anĭ nepăsarea fiuluĭ i-a sfîşiat inima, şi batjocura nuroriĭ i-a pustiit sufletul. El a tăcut, şi-a rumegat amărăciunea. L-aŭ înlăturat de la masă, de la petrecerile micĭ familiare; i-aŭ tăiat baniĭ plăcerilor bătrîneştĭ de cafenea; l-aŭ culcat jos, lîngă bucătărie, l-aŭ înjosit ca pe o slugă. El a tăcut şi veninul s'a strîns picătură cu picătură.

Şi iată că, după şapte anĭ, feciorul căzu zdrobit într'o rîpă, cu trăsură cu tot,

prăbuşit de spaima şi goana viforoasă a cailor. În urma luĭ, într'o săptămînă, muri de durere şi femeia, şi amîndoĭ fură îngropaţĭ alăturĭ supt gliĭ, unițĭ în moarte, ca şi în vieaţă, prin dragoste. Amîndoĭ dormeaŭ somnul de vecĭ; iar bătrînul răsufla, maĭ uşurat. Parcă i se luase o piatră de pe suflet. La moartea lor, nicĭ-o lacrimă n'a vărsat; ba, cînd s'a stîns noră-sa, a simţit o plăcere crudă, ca la moartea unuĭ duşman neîmpăcat.

De-atuncĭ, a rămas singur, cu copilul. Pentru bătrîn, rodul dragosteĭ care-l amărîse era rod blestemat. Din ura cea veche, împrăştiată de moarte, tot maĭ rămăsese ceva şi pentru copil. Rămăseseră privirile piezişe, vorbele răstite, mişcările brîncite, ca în silă, — rămăsese cruda, tîrzia, zădarnica răzbunare, îndreptată asupra uneĭ licărirĭ de vieaţă care de-abia pîlpîia.

Şi totuşi, cu toate că ceĭ ce-l prigoniseră nu maĭ eraŭ, cu toate că o parte din durerĭ şi chinurĭ puteaŭ să se liniştească, — bătrînul era tot întunecat. În jurul luĭ se năruise, ca o clădire frumoasă, o dragoste mare, şi acum nu rămăsese decît întuneric

şi ruină. Vieaţa nu-ĭ era maĭ bună decît înnainte, rănile tot sîngeraŭ, cu durerile vechĭ.

Bătrînul îşĭ întoarse ochiĭ micĭ în fundul orbitelor negre, privi încă odată copilul care adormise ghemuit pe podele, la doĭ paşĭ, pierdut în umbră, apoĭ îşĭ lăsă fruntea în palme şi, cu ochiĭ drept înnainte, începu a asculta freamătul amurguluĭ.

Privirile i se cufundară în negurile cenuşiĭ, pe pădurĭ. Amurgul însemna o pată mare trandafirie pe cerul limpede şi, pe pînza aceasta, păreaŭ zugrăviţĭ doĭ plopĭ negri, desfrunziţĭ, cu braţele ridicate. Din văĭ, spre pădure, noaptea îşĭ pornise valurile de umbră, venea încet, sfiindu-se încă de vuetele surde, tot maĭ slabe ale seriĭ de Brumar.

Întăiŭ pădurea se scufundâ într'o noapte oarbă, într'un abis negru ca păcura. Numaĭ pe sus, prin creasta ramurilor, clipeaŭ luminĭ triste de la cazarma orăşeluluĭ. Apoĭ, peste liniştea din ce în ce maĭ deplină, se aprinseră sus, ca nişte chibriturĭ, stelele. Un fior de-abia simţit venea dinspre desişurile păduriĭ: era fiorul toamneĭ, care

scutura cele dintăĭ frunze. Bătrînul se gîndea la amărăciunile trecute și asculta vuetele tainice care-l chemaŭ parcă în noaptea veșnică. Alăturĭ, pe dușumele, copilul se chinuia în somn greŭ, plin de visurĭ de spaimă și-șĭ frămînta, în întunerecul des, trupul slăbuț.

Moșneagul îșĭ plecă o clipă îndărăt capul. Ghici, prin noaptea odăiĭ, că copilul dormea jos. Făcu o mișcare ca-și-cum ar fi voit să se scoale, dar se opri. Lasă-l să doarmă acolo!

Copilul se frămînta în somn și glasul subțire, întunecat de lacrimĭ, scîncea:

«Bunicule, unde-ĭ mama?»

Glasul subțire maĭ murmurâ cîteva cuvinte neînțelese, apoĭ se stinse în răsuflările repezĭ.

Și bătrînul rămase gînditor în pervazul ferestreĭ. Se gîndea la trecutul chinuit, se gîndea la singurătatea care-l împresura, se gîndea la copilul care-ĭ era o sarcină, la copilul celor pe carĭ îĭ urîse. Și o nemulțămire amară îl cuprinse deodată. Din toată vieața luĭ, nu s'a ales nimic, ura l-a mistuit, ea îl duce la mormînt, — și dacă pri-

veşte îndărăt, nu vede nimic, iar înnainte, noapte adîncă, o prelungire de traiŭ fără rost.

Şi, ca-şi-cum cineva care ştie şi înţelege toate ar fi vrut să-l pătrundă de adevărul acesta, deodată un cîntec porni în noaptea începutuluĭ de toamnă.

Un caval murmura dincolo de pădurice, tremura în gîlgîit de lacrimĭ, părea că e o adiere a nopţiĭ, o melodie care vine din necunoscut. Apoĭ un cor întins de glasurĭ începu, crescu, se înnălţă şi scăzu ca un talaz: părea un şuvoiŭ de durere care izbucnise în cuvinte. Şi cînd glasurile scădeaŭ, cavalul suna limpede, înflorind melodia, pînă ce creşteaŭ iar valurile glasurilor omeneştĭ.

Bătrînul ştia că soldaţiĭ de la cazarmă, ca'n multe alte dăţĭ, cîntă. Însă niciodată nu-l atinsese la suflet, ca 'n seara aceea, tînguirea doineĭ cîntată de mulţime. Acuma, fără să-şĭ dea sama, îl pătrundea puterea vieţeĭ, ca o durere ascuţită. Vieaţa izbucnea din valurile de umbră, cerea, fără să-şĭ dea socoteală, lumină şi bine, vieaţa tremura pretutindenĭ. Numaĭ vieaţa bătrînuluĭ de cînd era dărîmată! Acum a rămas o

umbră singuratică, aşteaptă în prag să treacă convoiul morţiĭ. Nimic nu maĭ palpită în el, nicĭ avînt, nicĭ doiniţă, nimic!

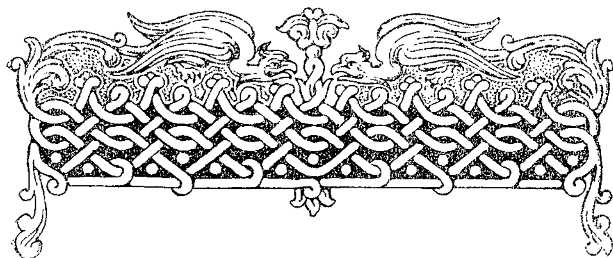
Şi bătrînul sta amărît la fereastră, pe cînd tînguirile melancolice ale cînteculuĭ umpleaŭ noaptea.

La doĭ paşĭ, pe duşumele, în umbră, dormea copilul, dormea o vieaţă care aştepta lumină şi putere ca să izbucnească. Scîncea încet prin somn, întrebînd de maică-sa.

Bătrînul se întoarse spre el; dar nu-l putea vedea. Se ridicâ, se apropiè şi se aplecă asupra trupuluĭ slăbuţ. Îl cuprinse încet, cu grijă, îl ridicâ şi-l aşeză în pat. Îl înveli, apoĭ se aşeză alăturĭ la marginea patuluĭ, pipăi capul şi începu să mîngîe părul moale ca mătasa.

Afară, corul contenise. În odae, copilul se liniştise şi dormea bine. Iar bătrînul, în întuneric, poate ofta, poate plîngea în tăcere, ca un drumeţ care se întoarce în locurile vechĭ şi nu găseşte nimic din ce era odată: pretutindenĭ, pe ruinile vechĭ, vede izbucnirea vieţilor nouă.

Doĭ feciorĭ.

Cucoana Sofiica intrâ pe ușă foarte serioasă și cuconul Gheorghieș, cum o văzu, pricepu numaĭdecît despre ce e vorba. Se opri în fața eĭ, cu mînile în buzunarele pantalonilor, și așteptă.

«Despre ce-ĭ vorba, mă rog?» întrebă el.

Cucoana Sofiica îșĭ netezi părul cărunt, lins pe la tîmple, îșĭ lăsă apoĭ în jos mînile cu degetele împreunate și-șĭ coborî ochiĭ în jos. Cuconul Gheorghieș cunoștea prea bine toate fasoanele acestea.

«Iaca ce-ĭ, dragă... Știĭ că chiar azĭ-dimineață a picat de la Iașĭ cumnatul Neculaĭ. Știĭ. Îĭ spusesem să se abată și pe la Ionel, să vadă ce maĭ face... Nu ne-a scris de mult, bietul băiat...»

Cuconul Gheorghieş se posomorî, pe cînd nevastă-sa se uita la el cu ochiĭ umezĭ.

«De cînd s'a dus de-acasă, e vreme doar... zise iar cucoana; şi, prin străinĭ, nimenĭ nu-l întreabă, nimenĭ nu-l mîngîe...

— Dar! halal băiat! strigâ cuconul Gheorghieş. Să nu ne scrie el de-atîta vreme! Parcă-ĭ un cap de ţară o mărcuţă de cincĭsprezece banĭ! Şi dacă nu i-aşĭ trimete parale... Dar aşa... — slavă Domnuluĭ!

— Eĭ, cine ştie! Nu fiĭ şi dumneata aşa de iute. Multe are şi el pe capul luĭ. Ce vraĭ? Tot carte şi iar carte...

— Mă rog, să mă scuteştĭ! Ştiŭ eŭ ce poamă-ĭ dumnealuĭ, că numaĭ zile fripte mi-a făcut decînd a deschis ochiĭ. Dar la urma urmeĭ, ştiŭ eŭ ce-ĭ de făcut: îĭ am ac de cojoc...

— Nu te supăra, dragă, zăŭ nu te supăra. Tare-ĭ necăjit şi supărat, bietul băiat. Numaĭ o inimă de mamă poate înţelege...

— Hm! mormăi cuconul Gheorghieş.

— Eĭ, de ce eştĭ răŭ? Ce vraĭ? Carte şi iar carte! De la o vreme, nu maĭ ştiĭ pe ce lume eştĭ... ştiĭ, e greŭ, — şi el acolo e băiat străin...

— Da' spune odată, soro, nu mă purta cu vorba... Adică staĭ... am înţeles! E vorba de parale! zise bătrînul, rîzînd cu amărăciune. Spune, soro, nu te sfii! Sînt deprins eŭ cu *manevre* de-acestea: mi-e acru sufletul! Mă miram eŭ să trimeată alt răspuns... Ce maĭ facĭ, tată, mamă? cum o maĭ duceţĭ pe-acolo?... Nu! parale şi iar parale! Şi să nu 'ntrebe el batîr atîta: măĭ omule, maĭ trăeştĭ, orĭ aĭ murit? Aşĭ! ţi-aĭ găsit! Las' că-l ştiŭ eŭ pe cuconaşul dumnitale: banĭ, banĭ şi iar banĭ! petrecere peste petrecere şi cartea sub pat! Las'că vă ştiŭ eŭ! Îĭ cauţĭ în coarne, parcă ar fi cine ştie ce juvaer! Banĭ şi iar banĭ. Da' ce-s eŭ? Am comorĭ? Da' şi comorile seacă la urma urmeĭ!»

Cuconul Gheorghieş tăcu deodată şi începu să se plimbe cu paşĭ marĭ prin casă răşchirîndu-şĭ mînios cu degetele barba şi mustăţile cărunte. Cucoana Sofiica scoase batista, o duse la ochĭ, se prăvăli într'un jîlţ şi prinse a suspina.

Bătrînul pufni de cîteva orĭ, fără să se uite la ea. Apoĭ se opri şi ridicâ capul:

«Plîngĭ, haĭ? Odorul, odoraşul mameĭ...

Eĭ lasă, nu maĭ plînge, lasă... Oiŭ face-o și pe asta, — dar să dea dracul să nu-mĭ scrie, să se facă ne-aude, ne-vede, c'apoĭ și eŭ cu paralele tot ne-aude, ne-vede...»

Cucoana își șterse repede ochiĭ.

«Dragul mameĭ! Are să scrie, cum să nu scrie!»

După ce rămase singur, boerul prinse a se plimba iar cu pașĭ marĭ și a mormăi nemulțămit, prin odaia tăcută.

Băiatul pe care-l avea la Iașĭ îĭ făcea multe zile fripte. Stătea de-o mulțime de vreme acolo, zicea că învață, că-șĭ face și el un *viitor*, — dar bătrînul îĭ aflase purtările și acuma nu se maĭ înșela cu nădejde zădarnică. Știa prea bine că feciorusăŭ e un fante frumos, pomăduit, înmănușat, care bate asfalturile și colindă balurile; știa prea bine unde se duc baniĭ strînșĭ cu atîta trudă! Ce era însă de făcut? Acum era băiat mare. A încercat de cîteva orĭ să-l dojenească, dar cucoana Sofiica, — așa de blîndă și de supusă maĭ înnainte,— atuncĭ a sărit ca o leoaică. Pe urmă, era încredințat că orĭce mustrare era zădarnică, absolut zădarnică. Cîtă amărăciune

n'a înghițit bătrînul, decînd s'a pătruns de adevărul acesta! Și acuma, în anii cei din urmă ai vieții, nu mai avea nici-o tihnă. Necontenite supărări și certuri cu *mama*. Hei! era strașnică cucoana Sofiica! Cînd voia ea ceva, să fi venit și Dumnezeŭ din ceruri, era zădarnică orice împotrivire. Știa să plîngă, să geamă, să blesteme să se tragă de cap; știa să țipe, să batjocorească, să rîdă și să înțepe cu răutate; și cînd își desfășura în linie de bătae toată armata aceasta, nu era chip să nu iasă dumneaei biruitoare. Pentru odorul ei ar fi răsturnat cerul și pămîntul.

Cuconul Gheorghieș, gîndindu-se la toate acestea, oftă plin de năduh. Apoi păși pînă la fereastra aburită, făcu o pată luminoasă cu dosul palmei și prinse să privească afară.

În ogradă, argații umblaŭ forfota în toate părțile, se speteaŭ cu treaba.

Boerul începu să-i urmărească cu ochii. Privirile, de la o vreme, i se opriră asupra unui flăcăŭ sprinten, rumăn la față, care țesela un armăsar. Din armăsar eșeaŭ aburi cenușii în aerul înghețat, din pieptul flăcăului eșeaŭ aburi, — și amîndoi, plini de

vieață și de putere, înghițeaŭ mulțămiți aerul tare.

Cuconul Gheorghieș privi multă vreme pe flăcăŭ și clătină trist din cap. Buba cea mare și cea dureroasă aceasta era. Băetanul cel rumăn și plin de putere era sînge din sîngele luĭ. Un copil care s'a născut dintr'o greșală, la o margine de drum, și care era menit să rămîe slugă urgisită, fără să simtă vreodată îmbrățișarea mameĭ și vorba bună a tatăluĭ.

De ce *cellalt* avea parte de avere și de bunătățĭ? Unul va fi slugă și unul va fi stăpîn și, cu toate acestea, sînt frațĭ. Acuma pare că vede cuconul Gheorghieș maĭ bine decît oricînd amărăciunea împrejurărilor viețiĭ.

Bătrînul, căzut pe gîndurĭ, alunecâ cu mintea înspre trecut. Se lăsă într'un jîlț și începu să se gîndească la tinerețe, la aniĭ pentru totdeauna prăpădițĭ.

Afară, din nouriĭ de cenușă, începură să curgă rar florĭ argintiĭ, marĭ, de omăt. Și florile pluteaŭ ușoare în văzduh, se încrucișaŭ în tremuraturĭ de undă și se lăsaŭ leneșe pe covorul alb, sclipitor. Pe dealurĭ,

spre asființit, pădurile, cufundate în liniștea de iarnă bogată, țineaŭ pe vîrfurile arămiĭ pete marĭ de ceață fumurie.

De la o vreme, pădurile și întinderile sclipitoare, și zăpada ușoară începură să joace într'o amestecătură ciudată de luminĭ și umbre.

Se face vară, e liniște de asfințit și mirosul livezilor te-adoarme. Florĭ albe plouă din cireșĭ pe părul castaniŭ al uneĭ zîne cu ochiĭ verzĭ ca unda. Și boerul se vede tînăr, numaĭ într'a douăzecea primăvară, — și livezile sînt pline de miros și de liniște și inima i-ĭ plină de focul tinereții, și florile de cireș se scutură peste dragostea din a douăzecea primăvară.

Cuconul Gheorghieș zîmbește cu amărăciune.

De mult, de mult s'a stîns dragostea cu fata de țăran. Ochiĭ eĭ duioșĭ de mult s'aŭ închis și gura care nu știa să spue cuvinte înflorite de mult a amuțit. S'a dus fata cu ochĭ căpriĭ de mult în așternut rece de humă și multe florĭ de iarnă aŭ căzut de-atuncĭ peste dragostea de primăvară!

Dar în urma eĭ a rămas rodul iubiriĭ, a

rămas copilul care trebuia să crească horopsit prin ușile oamenilor, ca un cîne al nimănuĭ.

Prin mintea luĭ cuconul Gheorghieș, acum, nu trec nicĭ gîndurĭ de dreptate, nicĭ părerĭ marĭ de răŭ. Vieața e așa cum este și nimene nu poate s'o facă altfel. Totușĭ sluga e sînge din sîngele luĭ și, măcar că boerul nu simte nicĭ dragoste nicĭ avînturĭ marĭ, mila îĭ înmoae inima. Uite un om care n'a greșit cu nimic și pe care fratele săŭ din acelașĭ tată îl va bate, și-l va scuipa, și-ĭ va pune pe grumaz călcăiul dispreţuluĭ. De ce?

La întrebarea aceasta, boerul nu se simte în stare să răspundă. Dar o pornire mare de milă îl hotărăște să jertfească, să facă ceva și pentru copilul nenorocit. Se uită iar pe fereastră. — Flăcăul, acum, adăpa calul, — și era voinic și tare ca un brad bine crescut și în puterea de vieață care clocotea în el de bună-seamă că nu intra nicĭ-un dram de nemulțămire.

Pe boer îl cuprinde o înduioșare repede. Se scoală amețit și bate în geam. Apoĭ strigă:

«Ioane! vino pînă sus. O să-ţĭ spun ceva.»

Flăcăul lasă calul altuĭ argat şi porneşte fuga spre casă.

Nu trece mult. Uşa se deschide şi trupul mlădios năvăleşte în odae, odată cu miros de aer îngheţat.

«Aici-s! Ce poruncești, cucoane Gheorghieş?»

Boerul se uită la flăcăŭ, nedumerit. Vra să spue ceva, ochiĭ i se aprind. Apoĭ rosteşte, cu greutate:

«Ascultă, Ioane... Uite ce e... A!.. du-te şi pune caiĭ la sanie... Adică nu, staĭ, nu-ĭ maĭ pune; m'am răzgîndit. Te-oiŭ chema pe urmă, poţĭ să te ducĭ...»

Flăcăul, după ce eşi, ridicâ nedumerit din umerĭ şi se gîndi: Oare ce-o fi avînd boerul? — Se duse de-şĭ luă calul şi-şĭ căută de treabă.

Iar cuconul Gheorghieş, rămas singur, se gîndi ce putea să spue argatuluĭ. La urmă, văzu că nu putea să-ĭ spue nimic. Deschise casa de fier şi se puse să pregătească baniĭ pentru cellalt.

Moș-Simion.

De cîtăva vreme, moșneagul ducea o vieață foarte amărîtă, departe de lume, în ruinile *Cetățuii*. Prietenii de altădată, rudele, cunoscuții dintr'un sat cu el, toți, nu mai erau. Unii se duseseră pe ceia lume, alții rămăseseră pe la căminurile vechi; numai el, fără nici-un sprijin în vieață, fusese mînat de multe vînturi și acuma își aștepta sfîrșitul acolo, în ruinile de la marginea Iașului.

Acum era bolnav. Auzea, noaptea, glasuri care-l chemau în întunerecul de afară al gangurilor. Sta cu ochii deschiși în lumina slabă din odăiță, se ridica în capul oaselor și asculta. Prin podul vechiu treceau

duruiturĭ grăbite, apoĭ o voce jalnică chema în tăcerea adîncă: Simioane! Simioane!

Bătrînul îşĭ ţinea răsuflarea şi-şĭ aţintea urechia. Inima slăbită bătea maĭ tare. Apoĭ gura cu buze uscate se deschidea, se strîmba dureros, îngîna:

«Cumătră Anică... cumătră Anică...»

Nimenĭ nu răspundea. Şi moşneagul murmura, după un răstimp:

«... Doarme... Cumătră Anică... cumătră Aniiică!» Cumătra Anica mormăia, somnoroasă:

«Ce-ĭ? Iar n'aĭ linişte? iar ţi se năzare, moşneag nebun!

— Cumătră Anică, l-am auzit iar...

— Bine, bine... l-aĭ auzit: vine să te strîngă de gît!

— L-am auzit... îngîna moşul, sfios.

— Da, ştiŭ, l-aĭ auzit... Culcă-te maĭ bine şi te linişteşte... Nu-ĭ chip să se hodinească oamenii din pricină-ţĭ...

— Nu te supăra, cumătră Anică... Eram treaz, bun treaz... şi l-am auzit, cum te aud... Mă striga pe nume: Simioane! Simioane! Pe urmă a tăcut. Nu te supăra, cumătră Anică!

— Bine-bine, culcă-te. Nu mă supăr.»

Baba, mormăind nemulțămită, se întorcea cu fața la perete, trăgea cațaveica peste cap și se ghemuia în țolincĭ.

Iar moșneagul sta în lumina vînătă a candeleĭ, în capul oaselor, cu gura căscată, cu ochiĭ țintițĭ în necunoscutul care-l chinuia. Barba rară, pîrlită, părul în șuvițe lungĭ, impresuraŭ un obraz galben și doĭ ochĭ arzătorĭ în orbite negre. Stătea nemișcat, cu mînile puse peste genunchĭ, pe pătura zdrențuită.

Baba adormea curînd, răsufla regulat, ofta și suspina în somn. În tăcerea ruinelor se auzea țîrîitul tremurător al greerilor.

Apoĭ iar trecea un duruit depărtat pe sus și glasul slab suspina: Simioane! Simioane!

Moșneagul îngîna fricos: — «Cumătră Anică!..» — Apoĭ tăcea. Prin noaptea de afară a ruinelor, pașĭ ușorĭ treceaŭ, se auzeaŭ fîlfîirĭ de aripĭ, scîrțîirĭ încete.

«Cumătră Anică! of! cumătră, cumătră...» și moșul ofta greŭ.

De cînd auzea, noaptea, glasurĭ și zgomote, bătrînul slăbise și mintea i se în-

tunecase. Ziua, nu maĭ lucra nimic; ședea în soarele care încălzea ruinele Cetățuiĭ bătrîne, într'un ungher al zidurilor, și părea că se gîndește. Dar mintea luĭ necăjită nu gîndea nimic și ciolanele trudite n'așteptaŭ decît liniștea mormîntuluĭ.

Cîteodată, cu pașĭ greĭ, umbla prin ruina domnească, pe care rămăseseră urme șterse de sfințĭ zugrăvițĭ; și pașiĭ îl duceaŭ, prin soarele auriŭ, tot spre ungherul zidurilor, la banca vînătă de brad. Printre dărîmăturĭ și printre petele de pajiște verde, umblaŭ liniștite găinile pestrițe ale babeĭ; cîteodată, în gura tainițelor părăsite, cînta cocoșul, deștepta liniștea de sihăstrie și bolțile sub-pămîntene, prin care trecuseră, cu glasurĭ de vifor, tragediile trecutuluĭ.

Moșneagul slăbea. Într'o noapte, treaz fiind, pe ferestruia zăberelită dinspre asfințit, pătrunseră razele luneĭ și vărsară o baltă de argint pe dușamelele negre.

Sufletul moșuluĭ se însenină și se liniști puțin și ochiĭ arzătorĭ, lunecînd pe rîul de lumină, eșiră din ruinĭ, se întoarseră cu sufletul îndărăt, și începură călătoria în aniĭ depărtațĭ și prăpădițĭ.

Simion cel de odinioară era bărbat ca toţĭ bărbaţiĭ şi trăia cu nevasta cum trăesc toţĭ oameniĭ cu femeile lor. Toată săptămîna muncea, umbla ba încolo, ba încoace; Duminica, trebuia să cinstească la crîşmă, altfel nu era în rînd cu ceĭalţĭ gospodarĭ. Nu-ĭ vorbă, se ducea şi la biserică, că aşa-ĭ frumos, să se maĭ închine omul din cînd în cînd, — dar de la crîşmă nu putea lipsi. Se ducea cu nevasta; cinsteaŭ cu rudele un păhar, două, maĭ multe, pomenind numele tuturor morţilor. După aceia se întorceaŭ acasă. Dealtmintrelea trăiaŭ bine.

Numaĭ într'un rînd a prins în patul nevesteĭ pe vechil. L-a ciomăgit bine şi i-a dat drumul, iar pe nevastă a judecat-o c'o bîtă zdravănă de corn, să ţie minte cît o trăi. Dar s'a trecut asta. Pe urmă se duceaŭ la biserică, la crîşmă, la tîrg. O dezmierda pe Ilinca cînd era cu chef şi o bătea cînd era trăsnit: ca omul cu nevasta luĭ!

Aŭ fost vremurĭ şi maĭ bune şi maĭ grele. Eraŭ vremurĭ bune cînd se făcea păpuşoĭ şi pîne, cînd avea cu ce cinsti şi petrece iarna. Dar, după întîmplarea cu vechilul, a început o prigoană amarnică.

A prins Simion să se zbuciume. Umbla după lucru la cîmp, sămăna pămînt în șesurile Iașuluĭ, se chinuia în soare arzător vara întreagă. Toamna, se întorcea mulțămit, cu șirurile lungĭ de cară. Poposeaŭ, noaptea, la hanurĭ singuratece, aprindeaŭ focurĭ în mijlocul taberiĭ și prindeaŭ a povesti întîmplărĭ, în care furnicaŭ nălucile și duhurile necurate.

Vara, scurma greŭ și stropea cu sudorĭ pămîntul vînăt. Iarna, sta tolănit lîngă vatră, în bătaia focululuĭ și petrecea cîștigul veriĭ, pe cînd satul și cîmpiile adormeaŭ supt blana albă de omăt, în cîntecele vînturilor.

Așa a trăit cu nevasta cincĭsprezece anĭ. Copiĭ aŭ avut dar i-aŭ pus în pămînt. După cincĭsprezece anĭ, îĭ vin Ilincăĭ hàchițele: o prinde omul cu un băetan care de-abia scăpase din oaste: fusese sergent. Nicĭ nu maĭ rămîne vorbă,—ĭ-a tras o bătae de-a zăcut pe coaste două săptămînĭ. Dar cu femeia nu te poțĭ pune: îĭ scoțĭ șase dracĭ dar al șaptelea tot rămîne!

A trăit atîta vreme cu dînsul, aŭ mîncat dintr'o strachină, aŭ dormit într'un pat,

şi dintr'o dată, uite, şi-a luat muerea lumea în cap; a pus mîna pe ce era maĭ bun în casă, a luat părăluţele strînse cu mare trudă şi s'a tot dus cu ibovnicul: femee stătută, cu un băiat!

A rămas Simion singur, ruşinat şi amărît. Cum s'a făcut, cum s'a dres, de Ilinca n'a maĭ auzit. Singur s'a dus la crîşmă, singur s'a întors acasă; a muncit fără tragere de inimă şi fără nădejde anĭ lungĭ, după anĭ lungĭ.

A dus-o greŭ. Bătrîneţea a venit degrabă după vieaţa chinuită. Apoĭ a ajuns un biet om la care nu se maĭ uită nimenĭ, pe care nicĭ-un suflet nu-l cercetează. Acù, la urmă, s'a îndurat cumătra Anica să-l ţie şi să-l îngrijească pînă ce i s'a împlini sorocul; şi pe urmă să-ĭ rămîe eĭ casa şi pămîntul de acolo, din sat...

Stă cu dînsa aicĭ, la marginea Iaşuluĭ, în chiliile risipite. El gogeşte toată vremea. Cumătra Anica îşĭ petrece vieaţa vînzîndu-şĭ în oraş ouăle, găinele şi verdeţurile.

Moş-Simion sta cu ochiĭ în lună şi greeriĭ turburaŭ somnul caseĭ vechĭ. Icoane de mult uitate izvoraŭ din trecut, veneaŭ, se duceaŭ pe rîul de lumină.

Şirurĭ lungĭ de care trec încet, pe drumurĭ cotite. Se opresc în poenĭ negre; un foc se aprinde în întunerecul codrilor; lumina rumenă învălue oamenĭ şi care, cu o pînză tremurătoare.

Pe urmă, întoarcerile de la viĭ în mijlocul toamneĭ, cu buţile pline de must turbure. O lumină dulce de lună... Oamenii tot drumul cearcă cu trestiile gustul vinuluĭ noŭ, apoĭ încep a cînta în tăcerea cîmpiilor. Fîneţe cosite se întind la dreapta şi la stînga şi stogurile de fîn par colibe adormite în depărtărĭ. Scîrţîitul duios al carelor, cîntecele trăgănate ale cărăuşilor, sclipirile depărtate ale iazurilor, toate par din altă lume, în pacea şi lumina de basm a luneĭ.

Clăcile cu poveştile, minciunile şi înfiorările lor; nunţile cu petrecerĭ, cîntece şi larmă; anul noŭ cu bătrînele luĭ obiceiurĭ, — toate vin aşa de şterse, aşa de slabe, ca ultimele chemărĭ de bucium, toamna.

Toată vieaţa curge de la început pînă la sfîrşit, fără bucuriĭ, dorurĭ şi durerĭ marĭ. Iată o vieaţă întreagă, din care nu s'a ales nimic! Femeia i s'a dus, — bătrîneţea amară

şi desnădăjduită a venit şi glasul slab şi adînc izvorăşte iar din tăcere: Simioane! Simioane! — Se apropie sfîrşitul.

Lumina de lună se şterge, întunerecul se întinde; fîlfîirĭ de aripĭ trec pe afară, scîrţîirĭ încete şi oftărĭ jalnice. Bătrînul e aţîţat şi neliniştit şi se învîrte în culcuşul luĭ.

«Cumătră Anică! îngînă el cu frică; cumătră Anică... Dormĭ?» Ascultă un răstimp. «Cumătră Anică, e adevarat oare c'avem să ne vedem pe ceia lume? — Cine ştie! Dormĭ cumătră Anică? — Doarme. — Dumnezeŭ ştie!»

Moşneagul se întoarce mormăind în pat, apoĭ, după o bucată de vreme, începe iar:

«Cumătră Anică, oare maĭ trăeşte Ilinca? — O fi murit! — Din pricina eĭ am ajuns eŭ aşa.... — Ba, la urma urmeĭ, nicĭ ea nu-ĭ de vină... — Nimenĭ nu-ĭ de vină... Cumătră Anică! — Dormĭ? — Da, doarme... — Iaca eŭ nu pot să aţipesc....»

Bătrînul mormăi pînă într'un tîrziŭ, apoĭ adormi cu mînile pe piept.

În zilele care urmară, moş Simion coborî în oraşul pestriţ şi strălucitor din vale. Deabia îşĭ ducea bătrîneţele amărîte. Cobora

anevoe coasta repede; trecea prin cîmpia arsă a Bahluiuluĭ, pe care staŭ nemişcaţĭ în soare caĭ slabĭ şi bătrînĭ; se uita nepăsător la cetele de ţigănuşĭ în zdrenţe, la cîrdurile de gîşte care umpleaŭ de puf apa neagră; intra pe la *Treĭ-Calicĭ* şi urca spre oraş cu pas scurt şi nesigur, bătînd pietrişul cu cîrja-ĭ de corn. Trecea încet prin liniştea şi colbul uliţelor, prin tăcerea bătrîneĭ cetăţĭ în agonie.

Se oprea la hală. Acolo mulţimea se frămînta într'o larmă surdă ca un muget prelung, prin pulberea luminoasă a veriĭ. Oltenĭ grăbiţĭ treceaŭ zvîrlind ţipete puternice, cu cobiliţa pe umerĭ; ovreĭ, în caftane, se opreaŭ şi-şĭ vorbeaŭ de aproape de afacerĭ, amestecîndu-şĭ bărbile; sătenĭ liniştiţĭ îşĭ duceaŭ boiĭ de funie. Şi moşneagul se răzima de un zid, la o parte, privea freamătul acesteĭ vieţĭ pentru el neînţeleasă, — părea că-ĭ treaz, părea că dormitează şi parcă aştepta ceva.

Tîrziŭ, pornea îndărăt spre ruinile luĭ, prin cîmpia înnecată de lumină a Bahluiuluĭ. Urca greŭ dealul, intra în curtea tăcută şi se aşeza pe banca luĭ de brad. Îşĭ punea

mînile pe gununchĭ şi rămînea visînd, cu ochiĭ înnainte, asupra Iaşuluĭ pestriţ, cu turnurĭ strălucitoare, deasupra cărora plutea, în amurgul de vară, o pulbere luminoasă de aur.

Cumătra Anica, rotofee şi rumenă, îl certa.

«De ce te chinueştĭ atîta? ce cauţĭ acù la tîrg, —, cînd de-abia îţĭ porţĭ picioarele?....

— Nu te supăra, cumătră Anică; n'am linişte.... mă maĭ iaŭ.... Într'o noapte, am visat pe baba mea şi acù nu maĭ am linişte....

— Nu ţi-ĭ greŭ să vorbeştĭ? Cine ştie dacă maĭ trăeşte!...

— Adevărat.... cine ştie.... Poate sufletul eĭ mă caută. Astă noapte iar m'a strigat: — Simioane! Simioane!

— Iar începĭ?

— Nu te supăra, cumătră Anică.... nu te supăra!»

Dar într'o zi, după nopţĭ băntuite de zgomote, murmure şi glasurĭ, moş Simion, coborînd la hală, dădu peste o arătare ce venea, rătăcind parcă, din trecutul neguros. Era într'o Duminică şi bătrînul, răzimat în colţul luĭ, privea în neştire o fiinţă care stătea pe gîndurĭ lîngă o maghernită: o babă adusă de şele, slabă şi tăcută.

Moşneagul tresări şi mormăi:

«Eŭ parcă cunosc pe femeia asta....» şi începu s'o privească cu luare-aminte pînă ce baba îşĭ ridicâ ochiĭ şterşĭ asupra luĭ. Atuncĭ se lămuri totul în mintea moşuluĭ. Şi vieaţa întreagă, trăită cu zecĭ de anĭ în urmă, vieaţa nicĭ prea bună, nicĭ prea rea, îĭ veni în minte foarte ştearsă, — şi moş-Simion nu simţi nicĭ bucurie, nicĭ mîhnire.

«....Asta-ĭ baba mea.... Ilinca....»

Bătrîna pornise. Moşneagul se uitâ curios la dînsa cîteva clipe încă, apoĭ se mişcâ înnainte, întinse braţul şi o atinse uşor cu vîrful cîrjeĭ.

Baba se întoarse. Moşneagul se puse în faţa eĭ, apoĭ vorbi domol:

«Ilincă.... mă maĭ cunoştĭ orĭ ba?»

Bătrîna se uitâ ţintă la moş, cu gura căscată, apoĭ zise deodată:

«Tu eştĭ, Simioane? Iaca, numaĭ după glas te-am cunoscut! — Tu eştĭ?

— Eŭ sînt!» răspunse moşneagul.

Prin jurul lor trecea grămădindu-se mulţimea în fierbere şi soarele îşĭ tremura lumina de-asupra zbuciumuluĭ.

Baba zise: «Doamne, moşnege, cum am îmbătrînit noĭ!»

Bătrînul răspunse: «Iaca, din pricina ta am ajuns eŭ aşa zile!»

Femeia tăcu şi-şĭ coborî ochiĭ osteniţĭ în pămînt. Apoĭ murmură:

«Şi pe mine m'a lăsat răul cela chiar de-atuncĭ....»

Bătrînul nu răspunse şi baba nu maĭ zise nimic. Stăteaŭ ca doĭ străinĭ faţă în faţă.

După un răstimp mare, moşul zise domol:

«Apoĭ Dumnezeŭ a vrut aşa. Eŭ mă duc. Umblă sănătoasă....»

Un val de norod trecu, îĭ despărţi. — Şi bătrînul porni spre ruinile luĭ, prin mîhnirea Iaşuluĭ bătrîn. Nu era nicĭ mîhnit, nicĭ bucuros; nu maĭ dorea nimic; îşĭ ducea greŭ la deal ciolanele trudite, care n'aşteptaŭ decît liniştea mormîntuluĭ.

Lupul.

Era, domnule, o zarvă în mahalaua *Pîrăul Moriĭ* și o fierbere, — ceva straşnic! De cum venise zăpada sărbătorilor de iarnă și pîclele, un lup, o dihanie de lup, pripășit, dracul știe de unde, prin zăvoaele din văĭ, se strecura, în fiecare noapte, în gospodăriile de la margine și răpea ba un purcel, ba o oae, ca dintr'ale luĭ.

Era o adevărată pacoste. Femeile certaŭ pe bărbațĭ într'una, pînă ce-șĭ scuipaŭ, săracii, sufletul de necaz, îșĭ îndesaŭ căciula peste urechĭ și se duceaŭ la crîșma luĭ Avram. Acolo, începeaŭ să se tîngue. Unuia i-a furat purcel îngrășat, altuia i-a rupt dihania godac de-un an, altuia i-a în-

colțit oaia, — toți aveaŭ cîte-o pagubă. Avram asculta zîmbind, aducea băutura și spunea, răsucindu-și perciunii:

«Trebue să-l împușcați... așa să trăesc eŭ!... Să maĭ aduc o litră?»

După ce se maĭ mîngîiau, plecaŭ acasă. Acolo, femeile iar săreaŭ cu gura. Bieții oamenĭ, amărîți, puneaŭ mîna pe ceva și începeaŭ să dea, și dă-ĭ! și dă-ĭ! până ce se săturaŭ. Copiiĭ urlaŭ de spaimă, de nu s'auzea nicĭ în cer, nicĭ în pămînt; mîțele, îngrozite, săreaŭ cu capu 'n geamurĭ; cîniĭ băteaŭ pe-afară ca la hingher; mă rog, era o muzică de-țĭ venea s'apucĭ cîmpiĭ!

Ce era de făcut? Să-l împuște! — Se puneaŭ oameniĭ, noaptea, la pîndă; uniĭ cu puștĭ, alțiĭ cu spăngĭ, alțiĭ cu parĭ rupțĭ din gardurĭ... Dar era o negură ș'un întunerec de se păleaŭ cap în cap. Stăteaŭ zgriburiți pe supt gardurĭ, prin gropĭ, pe după porțĭ, și așteptaŭ pe tălhar. Și venea tălharul, dar venea așa de încet, că nu-l simțea nimenĭ. Și deodată se auzea covițînd, — cîniĭ prindeaŭ a lătra și gospodariĭ începeaŭ a răcni: «Lupu, măăăĭ!», chiuiaŭ, descărcaŭ puștile, izbeaŭ cu pariĭ

în hambare, pe urmă, după ce se făcea liniște, se adunaŭ la Avram. Unul zicea:

«A furat purcica luĭ Berbeliță!»

Gospodariĭ raspundeaŭ:

«Al draculuĭ lup!»

Altul răcnea:

«Eĭ, cum nu putem noĭ să-l prindem! Nu-ĭ chip, domnule, și pace!»

Iar Avram venea cu băutura și-șĭ răsucea perciuniĭ:

«Trebue să-l împușcațĭ... așa să trăesc eŭ!..

— Cum să-l împuștĭ, domnule? tuna Berbeliță, sculîndu-se în picioare; cum să-l împuștĭ? Fură și se duce! Să te văd pe dumneata, cum aĭ să-l împuștĭ pe o negură ca asta?

— Eŭ? nu-l împușc!...» țipa speriat Avram, trăgîndu-se repede 'nnapoĭ.

Așa vieață nu maĭ era de suferit. Femeile umblaŭ cu vînătăĭ pe la ochĭ; bărbațiĭ eraŭ sgîriațĭ, parcă se bătuseră cu pisicile; uniĭ copiĭ aveaŭ *ducă-se pe pustiĭ.* Era răŭ de tot. Maĭ rămăseseră cîteva zile pănă'n Crăciun și se gîndeaŭ cu jale, sărmaniĭ oamenĭ, că nicĭ sărbătorile n'aŭ să le ticnească.

Miercurĭ însă, cu două zile înnaintea Naşteriĭ Mîntuitoruluĭ, — domnul Costache Cîrlan, omul cel maĭ nalt şi cel maĭ de seamă din mahala, omul cu cele maĭ lungĭ mustăţĭ şi cu vocea cea maĭ groasă, se hotărî să scape gospodăriile de pacoste. Dumnealuĭ era negustor de mere şi n'avea vreme să se ocupe cu fleacurĭ de-acestea, dar acuma, băgînd de seamă că-ĭ atîta zarvă, se înduioşă, ca bun creştin ce era, şi trimise pe Fănică, băiatul cel maĭ mare, în Negreştĭ, peste deal, la o svîrlitură de băţ, să poftească la tîrg pe cumătrul Manole.

«Să vezĭ, zise domnul Costache ; Manole e un puşcaş cum nu găseştĭ în toată *Evropa*. La urma urmeĭ... hm! maĭ sînt şi alţiĭ... ştiĭ dumneata... la nevoe, aş putea... dar tot maĭ bine să vie Manole!»

Cumătrul Manole a venit. Era un Romîn mijlociŭ, bărbos şi cu ochiĭ foarte vioĭ. Cîrlan îĭ lămuri toată afacerea şi-ĭ mărturisi, de la început, că era hotărît, fie ce-o fi, să scape lumea de o fiară răpitoare.

«Bine! zise Manole, cu glas moale; om face ce s'o putea...

— Nu aşa! mugi domnul Costache ; *eŭ*,

dacă am spus, — e sfînt! Trebue să împuşcăm dihania.

— O împuşc, numaĭ s'o zăresc! răspunse Romînul. Acuma nopţile sînt neguroase. Te 'nhaţă lupul de picior şi nicĭ nu-l vezĭ...

— Te-aĭ stricat, Manole! strigâ înfierbîntat Cîrlan. Te credeam maĭ *veteaz*!»

Săteanul se scărpină în cap. Apoĭ vorbi:

«Nu, pe negură nu-ĭ chip. Dar, dacă vreţĭ, eŭ vă prind lupul, — fără puşcă...

— Fleacurĭ! răcni domnul Costache; eŭ, cu puşca mea, dacă nu l'oiŭ împuşca, să nu-mĭ ziceţĭ pe nume!»

Bine. Pînă în seară, s'aŭ pregătit. Fănică s'a dus după praf, după halice, după petiţĭ. Domnul Cîrlan şi-a şters puşca, a încărcat-o, a eşit afară, a dat un foc. Cîniĭ aŭ început să urle, şi gospodariĭ de prin prejur, cu neveste, cu copiĭ, veniră să fie faţă la pregătirile celuĭ care avea să-ĭ scape de necaz.

Fănică maĭ făcu cîteva călătoriĭ la Avram, în colţ. Oameniĭ cinstiră, vorbiră. Cinsti şi vorbi şi Manole şi făgădui, cu tot rîsul batjocoritor al luĭ Cîrlan, că el va prinde lupul fără să aibă nevoe de puşcă.

«Tu, cu meşteşugul tăŭ; eŭ, cu-al meŭ!» zise domnul Costache.

Manole, cam cherchelit, porni cu Berbeliţă, cu Panţîru, cu Pungă şi cu alţĭ păgubaşĭ, ca să facă pregătirile trebuitoare. Apoĭ trecură pe la Avram, şi, cînd se întoarseră, tocmaĭ asfinţea soarele. Dumneaeĭ, *cucoana* Săftica, a luĭ Cîrlan, puse masa şi cumetriĭ ospătară. Apoĭ, Domnul Costache îşĭ trase cizmele cele marĭ de iuft pe care le lua de obiceiŭ la drum; îşĭ înveli trupul uriaş cu-un pieptar de piele, se înbrăcă pe deasupra cu mantaua cea mare de şieac; îşĭ turnă în cap o căciulă cît o oboroacă; îşĭ trecu torba pe după gît; luă puşca, tuşi şi zise:

«Gata! De-acuma, mergem...»

Îşĭ făcură cruce şi porniră, pe un frig de crăpaŭ pietrele. Zăpada scîrţîia sub picioare. Cum înseră, o pîclă lăptoasă umplu văsduhul şi acoperi pămîntul. Gospodariĭ se strecuraŭ de prin ogrăzĭ, cu armele vechĭ, şi măreaŭ ceata.

După ce eşiră la margine, Cîrlan zise:

«Ian să-ţĭ vedem meşteşugul, Manole...»

Porniră cu toţiĭ. Cîmpia era tăcută; nu-

maĭ un guițat jalnic de purcel se auzea prin ceață.

La o bătae de puşcă, se opriră.

«De ce guiță purcelul? întrebă Costache.

— Aicĭ e capcana...» răspunse Manole şi începu să arate cumătruluĭ meşteşugul. O groapă adîncă de un stînjen; împrejurul gropiĭ, două țarcurĭ de nuele. Prin şanțul făcut de țarcurĭ, — şanț acoperit bine cu spinĭ şi pae, — umblă covițînd purcelul. Lupul aude țipetele, se apropie, dă tîrcoale, apoĭ sare, ca să ospăteze din godac, şi dă în groapă...

«Asta-ĭ toată filosofia? întrebă rîzînd Cîrlan.

— Asta-ĭ!» răspunse cumătrul Manole.

Şi cu toțiĭ se strecurară la marginea mahalaleĭ, prin întunerec. Domnul Costache se aşeză cu cumătrul Manole supt un şopron bine îndosit. La cîțĭva paşĭ, se piti Berbeliță, gros ca un țuhal, c'o ghioagă nestrujită în mînă. Maĭ încolo, supt un gard scund, cu streşina mare, sta Costache Pungă, nalt şi subțire, răzimat într'o puşcă cu cremene. Pe urmă, Panțîru spînul; pe urmă, Dorobanțu, prietenul cel bun al luĭ Avram, şi mulțĭ alțiĭ,

carĭ cu lăncĭ, carĭ cu parĭ, carĭ cu furcĭ, fiecare cu ce putuse.

Noaptea era aşa de neguroasă, încît nu se vedea la doĭ paşĭ. O linişte mare domnea pretutindenĭ. Guiţatul jalnic al purcelulṳĭ sfîşia tăcerea Din mahala, izbucnea, în răstimpurĭ, cîte un lătrat de cîne. Şi era ger, şi era pîclă, — iar cîmpia, neagră ca păcura şi nemişcată, se întindea înnainte ca o genună plină de spaima necunoscutuluĭ. Din vreme în vreme, cîte un glas înnăbuşit răzbătea:

«Bre... Berbeliţă... n'auzĭ?

—Ce-ĭ? se auzea răspunsul, în şopot.

—Nu maĭ vine, bre Berbeliţă!»

Urma trăcere. Şi în cîmpie, purceiul coviţa cu disperare.

Domnul Cîrlan, de la o vreme, începu să se plictisească. Scoase din torbă clondirul cu rachiŭ de drojdie şi zise cumătruluĭ Manole:

«Pînă ce-a veni dihania, noĭ putem să maĭ tragem cîte-o duşcă. Altfel amorţim...

— Amorţim, da!» şopti Manole.

Traseră cîte-o duşcă bună. Apoĭ iar se puseră să asculte.

«Comèdie, domnule! murmură supărat Costache; e un întunerec de-țĭ daĭ cu degetele în ochĭ. Încă n'am văzut așa ceva de zilele mele!

— Întunerec, da! grăi încet Manole.

— Știĭ, cînd e întunerec... îțĭ vine așa, nu știŭ cum...

— Ba mie nu mi-ĭ frică de loc! zise cumătrul.

— Îmĭ pare răŭ! răspunse Cîrlan. Parcă eŭ zic că mi-ĭ frică? Dar știĭ așa.... ți-e oarecum...

— Da, așaceva...» șopti săteanul.

După un răstimp, Costache Cîrlan mugi iar:

«E frig al draculuĭ! Ar fi bine să ne maĭ încălzim cîte-o leacă...»

O voce se auzi, în apropiere:

«Grozavă pîclă, domnule Costache...

— Îțĭ daĭ cu degetele 'n ochĭ, frate.... Cine-ĭ? A! dumneața ești, Berbeliță?

— Eŭ sînt.

— Dă-te maĭ încoace.»

Alt glas adînc izvori din întunerec:

«Și eŭ îs aicĭ!

— E Dorobanțu!» zise Berbeliță.

Iar domnul Cîrlan grăi moale:

«Zi și celorlanți să vie!»

Apoĭ, cînd toțĭ se strînseră la un loc sub șopron, șipul cu rachiŭ începu a umbla din mînă în mînă. Vorbeaŭ încet și cinsteaŭ. Se pipăiaŭ cu mînile și se cunoșteaŭ după glasurĭ —, de văzut nu se vedeaŭ. Cînd se auzeaŭ lătrăturĭ maĭ tarĭ de cînĭ, tăceaŭ, îșĭ întorceaŭ urechile spre cîmpie și ascultaŭ, ținîndu-șĭ răsuflarea. Dar, afară de țipetul de fierăstrăŭ al purcelului, nu se auzea nimic; și iar începeaŭ a șopti și garafa gîlgîia. După aceia, cînd băutura se sfîrși, unul se strecurâ până la Avram și se întoarse înnapoĭ. Vremea trecea. Lupul nicĭ gînd n'avea să vie.

Într'un tîrziŭ, domnul Costache începu a se veseli și a face haz în întunerecul șopronuluĭ.

«Ha-ha-ha! cumătre Manole... cumătre Manole... aĭ făcut și tu o treabă cît o nucă!... Să știĭ că de-aceia nu maĭ vine dihania..., iĭ dă de veste purcelul...»

O frămîntare se iscâ, și un glas zise:

«Încet, încet, domnule Costache..., daĭ peste noĭ!...

— Voĭ sînteţĭ? murmură Cîrlan; bine! dar lupul, — unde-ĭ?

— Are să vie! zise Manole.

— Nu maĭ vine! strigă Cîrlan. Purcelul tăŭ e de vină!

— Tacĭ... şopti ţăranul; nu răcni, că s'aude cine ştie de unde!

— Cum să nu răcnesc? Ba am să răcnesc! Ura! Uraaa!

— Psss! Astupaţi-ĭ gura!» gemu Manole.

Se sbătură cîtăva vreme prin întunerec. Apoĭ unul izbucni: «I-auzĭ!» — şi frămîntarea conteni dintr'odată. Prin gerul şi pîcla deasă a nopţiĭ, ţipetele godaculuĭ se auzeaŭ tarĭ, ascuţite, sfîşietoare; cîniĭ începură a lătra din toate părţile şi a urla prelung.

Manole zise:

«Lupul!»

Iar domnul Costache gemu:

«Unde-ĭ?»

Nimenĭ nu-ĭ răspunse. Toţĭ ascultaŭ. Dinspre ţarc, venea un zgomot neobişnuit: mugete, izbiturĭ, schelălăiturĭ răguşite.

«Gata! s'a prins!» vorbi Manole, cu linişte. Iar glasul luĭ Cîrlan izbucni disperat:

«Unde-ĭ, domnule?» Şi, prin noapte, două

fulgere țîșniră, unul după altul, cu bubuirĭ asurzitoare. «Uraaa! dă-ĭ la cap! pe dînsul măĭ!» Iar oameniĭ se poticneaŭ în toate părțile, supt izbiturile uriașuluĭ.

Nimenĭ nu îndrăzni, deocamdată, să se apropie de groapă. Manole numaĭ, se duse și se întoarse. Zise:

«Dihania a căzut în capcană...»

Cîteva luminĭ scăpărară. Apoĭ felinarele porniră în zigzagurĭ prin pîclă, ca niște focurĭ rătăcitoare pe iaz. Și deodată țarcul se luminâ și umbre negre îl împresurară.

Purcelul se sbătea covițînd în șanț, iar în fundul gropiĭ icnea fiara. Cînd simți pe oamenĭ, prin întunerec, se opri. Ochiĭ îĭ scînteiaŭ în negură ca doĭ licuricĭ.

«Pe dînsul, măĭ!» strigâ cu glas mare Cîrlan. Și felinarele începură a alerga în jurul gropiĭ. Cîteva puștĭ bubuiră; șpăngile și furcile începură a izbi spre fundul gropiĭ, ghioagele băteaŭ surd; și fiara țipa, urla înspăimîntată, sărea, se svîrcolea, nebună de groază, — apoĭ începu să geamă înfiorător, cu durere, pînă ce tăcu, doborîtă în sîngele-ĭ înghețat.

După aceia, gospodariĭ plecară la Avram

şi toată noaptea chefuiră, cîntară şi bătură cu cizmele în podele.

A-doua-zi, se strînse toată mahalaua: bătrînĭ, copiĭ, neveste, bărbaţĭ, la marginea gropiĭ, ca să privească pe duşmanul ucis. O grămadă de carne şi de sînge, amestecate cu bucăţĭ înroşite de zăpadă. Era veselie şi vorbă, iar cîniĭ dădeaŭ tîrcoale, urlînd.

O femee scoase purcelul din ţarc. Coviţa moale şi răguşit şi era slab, numaĭ pielea şi ciolanele.

Veni şi domnul Cîrlan, ţinînd de după cap pe cumătrul Manole. Era foarte vesel. Se repezi prin mulţime la marginea gropiĭ şi începu să răcnească la leşul lupuluĭ, dînd din mînĭ şi cumpănindu-se:

«Hoţule! aşa ţi-a trebuit! Aĭ să maĭ viĭ să furĭ?»

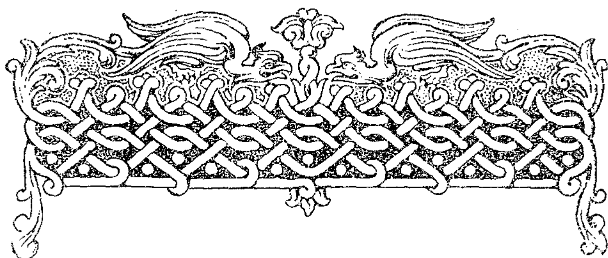
Oameniĭ îl luară de braţe şi-l traseră deoparte. Dar dumnealuĭ se zmunci şi se năpusti iar la marginea gropiĭ, bălăbănindu-şĭ braţele:

«Aşa ţi-a trebuit! Purceĭ aĭ vrut? purceĭ aĭ găsit!...»

Şi oameniĭ îl apucară iar şi-l traseră în-

dărăt. El se sbătea, mugind ca un taur. Iar lumea era bucuroasă că bietul lup a fost ucis și toți se gîndeaŭ că vor petrece cu mulțămire sărbătorile de iarnă.

Ruinĭ.

De cînd s'aŭ sculat, tustreĭ tac.

Pe bătrîn îl chiamă Irimia Popovicĭ, dar toată lumea îĭ zice moș-Irimia, simplu, — de Popovicĭ nu știe nimenĭ. Iar dacă vor să-ĭ zică altfel, îĭ zic *Țapul*. Și chiar aŭ de ce să-ĭ zică așa: moșneagul e amarnic, nimenĭ nu se poate înțelege cu el; afară de aceasta, are o bărbuță albă și lungă, curat barbă de țap. E mijlociŭ, ciolănos, și are niște ochĭ ce strălucesc ca oțelul; merge dîrz și vorbește îndesat, din gît.

Pe babă o chiamă Mărioara, e voinică încă și frumoasă, cumpenele aŭ trecut peste ea fără s'o zdrobească. Are o leacă de mustață și toată ziua e cu țigara'n gură,

toată ziua stă la cinste și la taclale, cînd e liniște în cocioabă.

Iar pe tovarășul de nevoĭ îl chiamă Gheorghe Șoric. Mititel, uscat, de-l dă vîntul jos; obrazul luĭ negru și boțit parcă e un zbîrciog; ochiĭ sînt aproape albĭ, fără de nicĭ-o culoare, n'are fir de păr pe față; și e așa de slab, încît straele pe el par flendurile aninate pe o momie pusă în mijlocul grădinelor ca să sparie vrăbiile. — De cînd îl țin oameniĭ minte, umblă cu o pălărie mare, pleoștită ca un clopot, care-ĭ trece peste urechĭ, cu niște pantalonĭ carĭ aŭ fost cărămiziĭ odinioară, dar carĭ acuma-s pestrițĭ din pricina petecelor. Surtuc nu poartă și cămașa e tureatcă pe el: o leapădă cînd nu se maĭ poate ținea petec de petec. Încaltea moș-Irimia tot are o jiletcă albastră și o redingotă roșcată, rămase din vremurile bune.

Tustreĭ tac.

Moș Irimia și Gheorghe Șoric staŭ sus, pe patul de scîndurĭ, între calupurĭ și ciubote stricate, pe scăunașele lor cizmăreștĭ. Lucrează: împung cu sula și trag sforile ceruite.

Mătușa Mărioara stă pe scaun, lîngă vatră. Focul de treĭ lemne arde leneș deasupra cenușeĭ, dar la foc nu fierbe nimic. Soarele dimineții de vară intră galben prin ochiul colbăit de sticlă, care ține loc de fereastră.

Tac. De multă vreme, de o săptămînă, e liniște în căsuța săracă, și tăcerea asta nu prevestește lucrurĭ bune. Baba bate tăciuniĭ, fumează și privește gînditoare flacările. La foc nu-ĭ nimic : baba de-abia așteaptă să izbucnească. Moș-Irimia trage din cînd în cînd cu coada ochiuluĭ la bătrînă, o privește ciudat, cu un zîmbet răutăcios deasupra bărbiĭ de țap. Astăzĭ bate maĭ îndesat cu ciocanul și strînge sfoara ceruită maĭ tare. Gheorghe e ca totdeauna : de-abia își poartă mînile, privește neclintit la ciubotă, cu ochiĭ luĭ spălăcițĭ și plinĭ de somn și se zgudue cînd bate cu ciocanul. Rare-orĭ își ridică capul și privirile se plimbă odată de la moșneag la babă, la foc, pe urmă iar la moșneag, și iar se coboară la ciubotă. Știe el bine ce are să se întîmple.

Trece o bucată de vreme și deodată

moş-Irimia trage, strîngînd fălcile, un ciocan în ciubotă, cît ce poate, zvîrle apoĭ ciocanul, zvîrle şi ciubota, zvîrle şi piedica şi zice îndesat, uitîndu-se ţintă la uşă :

«Ia să mă scol eŭ şi să pun o oală cu apă la foc, că văd că...

— Hm!» mormăe baba trăgînd adînc din ţigară.

Gheorghe Şoric se face maĭ ghebos deasupra ciuboteĭ. Moş-Irimia se dă jos de pe pat, face cîţĭva paşĭ pînă la prag, acolo se opreşte şi zice iar, cu ochiĭ ţintă la uşă :

«Ce? e mare lucru să pun eŭ o oală cu apă la foc? e mare lucru adică?

— Hm!

— Că văd eŭ că.... nu-ĭ mare lucru.... he-he! văd eŭ că...

— Ce vezĭ? ce vezĭ? strigă deodată bătrîna zvîrlind ţigara şi repezindu-se în sus; ce vezĭ, ha? spune ce vezĭ, Ţapule, ce vezĭ?

— He-he-he! rîde îndesat bătrînul, tot cu ochiĭ la uşă; văd eŭ că baba mea azĭ n'are gust de treabă. Adică ce? e mare lucru să puĭ o oală cu apă la foc? adică ce? să ardă focul de sufletul draculuĭ?»

Acù baba s'a mîniat tare.

«Apoĭ bată-te Dumnezeŭ să te bată, Ţapule, şi n'aĭ maĭ ajunge! De ce să pun oala cu apă la foc? de ce s'o pun? spune că te trăsnesc! Ce? facĭ pe boerul? vraĭ să te ducĭ tocmaĭ desearǎ în tîrg, iar pînă atuncĭ să ne chiorăe maţele de foame?

— He-he-he! ce deseară? nicĭ nu mă duc azĭ în tîrg, ce deseară?... N'aĭ spus tu să nu mă duc în tîrg, că... he-he-he!

— Ce rîzĭ? ce rîzĭ? spune de ce rîzĭ, că-ţĭ scot ochiĭ ca la dracu! — Bătrîna sare şi pune mîna pe cleşte. — Apoĭ da, să nu te ducĭ, că dacă te ducĭ n'aĭ altă grijă decît să facĭ cu ochiul fetelor şi nevestelor, ticălosule! Mi-aĭ mîncat tinereţele, prăpăditule, mînca-te-ar temniţă pămîntuluĭ şi viermiĭ ceĭ neadormiţĭ! Da, să nu te ducĭ, că-ţĭ facĭ de cap, ghiujule!»

Ghiuj! valeŭ! Bătrînul Şoric a pus liniştit ciocanul şi sula deoparte şi a ridicat capul. Ştie el că dacă s'a spus vorba asta, apoĭ e răŭ. Se uită liniştit la ceilalţĭ doĭ şi gura uscată i s'a strîmbat într'un fel de zîmbet fricos.

Moş-Irimia s'a întors repede şi s'a aşe-

zat dîrz în fața babeĭ. Vorbește și maĭ îndesat.

«Cum? ce-aĭ zis? ghiuj! eu ghiuj? Apoĭ nu ți-ĭ rușine obrazuluĭ? nu te vezĭ? Ce? nu te vezĭ adică?

— Ce să văd? poate nu eștĭ ghiuj? ba eștĭ ghiuj păcătos, na! o căzătură și tot umbli după muerĭ; iaca, omul ista ne-aude....

— Ce s'aud? zice umilit Șoric bătrînul; eŭ n'aud nimic; eŭ știŭ ce știŭ eŭ și bine fac că nu spun!

— Ce știĭ? strigă moș-Irimia repezindu-se la moșneag și apucîndu-l de mînă; ce știĭ? spune, ce știĭ de mine, ha?» — Și-l trage de pe pat. Bătrînul lasă ciubota și chinga și se prăvălește moale de pe pat, după brațul luĭ moș-Irimia.

«Nu știŭ nimica de dumneata, nu știŭ, zăŭ nu știŭ... murmură moșneagul umilit.

— Da' de cine știĭ? țipă baba.

— De cine, de cine... îngînă moșul liniștit; eŭ știŭ ce știŭ eŭ...»

Ochiĭ luĭ se uită fără să spue nimic cînd la babă, cînd la moș-Irimia.

Acuma s'a mîniat baba pe dînsul:

«Poate vraĭ să zicĭ că știĭ de mine? așa? virĭ *intrică* între noĭ? vra să zică așa?

— Vra să zică așa? zice și moș-Irimia; vîrĭ *intrică*? Afară! afară! că-țĭ sparg capul!»

Și moș-Irimia și baba sar la bătrîn, îl trag, îl întind, îl ghiontesc, deschid ușa și-l zvîrl răcnind afară.

Iar Gheorghe Șoric ese umilit, cu capul plecat, din odăița săracă și întunecoasă, face doĭ pașĭ într'o șăliță și maĭ întunecoasă și se razimă apoĭ de perete, lîngă ușă. Ascultă. Știe el bine ce are să se întîmple. A știut ce are să se întîmple și știe ce are să se întîmple și de acum înnainte.

În casă aŭ urmat cîteva clipe de liniște, pe urmă glasurile bătrînilor aŭ izbucnit iar maĭ îndîrjite.

«Ticălosule! ghiujule! mi-aĭ mîncat tinerețele, aĭ să mă omorĭ!...

— Ghiujule? iar ghiujule? na! ghiujule...»

Și s'aude ceva înnăbușit, o pălitură în plin.

«Valeŭ! valeŭ! sărițĭ, oamenĭ bunĭ, hoțul mă omoară! Valeŭ! ticălosule! hoțule! aĭ să mă vîrĭ în pămînt. La ocnă, mînca-te-ar holera, pahonțule!»

Ușa se zgudue de-o pocnitură.

A zvîrlit în el cu calupul, gîndeşte bătrînul Gheorghe.

«Aşa? zvîrlĭ cu calupul! Cine-ĭ maĭ mare în casă? Ia să-ţĭ arăt eŭ, madamo! Ghiuj? na, ghiuj! la ocnă? na, ocnă! hoţ? na, hoţ!»

După fie-care na!, se aud bătăĭ înnăbuşite. Şi bătrîna strigă ca 'n gura morţiĭ:

«Ooof! săriiiţĭ! mooor!» şi poc! poc!, apoĭ s'aude zuruind cleştele, zurrr.....

Bătrînul Şoric a auzit destul. Porneşte şi dă să iasă din şală la lumină. În casă tot se aud răcnete, sudălmĭ şi bubuiturĭ înnăbuşite. El porneşte uşor prin şăliţă şi împinge o uşă de-abia înţinată. Un val de lumină slabă, fumurie intră, şi în lumina fumurie se văd în şăliţă mulţime de ciovee zvîrlite într'un colţ clae peste grămadă: o tărăboanţă cu roata fără ciolane, o piuă mînjită de var, o frigare, oale farfuriĭ şi tingirĭ sparte, fierăriĭ ruginite, calupurĭ rupte.

După ce eşi din şăliţă, bătrînul dădu de un loc gol împresurat de pereţĭ în ruină. Aceasta era vechea casă a maistruluĭ Irimia. Din coşcogeamite hardughie nu rămăsese acum de cît odăiţa pitită colo, în-

tr'un colț, joasă și urîtă, supt o pînză sănătoasă de acoperiș. Din hogeagul scund, fumul vînăt eșea leneș și se împrăștia în toată ruina.

Bătrînul își plimbâ ochii spălăciți prinprejur. Ceĭ patru pereți marĭ rămăseseră în picioare, dar în coastele lor se deschideaŭ, ca niște rănĭ, găurĭ adîncĭ. Varul căzuse, tencuiala cădea și ploile lăsaseră pe aceste rămășițĭ de zidurĭ zugrăvelile lor ciudate. Ferestrele fără geamurĭ atîrnaŭ numaĭ în cîte-o balama, ca niște capete întristate. Sus, acoperișul spart dădea drumul ploilor; vîntoasele mînioase rupeaŭ totdeauna din el dranițele putrede și le purtaŭ în undele lor ca pe niște paserĭ negre. Ușile de mult se prefăcuseră în cenușă. Prin colțurĭ, gurile sobelor se căscaŭ negre, somnoroase și plictisite. Vrăbiĭ și rîndunele sfătuiaŭ pe sus, prin ungherele pline de cuiburĭ. Și prin toate părțile perdele marĭ, colbăite și afumate, țesute de painjenĭ. Un miros greŭ de fum, de mucegaiŭ și de ruină plutea între pereții pustiĭ, clocea acolo, apăsat de o jale adîncă.

Bătrînul Șoric, cu pașĭ scurțĭ, clătinîn-

du-se de slăbiciune și bătrînețe, se îndreptă spre o fereastră. Acolo se opri, își vîrî mînile în buzunarele pantalonilor luĭ pestrițĭ, pe urmă ridică capul și începu să-șĭ plimbe pe sus privirile luĭ alburiĭ și adormite.

Stătea așa, nemișcat, înțepenit ca o momîe, prin ochiĭ luĭ nu trecea nicĭ-o licărire de vieață, prin mintea luĭ părea că nu trece nicĭ-o licărire de gîndurĭ.

În dimineața liniștită de vară rîndunelele chiscuiaŭ vesele și treceaŭ ca niște săgețĭ negre prin lumina ferestrelor și a spărturilor; raze piezișe de soare străpungeaŭ fumul liniștit care umplea ruina. Sus, prin spărtura cea mare a acoperișuluĭ, se vedea o pată mare de cer liliachiŭ; dungĭ subțirele de nourĭ, ca pîcle albe, treceaŭ leneșe pe pata de cer. Și moșneagul stătea nemișcat, numaĭ ochĭ luĭ adormițĭ se plimbaŭ cercetînd în neștire ruina. În tăcere, veneaŭ ca de departe răcnetele și țipetele moșnegilor rămașĭ cu mînia lor în întunerecul căsuțeĭ.

Pe bătrînul Șoric nu-l maĭ miră nimic din întîmplările zileĭ. Nu de cîte-orĭ pe an, dar de cîte-orĭ pe lună nu se petrec ace-

leașĭ lucrurĭ! S'a obișnuit, săracul! De cînd maistrul Irimia a pierdut în petrecerĭ toată averea, și de cînd aŭ rămas eĭ treĭ, — vieața așa a trecut. Casa s'a ruinat și s'a prăpădit, eĭ s'aŭ ruinat și s'aŭ prăpădit. Sufletele celorlațĭ doĭ bătrînĭ s'aŭ cam schimbat în vremea asta, numaĭ el, Șoric, a rămas cum a fost. El nu șĭ-a schimbat liniștea, a rămas tot cu filosofia luĭ: «Eŭ știŭ ce știŭ eŭ, da' bine fac că nu spun!» De cîte orĭ bătrîniĭ ceĭlalțĭ se iaŭ la harță, el murmură liniștit vorbele acestea și totdeauna se alege cu pumnĭ și înjurăturĭ. Și totdeauna în furtunile acestea se îndreaptă liniștit spre aceiașĭ fereastră a caseĭ ruinate, înțepenește acolo, lîngă fereastră, cu mînele'n buzunare și cu capu'n sus și se uită în neștire la toate din jurul luĭ. Și vara și iarna se petrec la fel, nicĭ căldura nu încălzește, nicĭ frigul nu răcește maĭ tare pielea luĭ sfărogită.

Iată așa stătea moșneagul în lumina fumurie, căldura veriĭ creștea încet, vuetele înfundate din odaia moșnegilor slăbiseră, încetaseră, o liniște tristă stăpînea ruina. Rîndunelele nu maĭ săgetaŭ prin lumina

spărturilor, acum se astîmpăraseră și ele și sfătuiaŭ prin ungherele negre de sus, cu glasurĭ subțirele. Un vînt cald, de-abia simțit, trecea ca un oftat încet pe la urechile moșneagului; perdelele prăfuite și afumate ale painjenilor se clătinaŭ ușor. Bătrînul Șoric înțepenise cu ochiĭ dușĭ. Credețĭ poate că se gîndea la tinerețea luĭ fericită, la vremurile calde de odinioară? Nu știŭ. Dar se poate ca o bătrînețe așa de dureroasă, care-șĭ duce zilele în lipsă, în sudălmĭ și bătăĭ, să se gîndească la o tinerețǎ luminoasă? A avut tinerețǎ Gheorghe Șoric? De cînd îl țin minte oameniĭ, așa îl știŭ, cu pielea boțită și arsă și cu pălăria ca clopotul pe capul plecat, blînd și trist ca un cîne horopsit. Nimenĭ nu l-a văzut rîzînd și zîmbetul luĭ înseamnă durere. Eŭ maĭ degrabă socot că nu se gîndea la nimic moșneagul, că se simțea mulțămit oarecum, dacă putea și el avea mulțămire, să stea acolo, în lumină, ca un lemn, ca o piatră, să n'audă nimic, să nu vadă nimic!

Și ar fi stat el multă vreme încă acolo, dar bătălia din odăița întunecoasă încetase

şi bătrînul Gheorghe auzi un fel de zbierăt. Sfatul rîndunelelor conteni, iar moşneagul îşĭ scoase mînile din buzunare şi porni liniştit spre odăiţă, trist, cu capu 'n piept. Şi acuma ştie ce are să se întîmple.

În căsuţă era linişte. Bătrîna sta culcată cu faţa spre perete, pe patul de lîngă horn; ofta şi gemea greŭ. Moş-Irimia se plimba cu mînile la spate prin casă, din cînd în cînd îşĭ freca cotul mîneĭ stîngĭ şi privirile luĭ ca oţelul lunecaŭ spre mătuşa Mărioara. La foc stătea o oală mare de lut; flacările galbene îĭ încingeaŭ pîntecele.

Gheorghe Şoric părea că nicĭ nu vede nimic. Se sui cu greutate pe patul de scînduri, îşĭ luă cu nepăsare ciubota, sula, ciocanul şi aţa ceruită şi începu, cioc-cioc, să se cutremure pe scăunaşul cu treĭ picioare.

Iar moş-Irimia se plimba prin casă cu mînile la spate şi bătrîna gemea greŭ, ofta şi murmura printre oftărĭ:

«Of-of-of! m'a omorît moşneagul meŭ, of!» şi scotea cîte-un suspin de părea că-ĭ ese şi sufletul odată. «Of-of-of! coastele mele! of! spatele meŭ! Irimie, Irimie, tare

m'aĭ zdrobit! Am să mor, am să mor! Tu m'aĭ pus în pămînt, moşnege, am să mor!... Of! coastele... coastele...» şi iar suspina, de ţi se rupea inima. Dar moşneagul multă vreme păru nesimţitor.

Însă orĭcum, nu-ĭ de piatră inima omuluĭ, şi mătuşa Mărioara tare maĭ suspina, săraca! După un răstimp, bătrînul se opri în mijlocul caseĭ, îşĭ lăsă mînile în lungul trupuluĭ şi se uitâ lung-lung la bătrînă.

«Of! Irimie, Irimie, tare m'aĭ zdrobit!»

Moşneagul dădu încet din cap, îşĭ mîngîiè barba de ţap, dar nu zise nimic babeĭ. Se întoarse spre Şoric şi grăi:

«Haĭ, dă-ĭ maĭ repede, că eŭ mă reped pînă în tîrg, să tîrguesc cîte-o leacă...»

Acum baba ofta şi gemea şi maĭ tare; iar bătrînul Gheorghe nu răspunse nimic, dar nicĭ nu dădu maĭ repede din mînĭ.

Moş-Irimia scoase dintr'un cotlon un cortel alb, popesc, îşĭ turnă o pălărie mare pe ceafă, luă de pe patul ciubotărieĭ o pereche de botine tocmite, cotrobăi pe sub pat şi scoase nu ştiŭ de unde un clondir mărişor. Baba gemea tare şi îndesat, dar se oprea cîte-o leacă, ca să asculte.

După ce bătrînul eși cu pașĭ îndesațĭ, baba ișĭ conteni gemetele. Gheorghe Șoric împungea cu sula, trecea ața ceruită prin găurĭ și bătea cioc-cioc, cu ciocanul. Baba se liniștise. Prin ochiul colbăit și galben, care ținea loc de fereastră, intra lumina și punea o pată lungă în mijlocul caseĭ. În liniște, în răstimpurile de tăcere, bîzîiaŭ muște marĭ, albastre, și se păleaŭ de ochiul galben de sticlă.

Odăița dormită multă vreme în liniște, numaĭ din cînd în cînd bătrîna, ca'n somn, scotea cîte-un suspin ușor. Apoĭ, într'o vreme, se auziră pașiĭ luĭ moș-Irimia, îndesațĭ și scurțĭ. Șoric nu-șĭ conteni mișcările grele și regulate, dar mătușa-Mărioara începu să geamă iar din greŭ: «Of-of-of! coastele mele! of! spatele meŭ!»

Înnainte de a intra, moșneagul se păli de cioveele grămădite în șăliță. Sudui: «Dav'așĭ draculuĭ!», tuși și intrâ în odăiță. Era maĭ rumăn la față și ochiĭ iĭ sticleaŭ veselĭ; zîmbea. Într'o basma mare, roșie, aducea ceia ce tîrguise: carne și pîne; iar la subsuoara stîngă ținea strîns clondirul. Se opri în mijlocul caseĭ, se uitâ la babă, — baba

gemea greŭ, — apoĭ se întoarse spre Gheorghe Șoric:

«Ia maĭ lasă bocînciĭ ceia, că m'am săturat! Tot cioca-cioca, cioca-cioca! Lehàmete!»

Șoric puse pe rînd ciocanul, sula, sfoara și ciubota deoparte și rămase nepăsător pe scăunașul luĭ.

Moș-Irimia așeză basmaua pe marginea vetreĭ și clondirul jos, apoĭ se apropiè de babă. Se opri lîngă pat și dădu încet din cap. Deodată se întoarse spre Gheorghe.

«Ce staĭ acolo, ha? Dă-te jos, maĭ pune un lemn, două pe foc, și zvîrle carnea în oală, că doar n'o să stăm flămînzĭ toată ziua...»

Bătrînul Șoric se dădu cu greutate jos și se apropiè de vatră; dar în treacăt își întoarse o leacă capul, numaĭ o leacă, spre clondirul plin.

Moș-Irimia se alăturâ de babă și-ĭ puse mîna pe umăr.

«Valeŭ! of! gemu bătrîna maĭ tare.

— Eĭ, ce-ĭ, ce aĭ, ce te doare? întrebă cam luător în rîs moș-Irimia.

— Of! Irimie, coastele și spatele; Irimie, tare m'aĭ zdrobit!

— Te-am zdrobit? Hm! lasă! nu-ĭ nimica. Are să-țĭ treacă.

— Nu, nu, se tîngui baba, nu-mĭ trece nu...

— Tacĭ, că-țĭ trece, o mîngîè moșul; iaca am adus pîne, iaca am adus carne și am adus și șpirt... ha? Întoarce-te o leacă, haĭ... Unde te doare? Spune, să te frec c'o leacă de șpirt. Are să-țĭ treacă, n'aĭ grijă. Întoarce-te!»

Baba se întoarse gemînd și oftînd maĭ încet și-șĭ desfăcu polca. Șoric pusese carnea nespălată în oală și acum se necăjea cu focul. Moș-Irimia destupâ clondirul, turnă spirt în palmă și prinse a freca cu luare-aminte pe bătrînă.

«Valeŭ! răcnea mătușa Mărioara; maĭ încet, îf!... îf!... acolo mă ustură...

— Eĭ, ți-ĭ maĭ îndemînă acuma? zise vesel moșneagul; așa că ți-e maĭ îndămînă? Ce ți-am spus eŭ? Cu șpirt îndată-țĭ trece.

— Da, cu șpirt îndată-țĭ trece, suspinâ bătrîna maĭ liniștită.

— Bun. Acuma să-ĭ cercăm și gustul...

He-he-he! e bun oare? ce zicĭ? — Şi privea clondirul în zare. — Şoric, ia maĭ lasă focul şi adă încoà o ceaşcă de cafea...»

Moş-Irimia turnă rachiul şi întinse babeĭ ceaşca:

«Haĭ! ia de bine şi nu te uita la ce s'a întîmplat, că moşneagul tot e bun...»

Baba luă ceaşca, dar tot se tîngui:

«Tare m'aĭ stîlcit!», pe urmă dădu spirtul de duşcă.

Moş-Irimia umplu iar ceaşca şi zise:

«Mărioară, spune drept, m'aĭ ertat?

— Nu, nu te-am ertat, vorbi cu întristare baba, că tare m'a maĭ usturat!

— Te-a usturat tare?

— Tare m'a maĭ usturat!

— Şi nu vraĭ să mă erţĭ? Uite colea! iaca îmĭ plec şi eŭ capul... Unde te-a usturat? La coaste? la spate? Haĭ! dă şi tu în mine, dă, haidè, numaĭ să nu te ştiŭ mînioasă! Dă şi tu în mine!»

Baba zîmbi şi începu să tragă pe moş de cap şi de barba lungă de ţap, pe urmă începu să-ĭ care cu pumnul.

«Aşa, zise bătrînul îndreptîndu-se; acù

să trăeștĭ!» și dădu și el ceașca peste cap. Apoĭ o umplu și o dădu luĭ Șoric:

«Ia și tu de bine, — și uită...»

Înnainte de a bea, gura uscată a luĭ Șoric se strîmbâ în obișnuitu-ĭ surîs fricos.

Într'un tîrziŭ moș-Irimia și baba Mărioara, amețițĭ, se culcară; iar Gheorghe Șoric eși în ruină și se cinchi pe pămîntul înflorit cu mușchiŭ verde, lîngă aceiașĭ fereastră.

Era cald și roiurĭ de muște se jucaŭ în lumină. Din cînd în cînd, în mîhnirea care stăpînea liniștea caseĭ dărîmate, veneaŭ frînturĭ de zgomote depărtate. Glasurĭ pierdute, adîncĭ, sunaŭ la urechea adormită a bătrînuluĭ ca un bîzîit subțire de țînțar.

Cînd se deșteptă și intră iar în căsuța întunecoasă, soarele era aproape de toacă. Baba ședea la vatră, scosese cu lingura o bucată de carne fiartă din oală și acum o mesteca încet, ajutîndu-se din cînd în cînd cu ceșcuța.

Moș-Irimia dormea. Bătrînul Șoric se apropiè și el de vatră și bătrîna-ĭ scoase și luĭ o bucată de carne și-ĭ frînse pîne.

După întîmplarea aceasta a trecut o zi, două, maĭ multe, liniştite. Moş-Irimia şi cu Şoric ciocăneaŭ toată ziua, bătrîna şedea la vatră cu ţigara în gură şi bocănea cu cleştele în lemne. Oala cea mare forfotea lîngă flacărĭ. Mătuşa Mărioara povestea o mulţime de lucrurĭ, pe carĭ le povestise de o mulţime de orĭ; moş-Irimia o întrerupea din cînd cînd şi rîdea îndesat, pe cînd barba de ţap tremura: «He-he-he!» Numaĭ Şoric tăcea toată vremea: el ştia ce ştia el, dar bine făcea că nu spunea la nimenĭ. Pe urmă, într'o zi, focul începu iar a arde fără oala cea mare şi tăcerea iar veni, ca înnaintea uneĭ furtunĭ. Şi Şoric iar eşi brîncit afară şi se duse de se aşeză liniştit la fereastra luĭ, în lumina dimineţiĭ, —pe cînd în urmă, în căsuţa întunecoasă, tresăreaŭ bubuiturĭ surde şi gemete.

În acest chip trecea bătrîneţa celor treĭ, în ruina de la marginea tîrguluĭ. Nimenea nu-ĭ băga în seamă, nimenea nu-ĭ cerceta fără decît numaĭ lumina soareluĭ, ploaia, noaptea şi vînturile. Vuetele tîrguluĭ ajungeaŭ în ruină obosite, stinse. Moş-Irimia şi baba se certaŭ şi se împăcaŭ, Gheorghe

Șoric tăcea și-șĭ ducea bătrîneţea tristă și dărăpănată pînă la fereastra ruineĭ și înnapoĭ; din ruină nu eșea el, se temea parcă să pășească prin brîul de erburĭ ce împresura casa veche. Toate supărările celorlalţĭ doĭ moșnegĭ se revărsaŭ și asupra luĭ în pumnĭ și sudălmĭ; el tăcea și răbda ca un cîne. Ce să facă altceva? Toată vieaţa a tăcut și a răbdat ca un cîne. Mînca bătăile cu aceiașĭ liniște cu care mînca și bucăţica amară de pîne. De era vară, de era iarnă, moș-Irimia eșea cu cortelul luĭ mare, alb, și cu basmaua roșie — și cu pașĭ îndesaţĭ intra în tîrg, uitîndu-se cu luare-aminte la toţĭ trecătoriĭ; de era iarnă, de era vară, bătrînul Șoric eșea în ruină și se așeza nemișcat la fereastra luĭ. Baba stătea totdeauna la foc și fuma.

Așa a trecut vieaţa bătrînilor pînă la vremea cînd începe povestirea noastră. De la această vreme încolo, s'a schimbat întrucîtva. Certurile bătrînilor aŭ venit maĭ des să turbure melancolia ruineĭ și Șoric a prins a se purta maĭ cu greŭ...

Pielea zbîrcită a prins a se încreţi și maĭ tare și linștitele luĭ ceasurĭ de tăcere, în

lumina verii, păreaŭ maĭ de grabă oboseală și somn. Se încovoiase tare din grumaz și cînd îl înjuraŭ și-l pumneaŭ ceilalțĭ doĭ, prin ochiĭ luĭ părea că trece o undă slabă de lumină, o rugă tristă. Dar ce le păsa celorlalțĭ doĭ! Cu cît pumneaŭ maĭ tare pe bătrînul Șoric, cu atît maĭ des cinsteaŭ băutură gălbie din clondir; și în somnul lor greŭ, niciodată nu auzeaŭ oftările pieptuluĭ uscat din care vieața se călătorea.

Așa a trecut vara și toamna.

Frumuseța veriĭ umplea totdeauna ruina de melancolie; fumul leneș dormita și'n lumina soareluĭ și'n umbra amurgurilor. Prin crăpăturile ruineĭ, în apus, se vedeaŭ bucățĭ rumenne de cer, orĭ nourĭ vinețĭ în care soarele înflăcărat se cufunda; se vedeaŭ pădurĭ sub pîcle străvezii, sate pestrițe, din mijlocul cărora se ridicaŭ bisericile albe. În tăcere adîncă, vuetele tîrguluĭ se auzeaŭ ca prin vis.

Toamna, ruina rămase umedă și pustie, fără sfaturile rîndunelelor. Buruenele crescute pe sus prinseră a se îngălbeni și în jalea adîncă strigătele vrăbiilor sfîșiaŭ tăcerea ca niște chiote. Cînd ploua subțire

și rece prin ceața toamneĭ, ruina se umplea de o mîhnire de cimitir; ploaia mocnită se scurgea pe pereții înnegrițĭ în șuvițe dese, pătrundea prin toate colțurile, poleia cărămizile poleia mușchiul, pămîntul negru, și în clipirea mohorîtă, în șoapta monotonă a picușurilor, casa veche părea un mormînt, iar bătrîniĭ parcă eraŭ îngropațĭ dedesupt, supt umezeală și pîclă. Bătrînul Șoric, corogit, sfîrșit, trecea cîteodată ca o arătare și-șĭ tîra prin hleiŭ picioarele ca plumbul.

În vremea asta bătrîniĭ trăiaŭ cu bătăile, cu gemetele și cu împăcările lor. Eĭ nu eraŭ nici triștĭ, nicĭ veselĭ; eĭ se sfădeaŭ și beaŭ. Ce le păsa lor de vară? ce le păsa de iarnă? De fleacurile acestea s'aŭ bucurat și s'aŭ întristat eĭ în tinereța lor, dar acum îs bucuroșĭ saŭ triștĭ, cînd aŭ orĭ n'aŭ cu ce cinsti. Iar bătrînul Șoric părea că trăește pentru că se maĭ putea purta; dar dacă l-aĭ fi pus în sicriŭ și l-aĭ fi îngropat, cred că nicĭ n'ar fi gemut. Se purta din ce în ce maĭ greŭ: cînd eșea, după sudălmile și după pumniĭ moșnegilor, afară, găsea cu anevoe ușa prin întunerecul sălițeĭ — și prin ume-

zeală, ajungea la fereastra luĭ sprijinindu-se de pereţiĭ uzĭ. Cînd, după cinste, moş Irimia şi baba Mărioara adormeaŭ, şi cînd era prea frig afară, el sta între calupurile luĭ ceasurĭ întregĭ şi se uita într'un singur loc, de multe orĭ la flacările focului. Seara, se culca sus, pe patul cizmărieĭ, între botine, între unelte, între calupurĭ, şi se învălea cu nişte flendurĭ; se scula cu noaptea în cap şi umbla prin casă ca o nălucă. Dacă se întîmpla să fie baba trează, îĭ zicea: «Iar te-aĭ sculat, strigoiule? Mă bagĭ în toate boalele, bată-te Dumnezeŭ!» şi el tăcea.

Iarna a fost lungă, viscolele plîngeaŭ prin casa veche cu glasurĭ dureroase, se înfundaŭ prin hornurĭ, şueraŭ a pustiŭ şi trînteaŭ omătul alb cu bubuirĭ surde în cocioaba săracă. Vînturile se alungaŭ chiuind prin cîmpiile din preajmă, de multe orĭ prin vijelie veneaŭ urlete, şi era o jale şi un bocet de vînturĭ în toate părţile de te treceaŭ fiorii. Atuncĭ baba Mărioara aprindea ţigară după ţigară la vatra foculuĭ şi povestea întîmplărĭ grozave cu glas aşezat şi moale.

Trecu iarna, trecu şi primăvara şi vara veni iar. Şoric bătrînul slăbise tare, de-

abia umbla; cu toate acestea din vorbele luĭ nu eșea: «Eŭ știŭ ce știŭ eŭ, da' bine fac că nu spun...» Totdeauna bătrînniĭ săreaŭ asupra luĭ și-l mîngîiaŭ cu pumniĭ răcnind: «Ce știĭ, ha? ce știĭ? spune, că-țĭ sparg capul!...»

Afară, în lumina veriĭ, se așeza liniștit la fereastră luĭ, sta acolo nemișcat și se uita cu gura căscată la rîndunelele care treceaŭ prin lumina spărturilor ca niște fulgere negre. Dar slăbea din ce în ce, — și ce era vieața luĭ?

Într'un rînd, după ce-șĭ spuse liniștit vorbele, ceilalțĭ doĭ moșnegĭ, ca totdeauna, îl ghiontiră și-ĭ deschiseră ușa. Moșu-Șoric se împiedecă de prag și se izbi cu capul de cellalt perete al șăliței. Moș-Irimia rîdea răutăcios în urmă. El porni prin întunerec, trist, cu capul plecat; se împiedecă de cioveele care stînjeneaŭ trecerea de anĭ, și eși la lumină.

Păși încet-încet pe lîngă peretele coșcov și umed și cu mare greutate ajunse la fereastra luĭ. Acolo nu putu sta în picioare, se lăsă încet pe mușchiŭ, se cinchi lîngă perete, îșĭ trase pălăria pleoștită bine

pînă la urechĭ și îșĭ puse palmele pe genunchĭ. Pe urmă îșĭ ridică capul și-șĭ îndreptă în sus ochiĭ stinșĭ. Rîndunelele ciripeaŭ în preajma cuiburilor pestrițe, painjeniĭ coboraŭ la vale pe perdelele afumate, și o pace adîncă și dulce stăpînea lumina fumurie și mîhnirea care izvora din toate colțurile ruineĭ bătrîne. Soarele năvălea în sulurĭ marĭ prin spărturĭ; sus, cerul era siniliŭ și limpede. În liniștea tristă bătrînul Șoric ședea nemișcat, cu palmele pe genunchĭ. De la o vreme, încet-încet, ochiĭ luĭ îndreptațĭ asupra cuiburilor de rîndunele prinseră a se coborî odată cu capul; se lăsară asupra gurilor negre și somnoroase de sobe, asupra mușchiuluĭ verde de pe zid; pe urmă tot maĭ jos, tot maĭ jos, pînă ce capul se apropiè de genunchĭ.

Și moșneagul rămase așa, liniștit, foarte liniștit, cu mînile negre zbîrcite și ciolănoase puse frumos pe genunchĭ, cu pălăria pleoștită trasă pînă peste urechĭ. Rămase cu ochiĭ luĭ fără culoare țintițĭ asupra pămîntuluĭ umed,—părea că ascultă un glas care venea din adîncurĭ și care-l chema

acolo unde nu-ĭ nicĭ bucurie, nicĭ durere, nicĭ întristare.

Așa s'a stins bătrînul Șoric.

În urma luĭ, ceilalțĭ doĭ bătrînĭ se simțiră maĭ singurĭ, și cu toate că nu maĭ aveaŭ asupra cuĭ să-șĭ ridice întăiŭ brațele, certurile se iscară maĭ des. Clondirul eșea maĭ de multe orĭ din ruină și, cînd se întorcea, se cobilțiia totdeauna sub brațul moșneaguluĭ; ochiĭ luĭ moș-Irimia sclipeaŭ maĭ tare la întoarcere și zîmbetul era maĭ șters. La împăcare, baba îl trăgea avan de cap și-ĭ căra la pumnĭ de răcnea moșneagul.

Așa și-aŭ maĭ dus vieața prin luminile și pîclele triste ale toamneĭ, prin zgomotele de vînt ale începutuluĭ de iarnă, prin bocetele întristătoare ale erniĭ. Cînd se trezea mătușa Mărioara în zorĭ-de-ziuă, ca totdeauna, încă buimăcită de somn, îșĭ întindea urechea și asculta; de multe-orĭ chiar întăiŭ striga: «Iar te-aĭ sculat, strigoiule?» și pe urmă asculta. Dar moșneagul Șoric se odihnea în țărînă, supt omăt, și baba înfiorată se gîndea la vorba *strigoiŭ*, asculta bocetele vîntuluĭ și se gră-

mădea lîngă moș-Irimia, dar nu putea să doarmă.

Moșneagul ciocănea singur toată ziua și babeĭ îĭ plăcea acuma să povestească istoriĭ urîte cu strigoĭ și cu dracĭ. Focul de treĭ lemne ardea leneș în cenușă, baba povestea și pufăia din țigară, moș-Irimia mocoșea pe scăunașul cu treĭ picioare.

Cînd, plictisițĭ, se ciondăneaŭ și se băteaŭ iar, baba gemea maĭ tare și nu se scula cîte două zile din pat. Numaĭ cînd moșneagul eșea pe afară, ea se trezea, săruta gura clondiruluĭ și scotea cîte-o halcă de carne fiartă din oală. Pe urmă, cînd îĭ venea și moșneaguluĭ poftă și cînd se dădea jos și cotrobăia prin oală, numaĭ ce-l auzeaĭ: «Cine Dumnezeŭ a umblat aici? Da-l-așĭ draculuĭ!» Și baba se prefăcea că doarme și gemea maĭ tare în somn; iar cînd venea rindul clondiruluĭ, atuncĭ se deștepta.

Dar iarna era tare și moșneagul umbla numaĭ cu fumul în cap; lucrul nu mergea de loc; lemnele începură a lipsi; clondirul venea numaĭ pe jumătate. Din pricina asta moșnegiĭ nu se împăcaŭ de cît pe jumătate, iar cînd clondirul venea gol, atuncĭ

nu se împăcaŭ de loc. Tăceaŭ ca nişte moroĭ toată ziua în întunerecul căsuţeĭ, pe cînd afară vînturile ţipaŭ disperate prin ruină. Baba era gînditoare şi ţigara nu se maĭ da jos din colţul guriĭ mustăcioase.

Cînd era singură, scormonea prin cenuşa din cuptor cu cleştele şi scotea un călţun roş. Începea să numere frăncuşorĭ şterpeliţĭ de prin buzunarele moşneaguluĭ, strînşĭ săptămînă cu săptămînă, lună cu lună, an cu an. După ce-ĭ număra, cercetîndu-ĭ cu deamănuntul, îĭ îngropa iar în cenuşă şi rămînea maĭ gînditoare decît totdeauna. Cînd intra moşneagul în casă, începea să se certe numaĭdecît cu el:

«Mi-aĭ mîncat tinereţele, ghiujule, mi-aĭ mîncat tinereţele!

— He-he-he! că bune tinereţe aĭ maĭ avut!

— Tacĭ, mînca-te-ar holera, cel puţin dă-mĭ pace, nu începe iar sfada, ghiuj păcătos!»

Moş-Irimia punea îndată mîna pe piedică:

«Ia să-ţĭ arăt eŭ cine-ĭ ghiuj păcătos; ia să-ţĭ arăt eŭ cine începe sfada!»

Şi afară era o mînie a luĭ Dumnezeŭ, de ţi se încreţea carnea pe trup. Cum să

eşĭ pe vremea asta cu clondirul? Dar dacă nu eşĭ cu clondirul, trebue să te sfădeştĭ toată ziua. Şi se sfădeaŭ toată ziua.

Aşa, într'o seară de viscol, s'a întîmplat ceva la care nu se aşteptaŭ moşnegiĭ, dar care a bucurat tare pe baba Mărioara.

Vînturile bubuiaŭ, ţiuiaŭ şi se boceaŭ în ruină; în căsuţă o lampă mititică ardea şi împrăştia o lumină vecină cu întunerecul; focul pîlpîia albăstruĭ, se sfîrşea; tresărea numaĭ cînd se înfundaŭ suflările viscoluluĭ pe hoarnă. Moşneagul lucra încă, baba fuma ca totdeauna.

Deodată se auzi un sgomot în şăliţă: trîntiturĭ grele. Se scutura cineva de omăt. Bătrîniĭ săriră şi se uitară unul la altul. Cine să fie? Paşiĭ se apropiară; cineva bombănea cu ciudă; o trîntitură maĭ tare: s'a izbit de ciovee; o înjurătură înnăbuşită; o mînă fîşîi pe uşă, căutînd clampa.

Baba căsca ochiĭ marĭ; moşneagul încremenise cu sula în aer, cu ochiĭ asupra uşeĭ. Însfîrşit, uşa, zmuncită, se deschise.

În prag se propti un zdrahon mustăcios, îmbrăcat c'o manta militărească ruptă şi c'o capelă răsfrîntă peste urechĭ. Nasul şi

obrajiĭ îĭ eraŭ roșiĭ ca sfecla, ochiĭ mititeĭ, dușĭ în fundul capuluĭ, licăreaŭ ca argintul viŭ. După ce închise ușa în urma luĭ, străinul îșĭ zmulse capela din cap și se uitâ în jur, apoĭ prinse a vorbi cu glas cam răgușit:

«Aha! bună-seara! eŭ sînt! vagmistrul Alexa, liberat! Să nu vă fie cu supărare, am văzut lumină și am intrat. Ha? Ce zicețĭ? Bucuroșĭ de oaspețĭ? O leacă de găzduire pe noapte, o leacă de mîncărică... maĭ-cu-seamă mîncare... știĭ, frigul ăsta te stoarce al draculuĭ! Cum? ce-aĭ zis?»

Nimenĭ nu zisese nimic. Moșneagul înțepenise cu sula'n mînă, baba se uita cu luare-aminte la vagmistrul Alexa, liberat.

Văzînd că nimenĭ nu-ĭ răspunde, străinul maĭ făcu un pas și-șĭ zvîrli capela pe pat, apoĭ se întoarse spre babă și începu iar, răsucindu-șĭ mustața :

«Nevestică dragă, răspunde măcar dumneata, nu te uita la chiagul cela morocănos! — Baba se uitâ pieziș la moșneag și cu mulțămire la vagmistrul Alexa, liberat. — Bucuroșĭ de oaspețĭ, haĭ?

— Bucuroșĭ, zise însfîrșit mătușa Mărioara, cu glas dulceag.

— Hm! mormăi bătrînul, împungînd deodată ciudos cu sula.

— Foarte vă mulţămesc!» zise oaspetele vesel către mătuşa Mărioara, făcînd cu ochiul semn spre moşneag.

Moş-Irimia tuşi îndesat şi se uitâ cu coada ochiuluĭ la vagmistrul Alexa. Bătrîna întrebă:

«Dincotro viĭ dumneata?

— Eŭ? strigâ străinul descheindu-se la manta şi aşezîndu-se pe un scăunaş; eŭ vin de departe tare, heĭ! de departe! M'am liberat din oaste.

— Şi de unde, anume?

— De unde? he-he! eŭ sînt... adică am fost vagmistru... vin de la Galaţĭ!

— Hm!» mormăi iar moşneagul împungînd a doua oară cu sula, aşa de tare în cît parcă voia să zdrobească ciubota.

Alexa făcu iar cu ochiul; baba se întoarse spre moşneag, privindu-l aspru.

«Ce te uiţĭ aşa la mine? strigâ moş-Irimia; ce te uiţĭ aşa la mine? Nu ştiĭ că sîntem săracĭ? Cum să primeştĭ străinĭ? De ce să-ĭ primeştĭ?

— Tacĭ, ghiujule, răspunse baba cu glas

ascuţit; după ce mi-aĭ mîncat tinereţele, acum maĭ aĭ gust de vorbă? Iaca, aista, zise baba luĭ Alexa, mi-a mîncat mie tinereţele!»

Vagmistrul Alexa, liberat, se uitâ ameninţător la moşneag, ca-şi-cum ar fi vrut să-ĭ zică:

«De ce i-aĭ mîncat tinereţele, haĭ?»

Moş-Irimia pipăi piedica şi scrîşni, fulgerînd cu ochiĭ pe babă:

«Acuşĭ îţĭ arăt eŭ tinereţă!» apoĭ iar se repezi cu sula asupra botineĭ.

Vagmistrul se sculă încet de pe scaun, îşĭ dezbrăcă mantaua şi rămase într'o tunică jerpelită, pe care se cunoştea urma galoanelor, şi în nişte cizme marĭ, milităreştĭ. Acuma se putea vedea maĭ bine fruntea îngustă, mustăţile lungĭ, stufoase, nasul mare, roş, şi ochiĭ mititeĭ îngropaţĭ supt frunte.

«Ia păzeşte-ţĭ treaba, bătrînule, zise el; nu-ĭ maĭ arăta nimic nevesteĭ... c'apoĭ... uită-te la mine, mă'nţelegĭ...»

Moş-Irimia rămase uimit, cu gura căscată.

«Adică ce? crezĭ că am să-ţĭ mănînc comîndul? grăi vagmistrul Alexa, liberat,

crezĭ că n'am maĭ avut eŭ de-a face cu de-al-de tine? Iaca, ascultă ce-a zis nevasta asta, ea are inimă maĭ bună decât tine!»

Baba plecă ochiĭ în jos, apoĭ zise luĭ Alexa:

«Nu facĭ o ţigară maĭ întâiŭ?

— Cum nu? cum să nu? maĭ ales!»

Şi vagmistrul îşĭ desfăcu genunchiĭ şi se aşeză ca un paşă alăturea de babă, după ce zvîrli moşneaguluĭ o privire îngrozitoare, care parcă zicea: «Da' cine eştĭ tu, mă?» Iar bietul moş-Irimia îşĭ pierduse tot cumpătul, se uita cu gura căscată la eĭ.

După ce începu să fumeze cu poftă, uitîndu-se zîmbitor la babă, vagmistrul vorbi iar, mîngîindu-şĭ mustăţile lungĭ, roşcate:

«Da' de gustat... adică... ce-aĭ să-mĭ daĭ? mă'nţelegĭ... înnainte de culcare...»

Moşneagul tuşi înnăbuşit şi izbuti însfîrşit să grăiască şi el:

«Chî-chî! De culcat s'a găsi unde să te culcĭ... da'de mîncare... n'avem de unde; sîntem săracĭ....

— Cum? săracĭ? ţipâ baba, sprijinită de privirea viteazâ a luĭ Alexa. Nu ţi-ĭ ru-

șine, omule? (Acum nu-ĭ maĭ zicea *moșneag*). Numaĭ Ucigă-l-Crucea e sărac! Ce vorbeștĭ? Adică n'am putea găsi noĭ un oŭ, două, și o bucățică de slănină, să facem un scrob? Parcă vorbeștĭ într'aiurea, omule!

— ... Dacă zicĭ tu că sînt ouă, bine...» murmurâ moșneagul, umilit de privirea vagmistruluĭ Alexa, liberat.

După aceia, baba zise iar:

«Omule, du-te la fina, colea la margine, și împrumută tigaia...» Și pe de o parte, adică să nu vadă oaspetele, puse lîngă moșneag clondirul.

«Cum să mă duc eŭ? Du-te tu, babă!

— Adică altfel nu-mĭ poțĭ zice? Ptiu! ucigă-te-crucea! Dacă-ĭ vorba pe-aceia, fă cum te-a tăia capul! *Babă!...* parcă altă vorbă n'aĭ!»

Moșneagul, disperat, sări deodată în sus și înșfăcă piedica, dar vagmistrul întinse mîna și-ĭ făcu semn cu degetele să se liniștească. Apoĭ întrebă scurt:

«Care se duce?»

Moșneagul pufni, nu răspunse și începu a repezi în toate părțile, cu picioarele, ciu-

botele de pe pat. Alexa, amenințător, își puse mînile în șolduri și-și întinse picioarele în lături:

«Adică ce, moșnege, aĭ să-ți bați joc de mine? Nicĭ nu răspunzĭ? Mă'nțelegĭ, eŭ sînt... adică am fost vagmistru, ostaș mă'nțelegĭ... Știĭ ce-ĭ *aia* ostaș? Știĭ orĭ nu? Anafora și pogribania! Uite icĭ, la mine! De ce să nu te ducĭ s'aducĭ tigaia de la fina? — Pe cînd zicea vorbele acestea, se uita la clondir. — De ce să nu te ducĭ? Vraĭ să se ducă o femee pe vremea asta? Ce crezĭ că am să las eŭ pe nevastă să iasă acum în vifornіță? Să te ducĭ tu, mă 'nțelegĭ... Repede, aĭ auzit? pleacă și adă tingirea de la fina, mă'nțelegĭ!»

Moș-Irimia o sfeclise, mă'nțelegĭ. Cu vagmistrul nu era de glumit. N'a maĭ zis, săracul, nimic; și-a luat ceva pe dînsul, și-a tras căciula pe urechĭ, a înșfăcat clondirul și a eșit.

«Așa... zise Alexa vagmistrul, cu mulțămire. Acuma, nevestică dragă, vezĭ de-mĭ gătește scrobul... mă'nțelegĭ... că pe urmă om maĭ vedea ce-o fi! — Și făcu cu ochiul.

— Îndată, îndată, răspunse baba sărind

în sus ca o nevestică tinerică. Da' poate maĭ poftești o țigară?

— Cum nu? cum să nu? maĭ ales!»

Pe urmă baba a prins a se învîrti prin casă ca o sfîrlează. Din cînd în cînd ofta și murmura: «Mi-a mîncat tinerețele, omul ista... dar nu maĭ trăesc cu el, cît lumea!»

Și Alexa, vagmistrul liberat, tușea și trăgea avan din țigară.

Cînd mătușa Mărioara puse lemne pe foc, dădu cu cleștele prin cenușă și se uitâ, oftînd mulțămită, la călțunul roș, plin cu frăncușoriĭ moșneaguluĭ. «Ce crede el, mormăi ea, ca-și-cum și-ar fi vorbit sie-șĭ; crede ca n'am cu ce trăi singură? He-he! Mărioara să trăiască, săraca!»

Tigaia ceia adusă de la fina a fost nenorocirea moșneaguluĭ.

Alexa vagmistrul a mîncat, — și, cinstind, s'a împrietenit cu moș-Irimia. Și așa de bine s'a împrietenit, încît el s'a mulțămit numaĭ cu cîteva păhărele, iar pe moșneag îl îndesa cu ceșcuța, ca pe un bun și vechiŭ camarad. Supărarea bătrînuluĭ s'a dus. Bietul moșneag a adormit între calapodurĭ și nicĭ n'a băgat de seamă că vag-

mistrul și cu iubita luĭ babă se puseseră la glume și la povești. Vînturile mînioase bubuiaŭ prin ruină și legănaŭ pe moșneag în amețeala luĭ. De aceia chiar nicĭ n'a auzit el oftărĭ, și șoapte, și rîsete prin vîjiitul vijelieĭ.

Da, tigaia de la fina a adus nenorocirea bătrînuluĭ! A-doua-zi, într'un tîrziŭ, cînd s'a sculat, n'a maĭ văzut în căsuță pe Alexa, vagmistrul liberat; dar nicĭ pe babă n'a maĭ văzut-o. În vatră cenușa era răscolită tare. Iată ce poate face o tigae adusă de la fina, mă'nțelegĭ!

Niciodată moșneagul n'a maĭ văzut pe babă și iarna aceia a petrecut-o într'o mîhnire cumplită. Slăbise tare și eșea des din ruină. Cu pașĭ îndesațĭ și scurțĭ intra în tîrg, se abătea la cea d'intăiŭ crîșmă, la domnul Ionică, și acolo cerca să se mîngîe. Noaptea, nu putea sá doarmă, ziua, n'avea cu cine să se sfădească. Era supărat și amețit totdeauna. Așa l-a apucat primăvara.

Acuma era slab, o arătare, dar tot se ținea bine. Întîmplarea care-l scosese din făgașul obișnuit îl zdruncinase tare. Cea-

surĭ întregĭ stătea nemișcat și se gîndea la baba luĭ. Oare ce face ea? unde-ĭ? Nu se poate să nu-ĭ pară și eĭ răŭ după vieața lor liniștită (acuma vieața trecută i se părea liniștită); nu se poate să nu se întoarcă!

Întreaga mahala mărginașă știa de pățania luĭ: se poate să nu-șĭ verse omul amarul la un păhar dulce? Și celor cari-l întrebaŭ din vreme în vreme de babă, le răspundea trist: «Nu se poate să nu vie Mărioara mea; trebuie să vie, să ne ertăm înnainte de a muri!» Și după ce-șĭ potolea aleanul cu un păhărel, bietul moșneag pornea mîhnit spre ruină.

Dar baba nu se maĭ întorcea și durerea luĭ moș-Irimia creștea. Ceasurĭ întregĭ umbla ca un hăbăuc prin cocioaba luĭ și cerceta lucrurile rămase pe urma celeĭ ce fugise. Un șip verde, o cană roșie, o farfurie zugrăvită așa, una altfel, toate îĭ aminteaŭ de lucrurĭ vechĭ și-ĭ dădeaŭ nădejde că are să maĭ vadă pe Mărioara luĭ.

Într'un rînd, pe cînd cotrobăia într'o ladă înflorită brașovenească, dădu de un flaut rămas din vremurile bune. — He!

cîtă vreme trecuse din tinereţe! Pe-atuncĭ trăia bine cu baba, din bielşug; flautul e de pe-atuncĭ... Se uitâ mirat la lemnul negru, pipăi găurile şi cercă să scoată cîteva sunete. Mulţĭ anĭ aŭ trecut din vremea cînd cînta el Mărioareĭ luĭ din flaut!

Cîteva săptămînĭ ruinele umede răsunară şi se umplură de ţipetele flautuluĭ. Pe urmă ţipetele se îndulciră şi moşneagul văzu bucuros că un cîntec vechiŭ răsună acuma ca şi odinioară.

Durerea luĭ moş-Irimia se maĭ potoli. Nu maĭ umbla năuc ca o curcă beată, în toate părţile. Cum însera, desfăcea flautul, şi-l înfunda în buzunarele rendingoteĭ roşcate, pe urmă intra în tîrg.

Se oprea la crîşma luĭ Ionică şi cerea o litră de vin, pe urmă maĭ cerea una. Cînd fumul vinuluĭ i se urca la cap, prindea a povesti celor de prin prejur, oamenilor, meselor, scaunelor, păharuluĭ, cît de bine a trăit el cu baba luĭ! Încet-încet se înduioşa şi ochiĭ îĭ jucaŭ în lacrimĭ. Într'un tîrziŭ, suspina:

«Săraca baba mea! cum s'a dus şi m'a lăsat ea pe mine singur şi amărît!»

După aceia scotea bucățile de flaut, le îmbina și prindea a cînta trăgănat și moale o romanță bătrînă: *Pasere nevinovată*. Uneorĭ pleca flautul și începea a îngîna din gură, cu glas tremurător:

«Pasere nevinovată,
Tu să-ĭ spuĭ că am murit,
Dar să nu-ĭ spuĭ niciodată
Care mînă m'a zdrobit!..»

Scotea după asta basmaua mare, roșie, își sufla cu zgomot nasul și-șĭ ștergea ochiĭ.

Tîrziŭ pornea spre casă. Notele limpezĭ de flaut zburaŭ prin noaptea liniștită, pătrundeaŭ în case prin ferestrele deschise și trezeaŭ oameniĭ din somn.

«Ian auzĭ!... ziceaŭ supărațĭ gospodariĭ; iar trece chiagul cela de Țap. I-auzĭ cum urlă după baba luĭ!»

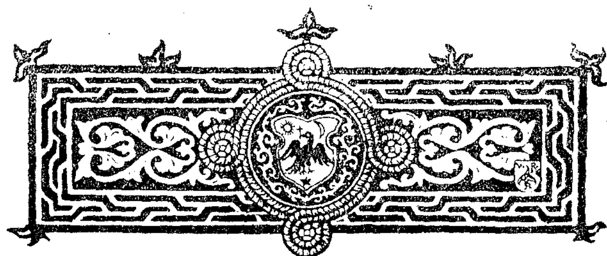
Cîteodată se așeza în ruină, la fereastra lîngă care se stînsese Șoric. Cînta acolo *Pasere nevinovată*. Ruina părea că-l ascultă, părea maĭ întristată de cît totdeauna. Umbrele amurgurilor intraŭ prin spărturĭ, prin colțurile ruineĭ bătrîne se făcea întu-

nerec și umezeala părea maĭ rece. Rîndunelele tăceaŭ, perdelele painjenilor undoiaŭ, suspinele flautuluĭ slăbeaŭ din ce în ce, și în liniștea înserăriĭ se auzea un oftat adînc:

«Of-of-of! Mărioară... cum te-aĭ dus și m'aĭ lăsat!»

Într'un tîrziŭ se oprea și stătea neclintit, ascultînd. Vîntul fîșîia melancolic prin buruenele crescute sus, pe creasta zidurilor, și cîte-o bucată de cărămidă umedă se desprindea din rănile pereților și cădea cu vuet înnădușit pe pămîntul rece.

Petrea Străinul.

I.

Intr'amurgul, cînd porniră înnapoĭ, începu să ningă. Văzduhul era închis; sunetele se stîngeaŭ înnăbușite ca într'o odae îmbrăcată. Fulgĭ marĭ cădeaŭ, ca niște bucățĭ de scamă.

Săniile încărcate cu fîn lunecaŭ încet, boiĭ pășeaŭ liniștițĭ, cumpănindu-șĭ capetele la dreapta și la stînga; oameniĭ mergeaŭ pe lîngă eĭ, înveliţĭ în sumane, pe dedesupt cu cojoace.

Cîmpul întins, alburiŭ, începu să se îngusteze, fulgiĭ prinseră a se micșora și a se

îndesi; crîngurile și pădurile de pe dealurĭ dispărură în măcinarea aceasta tăcută.

Părintele Miron dădu un biciŭ caluluĭ, făcu pe alăturea cu săniile și trecu înnainte.

«Să ne vedem cu bine, oamenĭ bunĭ, zise el rîzînd și scuturîndu-șĭ barba mare cît o mătură; acasă, vă aștept cu rachiŭ și cu vărzărĭ, să știțĭ...

— Eĭ, că nu-ĭ mult, părinte, răspunse un moșneag, acușĭ ajungem.»

Părintele porni înnainte, umbra săniei scăzu în vîrtejul vînăt de fulgĭ, apoĭ nu se maĭ văzu de loc; numaĭ clopotele sunaŭ sfios, ca pierdute departe. Cele zece săniĭ cu fîn rămaseră în urmă, înșirate pe pîrtia albă, ca niște moșiroae marĭ, mișcătoare.

În adînca și tainica tăcere a cîmpiilor și a văzduhuluĭ, întunerecul veni ca un fior prelung. Îndată tăcerea se posomorî; cîteva suflărĭ răzlețe de vînt stîrniră sulurĭ de omăt prin noapte. Cîmpiile cufundate în întunerec părură a se deștepta în zgomote ciudate. Fulgiĭ măruntĭ prinseră a fîșîi ca nisipul; trîmbe marĭ de viscol se dezlănțuiră.

Calul părinteluĭ Miron mergea la galop pe drumul drept, sania sbura prin roate

de fulgĭ. Barba mare și neagră a sfinției sale se înfundase de omăt; pleava măruntă pătrundea pe sub gulerul giubeleĭ și aducea fiorĭ. Părintele îndemna cu glas turburat calul și necontenit îl biciuia. De la o vreme, roibul începu să sufle greŭ.

«Hm! a ostenit! mormăi popa. Începe a se îngreuia calea. Să-l las maĭ domol o leacă...» Dar, după cîteva clipe, biciul căzu iar: «Hi, Mocanu!...»

Viforul se întări; clopotele prinseră a vibra cu jale.

«Nu-ĭ nimica, mormăi iar popa, cunosc eŭ drumul; într'un ceas, am ajuns.» Se plecă în sanie și privi cu luare-aminte pe deasupra caluluĭ. Nu se zărea nimic: negru, pretutindenĭ. «Hi, Mocanu!»

Viforul venea din stînga; și, cînd venea maĭ tare, izbea în coastele sănieĭ și ale caluluĭ, răpind sunetul duios al clopotelor.

Împrejur, noapte apăsătoare și vuet de vifor; suflările aspre strecoară frica în sufletul neliniștit. Popa s'a plecat și bate în cal; nu știe încotro merge, a uitat de unde vine; la urechĭ îĭ sună plînsetele vîntuluĭ și murmurele clopotelor par a veni de de-

parte. Acum, parcă-l mînă vîntul; viscolul vine de la spate.

Calul s'a oprit sforăind. Popa ascultă prin viscol; se pleacă și caută să pătrundă cu ochiĭ întunerecul. S'a dat jos din sanie, se uită, s'apleacă, ascultă.

«Unde sînt? bombănește el, răcit de fiorĭ; aicĭ pare a fi o văgăună de pîrăŭ. În drumul spre Lunca nu-ĭ văgăună de pîrăŭ...»

Întoarce repede calul în loc și se sue în sanie.» Încotro să pornesc? Hi, Mocanu!» Mocanu face cîțĭva pașĭ, dar popa-l oprește. «Încotro să mă îndrept?» Ascultă iar. Pare că a auzit, departe, o hămăitură înnăbușită de dulăŭ. «Slavă Domnuluĭ!..»

Vîră mîna în fîn, supt cergă, și scoate un șip cu rachiŭ. Îl destupă cu greutate și trage cîteva înghițiturĭ.

«A! parcă m'am maĭ dezmorțit, mormăește părintele, scuturîndu-șĭ barba plină de țurțurĭ; ce vreme a Sataneĭ! Oiŭ fi apucat alt drum.... Bun rachiŭ.... A! parcă te maĭ dezmorțește... Să vedem, încotro apuc? Hi, Mocanu!» Se oprește iar, ascultă și aude din noŭ zăpăitura depărtată a dulăuluĭ. Apucă într'acolo. Hm! bine că daŭ de o

casă de creștin... Dacă maĭ întîrziĭ, e cam greŭ, încep a umbla dihăniile....»

Din vreme în vreme, popa Miron se oprește și ascultă. În noaptea și în pustiul dimprejur, hămăiturile înnăbușite par glasurile mîntuiriĭ. Vînturile vin grele, răscolind mormane de omăt, ridicînd trîmbe dese, cu foșnet trist. Mocanu umblă acum la pas; clopotele sună rar, obosite.

S'aud hămăiturĭ tarĭ. Părintele s'apropie; se coboară și ia calul de căpăstru. Încă nu vede nimic; apoĭ deosebește un morman negru.

«O stînă, murmură părintele; trebue să fie stîna de la Blăgenĭ...

— Cine-ĭ acolo? răcnește un glas adînc.

— Eŭ, preotul Miron din Lunca...

— Sfinția-ta eștĭ, părinte?...»

Părintele e bucuros că aude glas de om. Se apropie, ciobanul îl păzește de cînĭ și-ĭ ajută să pue calul la adăpost, în dosul perdeleĭ.

Prin șuerul și gemetele vîntuluĭ, se aude o behăitură înceată, duioasă, și murmure de tălăngĭ.

«Dar dumneata, cine eștĭ? întreabă popa,

uitîndu-se de aproape la om, și cuprins, așa deodată, de o mare fericire.

— Eŭ sînt Neculaĭ Axinte; aicĭ e stîna Blăgenilor.»

Popa nu cunoaște pe Neculaĭ; dar s'a bucurat tare cînd l-a auzit vorbind iar.

«Aha! Neculaĭ Axinte! te știŭ eŭ; cum să nu te știŭ, bade Neculaĭ?»

Îĭ vine să-l sărute. Dar apoĭ se gîndește, se apropie de sanie și scoate șipul cu rachiŭ din fîn, de supt cergă.

«Poftițĭ înnuntru, părinte...»

Înlăuntru, un foc mare ardea în mijlocul stîneĭ. Treĭ oamenĭ stăteaŭ în jur. Unul tînăr, băetan, se sculă, cînd văzu pe popă intrînd; al doilea, un moșneag, baciul, rămase liniștit la locul luĭ și zise îndesat:

«Bine aĭ venit, părinte, sărutăm dreapta!

— Buna-vremea! zise preotul intrînd; ce vreme, ce vreme! parcă-ĭ în iad!

— Adevărat ca'n iad, părinte!» răspunse baciul.

Al treilea om, care sta jos, lîngă foc, părea o momîe.

Era mic de stat, cu fața zbîrcită, pe care zbuciumărĭ și durerĭ cumplite lăsaseră semne

adîncĭ. Sta în capul oaselor, nemişcat. Păru că nicĭ nu băgă în seamă intrarea popeĭ; se uita cu luare-aminte la foc, ochiĭ negri luceaŭ neclintiţĭ.

«Poftim, şezĭ, părinte!» grăi Neculaĭ Axinte şi puse lîngă popă un budăiŭ, cu fundul în sus.

Popa se simţea încălzit de o voe-bună şi de o bucurie ciudată. Puse şipul alăturĭ şi începu să tragă încet ţurţuriĭ din barbă.

«Poate rătăcesc de patru ceasurĭ prin viscol, oamenĭ bunĭ! zise el, oftînd. Bine c'am dat de oamenĭ. Trebue să fie tîrziŭ!

— Da' de unde, părinte? răspunse baciul bătrîn; de-abia a înserat; nu de mult s'aŭ culcat oile...

— Aşĭ, ce vorbeştĭ, moşule! Dar de cînd umblu eŭ rătăcind şi de cînd aud eŭ urlînd lupiĭ. Pot să zic că am avut mare noroc... Am pornit de la Dealul-Lung, cu fîn... Ce-ĭ? o palmă de loc, şi iaca, m'am rătăcit! Cu noaptea nu te poţĭ pune. Mare cumpănă era să trag. Mălţămesc luĭ Dumnezeŭ că m'a adus la lumină, între oamenĭ... Cum te chiamă pe dumneata, moşule?

— Pe mine? Gheorghe Baciu, părinte...

Îs baciŭ de vre-o patruzecĭ de anĭ. Aicĭ, la Blăgenĭ, îs de ast'primavară. Ne-a apucat, iaca, iarna, cu nepusă-masă. S'a pus pe nins şi dă-ĭ şi dă-ĭ! Mă tem să nu ne-astupe aicĭ, cu tot cu oĭ.

— Nu te teme, moş Gheorghe, zise părintele Miron, mulţămit; mare-ĭ unul Dumnezeŭ! Dar flăcăul ista, cine-ĭ?

— Un nepot de-al meŭ, părinte.»

Focul întindea limbĭ marĭ, roşiĭ şi împrăştia o căldură care te frigea; pe la spate, dinspre uşă, se furişaŭ suflările aspre ale viscoluluĭ. Popa îşĭ desgheţase barba cît mătura, acum se usca de umezeală şi îşĭ încălzea mînile, cu ochiĭ la omul care stătea nemişcat, ca o momîe.

Baciul Gheorghe zise:

«Aista-ĭ un biet om nevoiaş; a căzut, sub sară, la uşa stîneĭ, mort de trudă şi flămînd ca un cîne. Dumnezeŭ ştie de unde vine! De încălzit, s'a încălzit, dar de mîncare n'avem ce-ĭ da, vaĭ de capul nostru! De-acù în ziuă, dac'a sta viscolul să poată răzbate nepotu-meŭ Vasile în sat, s'aducă ceva de îmbucat. Iaca, aşa stă, nu spune nimica, se uită la foc şi se gîndeşte. Cu

mare greŭ a rostit cîteva vorbe: Spune că-l chiamă Petre şi că-ĭ pribeag, vine din toată lumea. Trebue să fie vre-un biet om peste care aŭ trecut grele valurĭ. Dumnezeŭ ştie!»

Străinul nu făcea nicĭ-o mişcare; ochiĭ luĭ negri şi adîncĭ ţinteaŭ focul. De supt căciula neagră curgeaŭ plete cărunte, încîlcite; mustăţile şi barba, sălbatece, eraŭ şi ele presărate de fire albe; obrazul îĭ era încreţit şi dureros. Era îmbrăcat cu un suman cenuşiŭ şi încălţat cu opincĭ nerase de porc; alăturea zăcea un ciomag mare de corn, tovarăş de pribegie. Toată înfăţişarea îĭ era jalnică; dar maĭ cu seamă ochiĭ, adîncĭ şi triştĭ, vorbeaŭ de cumplita suferinţă a pribeaguluĭ.

«Vaĭ de vieaţa luĭ! zise iar baciul Gheorghe, coborînd glasul; cine ştie de unde vine! cine ştie de ce rătăceşte! Întăiŭ mi s'a părut să-ĭ nebun, dar nu-ĭ nebun, e un biet om flămînd şi însetat, un biet drumeţ de care mila nu s'apropie; cîniĭ bat la el în sate, gardurile îl înspină...»

Baciul ofta şi dădu din cap, apoĭ căzu şi el pe gîndurĭ. Un răstimp mare toţĭ tăcură.

Afară, în cîmpiĭ, se boceaŭ cu durere vînturile. Se auzeaŭ, cînd şi cînd, tălăncĭ murmurînd încet afară, în perdea, şi behăiturĭ dulcĭ şi duioase de oĭ.

O clipă bocetele vîntuluĭ încetară; se făcu linişte în văzduh, şi'n tăcerea adîncă se auzi deodată un oftat prelung şi greŭ.

«Oftează!» murmurâ baciul, ca trezit din somn.

Popa zise cu jumătate de glas:

«Să-ĭ dăm ceva să mănînce; am eŭ merinde în sanie. Om mînca şi noĭ, că frigul ista te stoarce de comèdie!

— Ţi-a fi pomană, părinte!...» răspunse baciul.

Preotul eşi afară, întovărăşit de Neculaĭ şi se întoarse, aducînd două pînĭ, o legătură şi cîteva căciuliĭ de usturoiŭ.

«Iaca, aicĭ în legătură am brînză, zise el; usturoiŭ am iar; pîne tot aşa; sare ne maĭ trebue.

— Sare avem noĭ, vorbi baciul.

— Apoĭ să facem ce-om face! zise popa punînd mîna pe garafă; să gustăm întăiŭ de icĭ cîte o leacă, ca să ne maĭ înviorăm. Să vă văd sănătoşi!»

Popa trase un gît bun întăiŭ; apoĭ garafa trecu la ceĭlalțĭ. Neculaĭ o așeză cu deasila în mîna omuluĭ tăcut. Străinul o luă, o puse la gură și sorbi lung-lung, apoĭ o întinse, fără să se uite la ea.

Începură să îmbuce. La a treia înghițitură, necunoscutul oftă iar, cu o durere sălbatecă.

«De unde viĭ?» întrebă deodată popa.

Străinul nu răspunse deocamdată; după un răstimp, zise rar:

«Din lumea luĭ Dumnezeŭ! N'am sat, n'am casă, n'am pe nimenĭ...»

Glasul îĭ era răgușit și slab, de-abia se înțelegea. După aceste cîteva vorbe, tăcu, — apoĭ începu să înghită mîncarea cu lăcomie și cu grabă; se oprea cîte-o leacă și gemea, nu ofta, apoĭ reîncepea. Ochiĭ îĭ ardeaŭ, fața i se încrețise maĭ tare, arătînd grelele suferințĭ ale trecutuluĭ. Popa, uimit și înduioșat, tăcea; îĭ punea dinnainte pîne și brînză și-l cinstea des cu rachiŭ.

Deodată, necunoscutul zise:

«De treĭ zile umblu ca un cîne, nemîncat...» Privirile-ĭ luceaŭ; băutura se suia la cap și-ĭ aducea gust de vorbă. Apoĭ iar

începu: «Aĭ zis bine, moșule: m'aŭ rupt cîniĭ și m'aŭ sfîșiat spiniĭ. Dumnezeŭ știe de unde vin! Un om amărît și fără de noroc...» Începu din noŭ să mănînce; maĭ trase un gît din rachiul părinteluĭ Miron și vorbi iar, întunecos: «Într'o lună n'am vorbit cît am vorbit în ia-sară!»

După ce sfîrși tot ce avea dinnainte, oftă și rămase nemișcat, gînditor, țintind focul cu ochiĭ luĭ negri. O suflare ghetoasă de vînt pătrunse bubuind în stînă și abătu flacările foculuĭ. Murmurâ, clătinînd capul:

«Mult m'aŭ bătut și m'aŭ spulberat vînturile!»

Toțĭ rămaseră gînditorĭ; iar afară, cele dintăĭ vînturĭ ale erniĭ buciumaŭ în largul cîmpiilor. Prin crăpăturĭ intra omăt, rotindu-se ca pleava vînturată, și se așeza, în dungĭ albe, în colțurile pline de umbră. Împrejur, pe perețiĭ de scîndurĭ înnegrițĭ de fum, jucaŭ umbrele celor cincĭ oamenĭ; flacările se învăluiaŭ și bîzîiaŭ, cînd oftările viscoluluĭ năvăleaŭ în stînă. Oameniĭ stăteaŭ tăcuțĭ; în singurătatea cîmpiilor, în adăpostul șubred plin de fum și de umbră,

piepturile lor se încălzeaŭ de fiorĭ şi suflețele aşteptaŭ întîmplărĭ supraomeneştĭ.

Popa nu pierdea din ochĭ pe străin. Într'un răstimp, murmurâ înduioşat, întinzînd baciuluĭ garafa :

«Am să-l iaŭ cu mine, la Lunca...»

Baciul dădu încet din cap şi puse mîna pe şip. Străinul, la vorbele popeĭ, ridicâ capul o clipă şi şopti răguşit: «La Lunca!..» Apoĭ iar căzu în nesimţire.

«I s'a suit rachiul la cap... zise Neculaĭ, zîmbind.

— Vaĭ de capul luĭ! şopti baciul, ducînd la gură garafa; ce-ĭ pentru el un gît, două, de rachiŭ? — Hm! părinte, mare minune, să ştiĭ, aĭ făcut cînd aĭ scos garafa asta şi aĭ adus-o între noĭ. Umblă căldura prin tot trupul... Aşa creştin înţeleg şi eŭ... He-he-he-he! — Iaca şi păcătosul ista străin, s'a maĭ înviorat parcă... Petrea îl chiamă. Na! măĭ Petre, maĭ soarbe şi tu un gît. — De ce a rătăcit părintele drumul şi a apucat la stînga, spre stîna noastră? Vezĭ, asta-ĭ puterea Celuĭ-de-Sus... Te-a găsit pe unul ca tine, flămînd şi trudit.— Aĭ băut? Părinte, poftim, luaţĭ şi sfinţia-

voastră! Nu? Să maĭ sorb eŭ dar, o leacă; eŭ, dă, îs maĭ bătrîn... A! umblă căldura prin toate vinele! — Să vezĭ, bre, era la noĭ, la Şomuz, un om care venise aşa din lume, şi sta tot aşa, ca tine: nu grăia, nu nimica, se uita înnainte ca un nebun. Acela era fermecat, săracul; da-da, părinte, nu rîde, fermecat, zăŭ fermecat! Zaharia luĭ Zadoina îl chema. Sta-a şi se uita ţintă la foc şi, de la o vreme, începea să cînte încet: cu-cu-rigu! cu-cu-riguuu!.. Nimenĭ nu ştia de unde a venit. Într'o zi şi-a luat traista 'n băţ şi a pornit, — ş'apoĭ de atuncĭ nu l-am maĭ văzut. Dumnezeŭ ştie pe unde îĭ putrezesc ciolanele!

— Şi vraĭ să zicĭ că ş'acesta-ĭ fermecat?» întrebă popa, cam îngrijorat.

Baciul Gheorghe îşĭ umplu luleaua cu tutun, o aprinse şi începu să pufăiască.

«Crezĭ că nu? zise el; cine ştie ce păcate îl mînă aşa prin lumea mare! Nu vezĭ cum l-aŭ purtat şi l-aŭ bătut vînturile?»

Deodată glasul răguşit al luĭ Petrea răsună ca un gemăt:

«Sufletul meŭ, sărmanul... numaĭ Dumnezeŭ de sus ştie ce-ĭ în el! Nu-ĭ farmec,

nu-ĭ nimic. Așa a fost să fie!» Și cu ochiĭ ațintițĭ se grămădi maĭ aproape de flacărĭ, se strînse și păru maĭ hotărît de cît oricînd a se închide în muțenia luĭ.

Urmă tăcere lungă, în stîna singuratecă.

Deodată, de-afară, prin viforul care umplea cîmpiile de freamăt, pătrunseră în stînă glasurĭ omeneștĭ, odată cu hămăiturĭ întărîtate de dulăĭ.

«Aho-ahooo !»

Popa răsări speriat, ca trezit din somn. — Ce-ĭ? ce este? — Neculaĭ Axinte eși; se auziră glasurĭ nelămurite, învăluite de vînt, apoĭ o mulțime de oamenĭ, albĭ de omăt, cu bărbile și mustățile înfundate de țurțurĭ, intrară c'o undă aspră de viscol.

«Sărutăm dreapta, părinte, zise unul; cum se poate? și sfinția-ta aĭ apucat pe drumul Blăgenilor? Iaca, și noĭ am pățit comèdia, cu carele de fîn. Am apucat la stînga prin vifornіță; noroc c'am dat de oamenĭ... De-acù, trebue să ne întoarcem înnapoĭ o bucată bună. Aicĭ e stîna Blăgenilor... he-he! unde-ĭ Lunca și unde sîntem noĭ!

— Iaca și eŭ am fost să trag o cum-

până, zise popa mişcat dintr'odată. Dacă am auzit lupiĭ cum te-aud !... Neculaĭ! — şi se întoarse cătră ciobanul Axinte, — ia du-te şi maĭ cată, că maĭ este un clondir în sanie.»

Oameniĭ se grămădiseră toţĭ pe lîngă foc; suflaŭ greŭ din gît, îşĭ întindeaŭ mînile de-asupra flacărilor, apoĭ îşĭ trăgeaŭ ţurţuriĭ din mustăţĭ şi din barbă.

Axinte se întoarse cu şipul.

«Mare mînie a luĭ Dumnezeŭ! cuvîntâ popa, privind garafa; noroc că m'am abătut pe la velniţă, şi noroc şi de focul ista! Altfel...—Ia haĭ, maĭ învioraţi-vă cîte-o leacă, maĭ sorbiţĭ de icĭ.»

Şipul începu să umble din mînă în mînă.

În noaptea de viscol şi urlet, tuturora nu li se părea nimic ciudat, şi nu se miraŭ, cum nu te mirĭ de minunile care ţi se întîmplă într'un vis. Oameniĭ tremuraŭ scuturaţĭ de fiorĭ şi se grămădeaŭ în flacărĭ; vorbeaŭ rar şi puţin, ca oamenĭ carĭ aŭ îndurat multe în vieaţă; cuvintele curgeaŭ încete, învăluite de o sfială stranie.

Părintele Miron se uita la toţĭ, cu ochiĭ plinĭ de mare mulţămire. Petrea, străinul,

rămăsese la o parte tăcut, cufundat în durerea luĭ neînțeleasă. Iar viscolul zguduia clădirea șubredă țipînd, aducea unde subțirĭ de răceală și de omăt; de-afară, veneaŭ din vreme în vreme, ca niște mîngîerĭ, murmurele duioase ale tălăngilor din perdea.

După ce clondirul popeĭ maĭ făcu cîteva roate, baciul Gheorghe începu să spue și sătenilor cine-ĭ Petrea. Popa asculta, cu mila care-l năvălise în noaptea aceia de cumpănă și scotea strigăte scurte de mirare. Se descheiase la giubea, în căldura focului; ochiĭ negri îĭ sticleaŭ supt sprîncenele dese; își mîngîia barba neagră, mare cît o mătură, și dădea din cap des la cuvintele moșneagului.

II.

După miezul nopțiĭ, vifornița se maĭ liniști. Săniile cu fîn porniră iar agale prin noapte; părintele Miron venea în urmă, calul mergea la pas. Viscolul ofta rar, aducînd cele din urmă pînze supțirĭ de pulbere albă. Noaptea părea că cere pace, după

un zbucium uriaş; cîmpiile se linişteaŭ din ce în ce, larma cumplită scăzuse, fiorii de groază se stînseseră. O părere de lumină vînătă începu să lămurească cîmpia.

Oamenii mergeaŭ liniştiţi pe lîngă boĭ; numaĭ Petrea, străinul, slab şi ameţit, sta cucuiat de-asupra uneĭ clăĭ de fîn. În urmă, clopotele caluluĭ sunaŭ după pas, rar şi limpede, în noapte. Stîna se pierduse în urmă; unda eĭ de lumină scăzuse, cucerită de întunerec, se stinsese.

Se auzi, din urmă, glasul popeĭ:

«S'a maĭ luminat o leacă parcă...»

Şi o voce răspunse, din întunerec:

«A răsărit luna, în dosul nourilor.

— Aha! zise altcineva, a răsărit luna, da.

— Ce vifor, vorbi iar popa; cum urlaŭ lupii! mare cumpănă eram să trag!

— Puterea luĭ Dumnezeŭ...»

Înnaintaŭ greŭ prin troian. Pe une-locurĭ, pe unde drumul se încovoia, omătul se suia la pieptul boilor. Oamenii luptaŭ din greŭ, alăturea cu vitele, tăcuţĭ, încordaţĭ. Popa stătea grămădit în săniuţa luĭ, cu nasul în blana giubeleĭ; parcă-ĭ era somn; sunetul trist al clopotelor iĭ răsuna

la urechĭ slab, de-departe, ca o îngînare de cîntec.

Aproape de ziuă vremea se linişti; norii se risipiră, deschizînd ferestre luminei dulcĭ a luneĭ.

Frigul crescu; aerul începu să îngheţe. O lumină de basme se întinse pe cîmpiile albe; în fund de zărĭ se arătaŭ, din vreme în vreme, şirurĭ de plopĭ, ca nişte liniĭ drepte, negre, vrîstînd un petec maĭ luminos de cer. La cotiturĭ de drum răsăreaŭ crîngurĭ pestriţe; crengile încărcate de omăt atîrnaŭ obosite. Cîteodată umbre negre vîşcaŭ pe omătul alb, se înfundaŭ supt bolţile ninse.

Aŭ mers aşa multă vreme.

Popa plutea în aceiaşĭ legănare de somn. Deodată, ca'n vis, văzu ceva curios. Din sania din urmă Petrea se lăsase la vale, din vîrful clăeĭ, şi căzuse alăturea cu drumul, pănă la piept în omăt. Nimenĭ nu băgase de seamă.

Popa se gîndi mirat: De ce s'a dat jos din sanie? Apoĭ tot el murmurâ: «De unde pot şti eŭ?»

Maĭ merse o bucată bună de drum, apoĭ

şopti iar: «Să văd, vine după noĭ?» Voia să se întoarcă şi nu putea; nicĭ glasuluĭ nu putea să-ĭ dea drumul. Un fior ascuţit îl deşteptă. Gîndi: Poate-a murit!

Se întoarse greŭ şi se uitâ în urmă. Umbra neagră a luĭ Petrea eşea din troian. Se mişcâ puţin pînă în mijlocul drumuluĭ, apoĭ se făcu una cu omătul, rămase nemişcată pe luciul alb.

Popa se opinti deodată şi răcni sperios: «Staţĭ! s'a întîmplat ceva!»

Îndată, oamenii opriră boiĭ.

«Ce este părinte?

— A căzut Petrea din vîrf.

— Care Petrea?

— Cel pe care l-am luat de la stînă. Uitaţi-vă colo, în lungul drumuluĭ, o pată neagră. Moare! să ştiţĭ că moare, săracul; haideţĭ după mine; moare săracul!»

Popa întoarse calul şi se îndreptă spre străin; oamenii se luară după el.

«Iată-l, şede nemişcat, cu faţa în jos; să ştiţĭ c'a murit!»

Părintele Miron se dădu cu greutate jos din sanie, cuprins de o milă nespusă. Se apropiè de necunoscut şi-l atinse. Zise, cu glas mişcat:

«Petre, măĭ Petre; scoală, frate!...»

Unul din oamenĭ şopti: «Era slab, a băut cam multişor, a stat nemişcat în sanie şi a amorţit. Poate pe urmă a vrut să se dea jos, ca să se maĭ poarte; a căzut şi acum nu se maĭ poate mişca. Petre, scoală, bre omule, iaca te strigă părintele; scoală bre!»

De data asta, un mormăit se auzi şi Petrea făcu o mişcare.

«N'a murit, săracul, îngînâ popa şi-şĭ simţi ochiĭ umezĭ. N'aĭ murit, frate; scoală şi haĭ cu noĭ; nu maĭ avem mult pîn'la Lunca, scoală, haĭ! — Ia puneţĭ mîna icĭ, să-l sculăm şi să-l punem în sanie...»

Cînd simţi mînile oamenilor, străinul începu să bolborosească:

«Lăsaţi-mă!... lăsaţi-mă... e cald pe cuptor, daţi-mĭ pace...

— Haĭ şi l-om ridica! şopti popa, făcînd cu mîna semne oamenilor.

— Lăsaţi-mă! gemea Petrea; aicĭ, pe cuptor, e cald; cine ştie... de cînd n'am dormit eŭ... pe cuptor... E cald aicĭ...» Şi se strînse ghem pe omăt.

«Haĭ, sus!» îndemnă iar popa, făcînd semn ca să-l ia și să-l svîrlă în sanie.

Oamenii îl luară încet de jos, pe brațe, și-l puseră în sania popeĭ. Petrea scîncea ca un copil. Apoĭ, în sanie, păru că se deșteaptă, ridicâ o clipă capul, se uitâ in jur, apoĭ se ghemui, fără de nicĭ-un cuvînt, în fîn.

«Bine, bine! zise popa Miron suindu-se în sanie; de-acù a scăpat. Hm! dar cum am băgat eŭ de seamă că a căzut! Eĭ, dacă rămînea el acolo, în omăt? Murea, nicĭ vorbă că murea! — Săracul! toate păcatele cad pe capul luĭ! Mie, nu știŭ cum, mi-ĭ milă de omul ista; pare că a fost chinuit mult în vieața luĭ...»

Săniile porniră iar încet. Frigul creștea odată cu lumina. Printre grămezĭ de nourĭ, se vedea luna în aburĭ violețĭ.

Clopotele caluluĭ sunaŭ rar și trist; popa se alăturâ cu giubeaua de Petrea, ca să-ĭ ție cald, apoĭ se grămădi și el în blană și începu să se gîndească la întîmplările nopțiĭ. Simțea o bucurie mare că a scăpat vieața unuĭ om. Din cînd în cînd ridica încet capul și privea la Petrea. În lumina

luneĭ, obrazul nenorocituluĭ era galben, ca de mort.

Cînd se opriră la marginea satuluĭ, la casa părinteluĭ Miron, — se revărsa de ziuă, într'un frig cumplit. Pletele și bărbile tuturora eraŭ argintate de promoroacă; boiĭ suflaŭ aburĭ deșĭ în lumina dulce, cenușie. O liniște adîncă stăpînea satul, casele stăteaŭ tupilate sub glugile lor albe. Și'n răsărit, o undă roșie de văpae năștea.

Petrea era amorțit, nu-șĭ venise încă în fire; fu dus de subsuorĭ în casă. Oameniĭ traseră carele în ogradă și dejugară boiĭ, apoĭ, după ce le dădură să ronțăiască cîteceva, intrară și eĭ în bucătăria caldă, mare, unde încă stăpînea căldura nopțiĭ.

Preoteasa Irina aștepta. La zgomotul de afară, eși în prag, în cațaveica-ĭ de vulpe.

«Vaĭ de mine, părinte! zise ea cu grijă, cînd dădu cu ochiĭ de popă; tare m'am înfricoșat! Ce noapte cumplită! Tare maĭ tremura inima 'n mine și eram scîrbită care nu se maĭ află! Pînă acù am așteptat.

— He, nu știĭ nimica, începu popa cu glas așezat; cîte am pătimit, numaĭ Cel-de-Sus

știe! Și lupiĭ i-am auzit, cum te-aud; puteam chiar să nu maĭ fiŭ acuma; dar a avut milă de mine Domnul! Și un om am scăpat de la moarte, preoteasă; da, un om, preoteasă! iată-l, chiar aista care-ĭ de față... Da, preoteasă, da, un om sărman; iată-l!...»

Popa se dezbrăcase de giubea, se descălțase și se așezase lîngă sobă. Un sătean descurcâ și pe Petrea de hainele-ĭ sărace și-l grămădi la căldură. Nenorocitul făcea mișcărĭ domoale, încurcate, ca un om beat; ochiĭ pejumătate închișĭ păreaŭ învăluițĭ de o durere posomorîtă pe fața palidă ca de mort.

Preoteasa sta înlemnită în mijlocul caseĭ, cu mînile subpuse; se uita cînd la popă, cînd la străin, și clătina nedumerită din cap. Însă în ochiĭ eĭ căpriĭ, umbrițĭ de gene lungĭ, pe fața eĭ rumenă și blajină, se citea mulțămirea, bucuria, după așteptărĭ cumplite și bătae de inimă.

O lampă săracă împrăștia lumină roșcată pe pereții îmbrăcațĭ cu scorțurĭ și în odaia plină de buclucurĭ, ca o cutie. Pe peretele de la răsărit, icoane îmbrăcate în argint străluceaŭ în rumeneala tainică a uneĭ candele, ca într'o taină de zorĭ.

«Da-da, preoteasă, zise popa, reşchirîndu-şĭ barba mare cu degetele; mare cumpănă!... Ce te uiţĭ aşa la Petrea al nostru?

— Petrea-l chiamă?

— Da, Petrea. Şi eŭ mă uitam dintru'ntăiŭ aşa la dînsul, în stînă...

— Care stînă?

— Eĭ, apoĭ nu ştiĭ nimica: stăĭ să-ţĭ spun de la capăt cum a fost cu viforul, cu stîna... Să vezĭ...

— Ăra, părinte, eŭ staŭ şi mă uit, ca o proastă... Ţi-o fi fiind foame, ţi-o fi fiind sete, — să-ţĭ aduc ceva să puĭ la inimă... Pe urmă, vin şi-ascult...» Şi, fără să maĭ aştepte răspuns, preoteasa eşi.

«Hm! ce are să se maĭ mire! mormăi popa, uitîndu-se gînditor la străin. Petre, Petre, te-aĭ maĭ desmorţit? Nu. Mare cumpănă am tras, frate!...»

Preoteasa intrâ cu friptură rece şi c'o cană cu vin. Le puse popeĭ dinnainte şi se aşeză alăturĭ.

«Să vezĭ cum a fost... Am pornit pe sub sară...

— Da' *el* nu mînîncă? întrebă în şoaptă preoteasa.

— Nu. Nicĭ n'aude; adică nu că n'aude, dar așa-ĭ el; stă mut ca o momîe... Petre, bre Petre, vină și îmbucă ceva... Nu vezĭ cum se uită înnainte? — Să vezĭ... Și după ce am pornit, unde a început, bre, o vifornită... da' vifornită nu glumă! Nu se vedea, nu se auzea nicĭ în cer, nicĭ în pămînt! Și urlaŭ lupiĭ, preoteasă, urlaŭ lupiĭ de mă treceaŭ sudorile de groază...» Popa se opri deodată și întrebă încet: «Ce te uițĭ așa la el? — Un străin nenorocit.... Să vezĭ cum am ajuns la stînă.... A! da' bun vin... Petre, bre Petre; degeaba! Iaca așa se uita la stînă! — Să vezĭ...»

Preoteasa privea, ascultînd vorbele popeĭ, la Petrea, străinul. Așa de tristă și de suptă îĭ era fața, așa de dureroșĭ ochiĭ, stătea așa de ghemuït în căldură, — încît părea că de anĭ nu simțise mîngîerea focului. Un fior ușor îĭ scutura carnea uscată. Toată ființa luĭ horopsită și plină de durere te făcea să te gîndeștĭ la un gemăt sfîșietor.

Preoteasa se uita la străin. Popa povestea, îmbucînd și sorbind din cană; în

odae era cald; vorbele luĭ cădeaŭ, în tăcere, ca niște fiorĭ. Povesti despre noaptea adîncă, despre vînturile de groază, povesti întîmplările de la stînă, întoarcerea și amorțeala luĭ Petrea.

Pe ferestre întra lumina alburie a diminețeĭ; în odaia liniștită, glasul popeĭ, obosit, scădea, curgea lin, monoton, ca în apropierea somnuluĭ. Apoĭ se stinse.

Preoteasa tăcea. Și, în semi-întunerecul din odae, tăceaŭ tustreĭ. Popa era moleșit de căldură. Preoteasa se uita cu ochiĭ marĭ, plinĭ de gîndurĭ, la Petrea. Iar străinul tot neclintit sta, scuturat, din cînd în cînd, de fiorĭ ușorĭ, cu ochiĭ drept înnaintea luĭ, în necunoscut.

«Irină, — Irină! zise popa, deodată; mare cumpănă am tras!...»

Un fior maĭ tare scuturâ pe străin. Întoarse încet capul și ochiĭ luĭ negri, adîncĭ și dureroșĭ, se țintiră asupra preoteseĭ.

«Irină, mare cumpănă! Dar a vrut Domnul așa, să scap și un nenorocit de la moarte!...»

Pe preoteasă o străpunse o săgeată rece la privirea adîncă a luĭ Petrea; nu înțelegea de ce, dar privirea aceia îĭ făcea răŭ.

Se sculă, trecu la icoane, se întoarse spre ușă, — ochii durerosĭ aĭ străinuluĭ o urmăreaŭ, se învîrteaŭ supt sprîncenele tufoase și se ţineaŭ de dînsa, pe cînd faţa încreţită și tristă sta nemișcată.

III.

Popa i-a zis Petrea Străinul și Petrea Străinul i-a rămas numele. Se potrivea porecla cu înfăţișarea luĭ tristă, cu ochiĭ durerosĭ cari vecnic stăteaŭ cufundaţi în gîndurĭ necunoscute.

Multă vreme, după noaptea de groază, Petrea a stat zdrobit de amorţeală. Aniĭ de zbucium și de amar parcă-l sfărîmaseră, și acum trupul sărman cerea odihnă lungă. Stătea la gura sobeĭ, cu ochiĭ la flăcările focului; moleșala căldurii îl cuprindea, ochiĭ i se închideaŭ pe jumătate; pe buze i se isca un zimbet de durere: venea trecutul de jale, cu unde de venin.

Vieaţa se strecura liniștită, în monotonia zilelor de iarnă. O lumină dulce, moale stăpînea odaia înflorită, în vremea zileĭ. Pe

ochiurile micĭ de fereastră, se vedeaŭ bucățĭ de tablourĭ departe, zugrăvite pe fundul limpede al ceruluĭ: un arbore singuratec în mijlocul șesuluĭ alb, în mijlocul singurătățiĭ și al tăceriĭ; vînturile îl scuturaŭ, fulgiĭ îl înfloreaŭ; — șirurĭ de săniĭ pe drumurile lungĭ; — liniĭ întinse de corbĭ aplecîndu-se pe luncĭ...

În odae era tăcere. Popa citea cu glas moale, într'un colț de masă, poveștĭ religioase; întorcea încet filă unsuroasă după filă unsuroasă și ofta din vreme în vreme.

Cîteodată citea cu glas maĭ tare. Străinul părea atent; preoteasa asculta cuvioasă; și simplele și duioasele poveștĭ bătrîne curgeaŭ în inimĭ, în mijlocul tăceriĭ, în miros de florĭ uscate de cîmp și de tămîe.

Preoteasa torcea sus, pe pat, cu picioarele pe un scăunaș. Fusul sfîrîia dulce, trăgînd firul din caer; preoteasa îl urmărea atentă, cu genele plecate. Nu-șĭ ridica ochiĭ asupra Străinuluĭ; ziua, în clipele acestea de tăcere religioasă, ochiĭ luĭ Petrea stăteaŭ ațintițĭ, ca de sticlă, fioroșĭ, asupra eĭ. Și ea nu zicea nimica; se simțea urmărită, spionată pas cu pas de ochiĭ adîncĭ și ne-

gri; o frică ciudată o cuprinsese, păşea sfioasă, rar, prin casă, nu-şĭ îndrepta ochiĭ asupra sobeĭ. Dar, în clipe rare, tot întîlnea focul dureros al ochilor Străinuluĭ; atuncĭ simţea o căldură în piept şi inima i se bătea maĭ tare. Nu înţelegea nicĭ ea sfiala aceasta.

Amurgul umplea odaia după zile senine, şi, în semi-întunerecul fumuriŭ, plutea o linişte dulce, o tăcere cuvioasă, ca după un basm bătrîn.

Numaĭ focul rupea cu o pată vioae întunecimea odăiĭ, şi pe fundul rumen se vedea profilul dureros al Străinuluĭ, ca zugrăvit cu cărbune.

Veneaŭ, cîteodată, nopţĭ sunătoare de vijelie. Atuncea părintele Miron aducea o cană de vin şi începea să-şĭ amintească de întîmplărĭ trecute. Dar maĭ cu seamă îşĭ aducea aminte de întîmplările din urmă, de rătăcirea luĭ şi de popasul la stînă.

«Auzeam lupiĭ cum te aud... De mare cumpănă am scăpat, zăŭ aşa... Era întunerec, şi vînt, şi viscol, mînia luĭ Dumnezeŭ...»

Sorbea vin din cană, cinstea cu Petrea

şi se învîrtea în jurul povestiriĭ luĭ iubite, deşteptînd înfiorările trecute.

«... Ajung la stînă, un moşiroiŭ mare, negru; sar cîniĭ la mine şi încep să latre. Aud un glas:—Cine-ĭ? Răspund. Apoĭ duc calul la adăpost în dosul perdeleĭ... Prin viscol tremuraŭ sunetele înnăbuşite ale tălăngilor... Simţeam, auzindu-le, o bucurie neînchipuită...»

Şi iar sorbea părintele din cană; picăturĭ groase se prelingeaŭ în lungul bărbiĭ marĭ; se ştergea cu mînica anteriuluĭ şi iar îşĭ dregea glasul. Afară, viscolul izbea pulbere măruntă ca nisipul în geamurĭ, şuera, gemea şi intra horcăind în sobă, deşteptînd focul adormit sub blăniţa brumarie de spuză.

Petrea Străinul toată vremea sta la gura sobeĭ, cu ochiĭ în flacărĭ, cînd era singur; cînd era şi preoteasa, ochiĭ i se aţinteaŭ asupra eĭ, plinĭ de foc şi de chin. Abătut, sfîrşit, amorţit, de-abia se tîra prin casă; de-afară intra totdeauna tremurînd.

Une-orĭ părintele Miron se ducea cu treburĭ. Remînea preoteasa singură cu dînsul. Schimbaŭ cîteva vorbe rarĭ, încete;

tăceaŭ, apoĭ iar, glasurile sfîşiaŭ tăcerea pentru două cuvinte. Glasul luĭ Petrea cădea, în mijlocul liniştei, trist, slab, răguşit, cu oftărĭ adîncĭ.

Trecu Crăciunul, trecu şi sfîntul-Vasile, — sărbătorĭ bătrîneştĭ, la care se mînîncă şi se bea bine. Părintele, în zilele acestea sfinte, avea totdeauna o cană plină alăturea. I se aducea mămăliguţă caldă, şi într'un hîrb, — plăcerea părinteluĭ, — veneaŭ, sfîrîind în untură, costiţele de purcel. Părintele îşĭ sufleca mînicile, întingea mămăliguţa în untură, apoĭ în brînză, lua o costiţă de purcel în mîna stîngă... La zilele acestea sfinte, barba luĭ mare şi neagră a suferit mult.

Petrea Străinul se maĭ învioră. Începu să se mişte cu o părere de vieaţă în el. Începu să vorbească. Dar întreba numaĭ; despre trecut nu spunea nimic; o noapte adîncă plutea în urma luĭ. Acuma asculta cu luare-amimte poveştile religioase; spunea pe icĭ, pe colo, cîte-o vorbă; une-orĭ şi popa împingea cartea înnainte, răspundea, şi începeaŭ să vorbească de cîte 'n lună şi 'n stele. Dar de cîte orĭ încerca părintele

să aducă vorba despre trecut, glasul Străinuluĭ tăcea, ochiĭ se întunecaŭ și se îndreptaŭ cu îndărătnicie asupra foculuĭ.

Într'o după-amiază, părintele Miron porni la iarmaroc, în tîrgul de-aproape. Petrea rămase singur la gura sobeĭ. Sta cu coatele pe genunchĭ, cu ochiĭ asupra foculuĭ. Pentru a suta oară curgea trecutul pe dinaintea ochilor luĭ ațintițĭ, trecut de jale, trecut de groază, care-ĭ îngheța inima.

Se deschise ușa și intrâ preoteasa Irina. Ca niciodată, Petrea nu-șĭ ridicâ capul și nu-șĭ ațintì privirile asupra eĭ. Rămase cufundat în gîndurĭ, învăluit de negura trecutuluĭ.

Preoteasa se așeză pe patul înnalt; începu a toarce în tăcere; din vreme în vreme, privirile îĭ lunecaŭ asupra fețeĭ chinuite a Străinuluĭ.

În casă era tăcere adîncă; afară era tăcere adîncă; fulgĭ nu cădeaŭ, soare nu era; o lumină închisă dădea putere de jale tăceriĭ. Fusul de-abia se auzea sfîrîind, ca o ființă vie.

Și deodată preoteasa, fără să-șĭ dea seama, vorbi:

«La ce te gîndeştĭ?»

Petrea tresări şi-şĭ ridicâ spre ea ochiĭ osteniţĭ. Apoĭ zise, cu glasu-ĭ moale, răguşit:

«La nimic... — După o tăcere, adăogi: —La multe... mă gîndesc la multe lucrurĭ...»

Urmă un răstimp de linişte, în care ochiĭ luĭ se aţintiră asupra preoteseĭ; apoĭ rosti iar, cu glas mişcat:

«E mult de-atuncĭ... tare mult!»

Preoteasa zise: «Aĭ îndurat multe!... Aşa-ĭ că n'aĭ nicĭ rude, nicĭ prietenĭ?»

Străinul răspunse aspru: «N'am pe nimenĭ!»

Preoteasa Irina zise iar: «Uniĭ oamenĭ aŭ aşa sufletul: rătăcesc în lumea mare, îşĭ lasă rudele şi pămîntul. La noĭ, de mult, a fost unul... A lăsat pămînt, casă, prietenĭ, — s'a dus! Cine ştie pe unde o fi acum!

— Unde să fie? rosti întunecos Petrea; în peşterĭ umede, în ocne, orĭ pe drumurĭ singuratece, flămînd şi însetat, orĭ la un pod cu mîna întinsă...

— Nu, nu! zise repede preoteasa, poate l-o fi ferit Dumnezeŭ!

— De ce ţi-ĭ milă de el? A fost un ticălos!»

Preoteasa începu iar să toarcă; ochiĭ luĭ Petrea o ținteaŭ plinĭ de foc mistuitor. Pe fața luĭ, durerea se încrețise, buzele stăteaŭ strînse, stăpînind un răcnet parcă.

«Doamne, șopti preoteasa Irina; iartă-mă dacă mă maĭ gîndesc la tinereța mea! Dar cîte lacrimĭ am vărsat eŭ în urma pribeaguluĭ aceluia! — Ș'acuma, toată lumea l-a uitat, numaĭ eŭ îmĭ maĭ aduc aminte de el!»

Preoteasa oftă, dădu tristă din cap, pe cînd două lacrimĭ tăcute se iveaŭ la colțurile genelor lungĭ, castaniĭ. Se ridică și eși încet din odae.

În urma eĭ, străinul gemu răgușit: «Toată lumea l-a uitat, numaĭ eŭ îmĭ maĭ aduc aminte de el! Doamne-Dumnezeule!» Ochiĭ îĭ ardeaŭ cumplit și un răcnet se stinse în gîtleju-ĭ uscat. «Of! Doamne-Dumnezeule!» Și rămase zdrobit, cu ochiĭ la flăcările albăstriĭ, încovoiat, împovărat de o durere înspăimîntătoare.

IV.

În ceasurile chinuite, cînd stătea cu ochiĭ ţintiţĭ în lumină, Petrea Străinul se gîndea la noaptea din urmă. Din trecutul luĭ, veneaŭ cumplite suflărĭ de durere care-ĭ îngheţaŭ sufletul; nălucĭ se ridicaŭ din noapte, ca bulbucĭ pe luciul iazuluĭ, pluteaŭ din negura trecutuluĭ spre slaba şi trudita luĭ vieaţă de acum. Vieaţa luĭ din urmă a fost ca o noapte adîncă în care urlă vijelia; întunerec, jale pretutindenĭ; numaĭ în fund, departe, o zare slabă, ca un asfinţit şters.

De-abia îşĭ maĭ aduce aminte de zilele cînd toată lumea îĭ zicea Petrea Vorniculuĭ. Pe-atuncĭ, în Lunca, — în acelaşĭ sat în care acum îşĭ tîrîe cele din urmă clipe, — tinereţea luĭ se desvălea la soare, ca tinereţea unuĭ stejar. Cît de departe-s luminile de asfinţit, petrecute pe malul apeĭ, în luncĭ... Doĭ ochĭ frumoşĭ, căpriĭ, de-asupra cărora se arcuiaŭ sprîncene îmbinate castaniĭ, îĭ spuneaŭ multe pe-atuncĭ în taina înserăriĭ. Oh! ş'acuma, cum s'aprind unde de uragan în slăbitul luĭ piept, cînd vede

aceiaşĭ ochĭ, cînd vede aceiaşĭ fiinţă, după atîta vreme, învîrtindu-se străină în jurul luĭ!... Vijelia care i-a mînat spre necunoscut vieaţa, care l-a frămîntat, l-a zdrobit, l-a tîrît în nenorocirĭ şi'n deznădejde, — l-a zvîrlit pentru cea din urmă oară pe ţărmurile tinereţiĭ; şi acum vijelia a stat; mintea luĭ e plină de spaima vînturilor; sufletul geme şi nu înţelege această din urmă pedeapsă!

Dragostea luĭ cu Irina a durat o primăvară. Luncile scuturaŭ florĭ în calea lor; vînturĭ de dragoste le aduceaŭ mirezmele luncilor. Apoĭ deodată s'a văzut Petrea Vorniculuĭ luat la oaste. Nu-şĭ maĭ aduce aminte bine de vremurile acelea; asupra lor pluteşte o pîclă greoae de toamnă.

Vieaţa de cazarmă! Umilirile în tăcere, scrîşnirile de măsele într'ascuns, beţiile, noaptea, cu gradaţiĭ, cînd avea parale, — iată toate amintirile luĭ nelămurite din întăiul an de oaste! În congediurĭ, cînd venea acasă, trîntea capela pe-o ureche, se afuma bine, se învîrtea ca un nebun în horĭ şi umbla toată noaptea prin sat.

Irina luĭ îl privea întristată. I-a spus o dată: «Vorba mea e una, Petre, eŭ te-aş-

tept să găteştĭ oastea...» De vorbele acestea de-abia acum îşĭ dă el bine sama, şi de-abia acuma pricepe toată ticăloşia vieţiĭ din urmă.

În alţĭ anĭ, s'a cufundat pe de-a întregul în ticăloşie. În Iaşĭ, oraş mare cu mahalale multe şi cu uliţĭ înguste şi pline totdeauna de noroĭ, sufla desfrînarea cum suflă vîntul într'o gură de peşteră umedă şi întunecoasă. Vîntul acela l-a dus în întunerec, l-a mînat tot maĭ tare, maĭ aprig, — a crescut, s'a făcut furtună şi l-a prăbuşit în adînc.

În cîrşme murdare, se petrecea pînă la ziuă. Femeĭ ameţite răcneaŭ în fumul acru al crîşmeĭ, de gît cu bărbaţĭ vineţĭ la faţă de beţie. Lăutarĭ somnoroşĭ scîrţîiaŭ prin colţurĭ; tromboane străvechĭ hîrîiaŭ, răgeaŭ, de-ţĭ spărgeaŭ urechile. Petrea Vorniculuĭ petrecea cu doĭ sergeţĭ, prietenĭ, carĭ ţineaŭ mult la punga luĭ; beaŭ vin cu nemiluita, se prindeaŭ cu femeile pierdute de după cap, pînă cê şi în mintea lor prindea să plutească fumul care umplea crîşma. În zorĭ de ziuă, eşeaŭ zgreburiţĭ, clătinduse, se îndreptaŭ pe străzĭ dosnice spre că-

zărmĭ, pe cînd în urechĭ tot maĭ bubuiaŭ răgetele aspre ale trombonuluĭ. Baniĭ trimișĭ de-acasă și prietenia cu sergențiĭ l-aŭ prăpădit.

A căzut și maĭ jos. În dosurĭ întunecoase, noaptea, într'o baratcă scundă, în dosul uneĭ popicăriĭ, se aprindea un felinar sărac. În slaba lumină roșie se grămădeaŭ fețele răvășite de patimă ale jucătorilor. Banĭ de aramă și de argint sunaŭ, se strecuraŭ printre degetele tremurătoare. Glasurĭ răgușite gemeaŭ. — Se începea jocul: *cu nucile*: Bancherul se așeza pe vine la capătul scîndurii, apuca în mînă cele opt bombițe de lemn, le pipăia, le așeza, privea la grămada de gologanĭ dinnaintea luĭ, și le repezea pe scîndură, către gaura din capăt. Dacă intraŭ *nucĭ* cu soț în *tioc*, cîștiga bancherul. Cu mînĭ tremurătoare aduna cîștigul, pe cînd în juru-ĭ privirĭ pătimașe ardeaŭ, ca ochĭ de fiare. Dacă pierdea bancherul, ceĭ din jur se repezeaŭ asupra grămeziĭ de banĭ ca niște sălbatecĭ, se frămîntaŭ, înjuraŭ, se tăvăleaŭ prin colb. În semiîntunerecul lugubru, privirile scăpăraŭ, se auzeaŭ scrîșnirĭ de măsele și vorbe poto-

lite în care clocotea mînia. Şi prin vizuniile acestea ale patimilor a trecut Petrea, s'a adăpat din veninul ticăloşiei şi n'a simţit cum, încet-încet, se prăpădeşte dragostea pentru satul luĭ, pentru trecutul senin, pentru aĭ luĭ, pentru logodnică, pentru tot. Acolo s'a întovărăşit cu oamenĭ cu un singur ochiŭ, în care se aprindea maĭ multă ură de cît într'o mulţime mînioasă; acolo s'a făcut frate-de-cruce cu ticăloşĭ carĭ scrîşneaŭ din măsele şi într'ascuns strîngeaŭ mînerele cuţitelor, cu oamenĭ cu capete zbîrlite şi cu privirĭ rătăcite, cu toate paserile de pradă care fug de lumina zileĭ şi de poliţie.

Cînd s'a liberat din oaste, nu s'a maĭ uitat îndărăt; vîntul l-a dus tot înnainte. A început, ca dus de nebunie, vieaţa de haimana. Din ce trăia? — În vizuniile, unde sunaŭ baniĭ, era destul să aibă mînă ageră şi îndrăzneală: baniĭ treceaŭ din buzunarele altora într'ale luĭ şi ale tovarăşilor luĭ.

Era frate-de-cruce cu doĭ: unul era poreclit *Crapu*, avea buza de sus mare, lată de două degete, împresurată de un păr roş, aspru ca o coamă de porc; pe cellalt îl chema *Boeru*, era din neam mare, orfan

sărac, zvîrlit pe drumurĭ de rude din pricina ticăloşiilor şi a destrăbălărilor; avea o frunte mare, bombată, maĭ umflată în stînga şi maĭ lată; din pricina aceasta, sprînceana stîngă era maĭ sus de cît cea dreaptă şi-ĭ da o curioasă înfăţişare de gînditor. Între trupurile slabe ale acestor doĭ, între figurile galbene, pline de fiere, faţa şi trupul voinic al luĭ Petrea părea un brad între doĭ spinĭ.

Tustreĭ dormeaŭ într'un bordeiŭ întunecos şi plin de fum, la marginea oraşuluĭ. În bordeiul acela, de multe orĭ se petreceaŭ beţiĭ înspăimîntătoare de rachiŭ; ceĭ doĭ tovarăşĭ aĭ luĭ Petrea se schimbaŭ în fiare cu ochĭ sîngeroşĭ; Petrea se schimba într'un animal murdar în care a murit orĭce simţire. Femeĭ pierdute, pustiite de bolĭ şi desfrîurĭ, luaŭ de multe orĭ parte la destrăbălările lor. Nimic omenesc nu era în strînsura aceasta de bestiĭ; viţiĭ dezgustătoare îşĭ vărsaŭ otrava, mergeaŭ maĭ departe de cît bate închipuirea şi simţul omenesc.

Aşa aŭ trecut anĭ de nopţĭ pline de vifor, de negurĭ, de ploĭ. Petrea Vornicieluĭ cădea tot maĭ jos, sufletul murea pustiit.

A trecut, pentru tălhăriĭ, prin închisorĭ; s'a întors maĭ răŭ și maĭ prăpădit. Și în fiurtuna de patimă care-l mîna înnainte, nicĭodată nu s'a întrebat ce blestem îl prigonește, de ce a zdrobit atîtea inimĭ în jurul luĭ.

Întîmplările l-aŭ dus, cu tot cu tovarășĭ, în portul Galaților.

Într'o noapte, Boerul veni gînditor în cocioaba lor. Petrea sta întins jos, în tină, tehuiŭ de somn și de beție; Crapu fuma dintr'o lulea murdară. Boerul se așeză pe o cofă fără fund, își puse capu'n palme, coatele pe genunchĭ și rămase gînditor. O lumînare de seŭ sfîrîia în gîtul uneĭ gărăfi, împrăștiind fum și miros urît. Nicĭ pat, nicĭ masă, nimic; numaĭ murdăriĭ și clondire zvîrlite, care sticleaŭ în lumina săracă. Pe sus, pînze afumate de painjenĭ tremuraŭ la cele maĭ ușoare suflărĭ ale vîntuluĭ de-afară.

«Ce staĭ așa? strigâ deodată Crapu, scoțindu-șĭ din gură luleaua și scuipînd negru; ce staĭ așa? Iar maĭ cloceștĭ vre-o prostie în capul tăŭ cît o stamboală?

— Hm! mormăi de jos Petrea, capul luĭ cît o stamboală! și începu să rîdă prostește.

— Ce gîndeștĭ? răcni iar Crapu, înjurînd cumplit. Maĭ bine ne-am pune pe treabă... Vaĭ de capul nostru! iaca, vine iarna și noĭ tot goĭ pușcă sîntem.

— ... Iarna... și noĭ tot goĭ pușcă...» rînji Petrea.

Crapu maĭ înjurâ odată, apoĭ începu să tragă greŭ din lulea. Vîntul vîjîia afară pe ulițĭ pustiĭ și strîmte.

«Fraților! strigâ deodată, vesel, Boeru, zvîrlindu-se în sus; mare bucurie, fraților! să vă pup, fraților! banĭ mulțĭ, fraților! aur!...

— Ho-ho! ticălosule! răcni Crapu, apucîndu-l de piept; maĭ încet!

— Ho-ho! gemu și Petrea de jos.

— Spune, ce este? întrebă Crapu, trăgînd jos, lîngă el, pe Boeru.

— Spune...

— Banĭ, fraților! aur, fraților! urlâ Boeru dînd din mînĭ și sbătîndu-se în brațele buzatuluĭ.

— Tacĭ din gură! Ce-ĭ? Vino maĭ aproape, Petre! Bețivule! tîrîe-te maĭ aproape!»

Tustreĭ se alăturară, cap lîngă cap, și Boeru începu să descînte în colțul întune-

cos al bordeiuluĭ, pe cînd vînturile toamneĭ buciumaŭ pe-afară. Din cînd în cînd, Crapu grohăia cu mulţămire. Vorniculuĭ şi Boeruluĭ le sticleaŭ numaĭ ochiĭ.

De întîmplarea aceasta, de vorbele schimbate, de ceia ce s'a petrecut maĭ tîrziŭ, Petrea îşĭ aduce aminte ca de nişte întîmplărĭ care s'aŭ petrecut erĭ. Multă vreme pierdute, învăluite în ceaţa trecutuluĭ; aŭ răsărit deodată ca o lumină sîngeroasă. În noaptea aceasta, Petrea a coborît cea din urmă treaptă spre pierzanie.

Aŭ eşit afară tîrziŭ, — treĭ umbre negre. Vîntul şi pîclele toamneĭ i-aŭ învăluit. Nourĭ greĭ, plumburiĭ căptuşeaŭ pretutindenĭ bolta; vîntul se zvîrlea ca din genunĭ, vîjîind, cu valurĭ marĭ de umezeală.

Păşeaŭ tăcuţĭ prin dosurĭ, pe străzile înguste ale portuluĭ. Într'o înfundătură strîmtă, licărea o stea. Umbra cea maĭ subţire, a Boeruluĭ, se desprinse de celelalte două şi înnaintă spre lumină. Peste puţin se întoarse. Şopti:

«Grecul e tot acolo.... Maĭ sunt doĭ jucătorĭ îndîrjiţĭ.... O să-ĭ stoarcă şi pe-aceia. Are, pe masă, înnaintea luĭ, un

moviloiŭ ia așa de mare de aur, argint și hîrtiĭ!»

Tăcură și se lipiră de zid. Tremuraŭ de încordare. Fiorĭ greĭ de căldură le alergaŭ prin tot trupul și se opreaŭ la inimă. Stătură mult așa. Valurĭ de vînt în două cu pîclă treceaŭ.

Însfîrșit, două umbre îndoite de mijloc trecură; eșiră deodată într'o roată roșie de lumină, apoĭ se scufundară în întunerec.

«Felinarul cela ne'ncurcă!» șopti Boerul. Se strecurâ pînă la stîlp, se agăță de el și deschise portița. O undă de vînt se înfundâ și stinse lumina. «Așa... treaba merge strună!» Petrea îșĭ aduce aminte de toate vorbele.

Trecu iar un răstimp; apoĭ o șoaptă înnăbușită trecu, ca un fior de spaimă: «Iată-l!»

Grecul venea încet, cu capu'nfundat în gulerul mare al măntăliĭ. În mîna dreaptă ținea o geantă.

Cu cît se apropia, cu atît ceĭ treĭ tremuraŭ maĭ tare. Petrea vedea roș înnaintea ochilor, răsuflarea i se tăiase.

Însfîrșit! Parcă a repezit de pe piept un bolovan carel-l înnăbușea.

S'aŭ prăvălit tustreĭ asupra Greculuĭ. Nenorocitul ridicâ braţul stîng şi-şĭ acoperi faţa; în aceiaşĭ clipă voi să răcnească; se lăsă moale din genunchĭ...

Ca un maiŭ îĭ căzu pumnul luĭ Petrea în creştet, apoĭ braţe încordate îĭ cuprinseră gîtul. În mijlocul uliţeĭ strîmte, în noroiŭ, prin ceaţă, cele patru umbre începură a se zbate cu furie. Un răcnet sfîşietor, sălbatec, scurt izbucni deodată; — apoĭ vîntul trecu gemînd jalnic prin ulicioară, cu învăluirĭ de pîcle.

După noaptea aceasta, amintirile se întunecă iar, pînă ce răsar fioroase cele patru ziduri marĭ ale închisoriĭ din Tîrgu-Ocna şi bolţile răsunătoare ale ocnelor de sare.

Douăzecĭ de anĭ de muncă silnică! douăzecĭ de anĭ! douăzecĭ de veacurĭ. Încep clipe aspre şi chinuite. Douăzecĭ de anĭ: noapte cumplită de durerĭ, în care chinurile aŭ curs picătură cu picătură în sufletul luĭ, l-aŭ pătruns, l-aŭ limpezit, l-aŭ zdrobit şi l-aŭ dus maĭ amărît decît totdeauna într'un pustiŭ care se chiamă pocăinţa.

Mutre ciudate l-aŭ înconjurat din ziua

întăia. Capete tunse, figurĭ rase, ochĭ scînteetorĭ în carĭ dormea noaptea cu spaimele eĭ. Mulțimea aceia de ocnașĭ l-a înghițit deodată, ca o vîltoare.

Castelul stă pitit sub munțĭ, la marginea orășeluluĭ. Între cele patru ziduri, poporul dezmoșteniților se mișcă greoiŭ în soarele de vară; dar razele calde nu maĭ pot duce lumină în întunerecul sufletelor. Icĭ, cîțĭva condamnațĭ lucrează: sînt meseriașĭ. Dincolo, cîțĭva bătrînĭ se încălzesc la soare, cu capetele în piept, ca niște animale obosite; pe fețele lor tăbăcite, negre, a adormit și bucuria și suferința; nimic nu-ĭ maĭ mișcă. Maĭ departe, un foc arde supt un ceaun. Cîțĭva maĭ tinerĭ fac mîncare, vorbind.

Petrea umblă printre eĭ. Se oprește la aceștia maĭ tinerĭ; intră în vorbă. Un Țigan voinic, stricat de vărsat, îl întîmpină rîzînd:

«Ce vînt te-a adus printre noĭ, logofete?»

Petrea se așează oftînd lîngă eĭ; ar vrea să zîmbească, să se arate tare, dar nu poate.

«Ce să mă aducă?... păcate!...

— Păcate? rînjește Țiganul; ba prostia te-a adus! Ce-aĭ făcut?

— Am omorît, frate!

— Aĭ omorît? Asta să întîmplă des, nu trebue să te scîrbeştĭ aşa de tare! Zi maĭ bine că aĭ vrut să te îmbogăţeştĭ, şi n'aĭ avut parte, logofete!»

Ceilalţĭ doĭ, tovarăşiĭ Ţiganuluĭ, se uită cu luare-aminte la el; îl cercetează; Petrea se simte stînjenit sub privirile lor ascuţite.

«Am omorît, zice el cu greutate, am fost treĭ, am pîndit pe un Grec care aducea o geantă de banĭ şi l-am gîtuit!

— Cine l-a gîtuit?

— Eŭ. Ceilalţĭ doĭ m'aŭ ajutat, dar aŭ dat toată vina pe mine; eŭ trag păcatul tuturor; eĭ aŭ scăpat cu maĭ puţin.

— Aşa sînt uniĭ oamenĭ în lumea asta: mişeĭ! zice cu convingere unul din tovarăşiĭ ţiganuluĭ.

— Aşa... murmură oftînd Petrea; şi m'aŭ dat pe douăzecĭ de anĭ...

— A da Dumnezeŭ şi-ĭ scăpa! zice iar tovarăşul Ţiganuluĭ; scapă omul şi de-aicĭ.

— Şi de unde aducea Grecul baniĭ? întrebă Ţiganul.

— De la joc de cărţĭ. Ţinea o casă de joc, într'o mahala din Galaţĭ.

— Banĭ de haram! Să știĭ că n'aĭ păcat, frate; aceia nu eraŭ baniĭ luĭ; eraŭ banĭ răpițĭ pe nedrept.

— Dar l-am omorît, frate! murmurâ Petrea.

— L-aĭ omorît.,. Eĭ și? Și pe un cîne îl omoară oricine și nu ia nicĭ o pedeapsă. Crezĭ că este vre-o dreptate pe lumea asta? Las' c'om maĭ vorbi noĭ. Ni-ĭ istorisi cum a fost. — Haĭ și-ĭ îmbuca ceva de icĭ. N'aĭ avut noroc, frate. Se cunoaște că aĭ fost om de ispravă, dar aĭ avut tovarășĭ niște *lichele*. Cu noĭ, aĭ să te împacĭ, n'aĭ grijă!»

Petrea s'a împrietenit cu ceĭ treĭ. Pe Țigan îl chema Toader Burlacu. Unul din ceĭ douĭ tovarășĭ aĭ luĭ era Ardelean, era scurt, lat în spete și vînjos, cu fălcile marĭ. Al treilea era nalt, cu frunte senină de învățat.

Seara, în dormitor, Petrea s'a trezit vecin cu ceĭ treĭ. Aŭ prins să vorbească în șoaptă. O lumină tristă și săracă împrăștia jale pe perețiĭ goĭ. Condamnațiĭ stăteaŭ pe paturĭ lungĭ, acoperite cu rogojinĭ.

«Eŭ am omorît un căprar în armată,

începu să povestească Ţiganul. Să vezĭ cum a fost. Era la noĭ în escadron un biet băiat necăjit, de care-şĭ băteaŭ toţĭ joc. Dar mie îmĭ era milă de el, săracul; dacă era străin şi-l înjuraŭ şi-l băteaŭ toţĭ! Maĭ ales un căprar, — unul Neagu, — nu-l maĭ slăbea din bătăĭ. Şi la noĭ, la roşiorĭ, eraŭ bătăĭ straşnice, pe cînd eram eŭ; te bătea cu trăgătorile pînă ce ţîşnea sîngele. Da' mie îmĭ era milă. Pe urmă, mă *contrasem*, de la o fată, cu Neagu, şi de şase lunĭ îmĭ era sabia ascuţită. Eŭ eram fruntaş şi într'un rînd făceam de serviciu pe grajdurĭ. Iaca, seara, vine Neagu căprarul beat şi începe să ia la bătae pe băiat: Năstase îl chema. «Domnule căprar, zic, dă-ĭ pace, nu-l bate de geaba, că-ĭ destul de amărît; nu-l maĭ bate!» El a început a rîde şi a îmblăti cu trăgătoarea. Mĭ-a venit aşa nu ştiŭ cum... că de mult îl coceam eŭ... Am scos sabia şi am dat. I-am dat la cap; l-am umplut de sînge, a căzut jos; pe urmă i s'a tras moartea din asta.»

Ardeleanul fălcos, Pîrvu, începu să povestească şi el:

«Eŭ mi-am omorît nevasta, zise el liniștit. Trăiam bine cu ea și-mĭ era dragă; dar cu socru-meŭ nu mă împăcam de la niște pămînt. Într'un rînd, am prins a ne certa, eŭ și cu socru-meŭ. M'am mîniat, am tras cuțitul de la chimir și m'am repezit la el. Nevastă-mea a sărit să-l apere. Am dat în ea și am omorît-o. Pe urmă, am tăiat și pe socru-meŭ.»

În lumina tristă, în liniștea dormitoruluĭ, povestirile acestea simple curgeaŭ cu liniște și te înfioraŭ de groază, ca o prăpastie tăcută al căruĭ fund nu se vede.

Pasul santineleĭ de pe coridor suna rar și regulat; cîteodată, în tăcere, glasul eĭ izbucnea sperios:

«Cine-ĭ? Cine-ĭ? — Stăĭ!» Se auzeaŭ murmure înnăbușite, apoĭ zgomotele se depărtaŭ prin ganguri, și iar, pasul santineleĭ răsuna rar și regulat.

Se auzi cornul, sunînd stîngerea, prelungă și duioasă, ca o părere de răŭ. Lumina lampeĭ fu micșorată, tăcerea castelului crescu. Dar glasurile condamnaților iar prinseră a șopti.

Toader Burlacu zise, arătînd pe cel cu fruntea mare și senină:

«Încă noĭ tot am făcut ceva, de-am fost aduşĭ aicĭ. Dar omul ăsta, iată-l: — Florea, — a venit pe nedrept. Cum nu știĭ dumneata pentru ce l-a condamnat, așa nu-șĭ știe el vina.»

Petrea se uitâ mirat la Florea. Condamnatul sta cu fața în sus, cu ochiĭ ațintițĭ, și părea cufundat în gîndurĭ marĭ. Trecu un răstimp după vorbele Țiganuluĭ, apoĭ Florea se întoarse pe o coastă, spre Petrea.

«Cum nu-mĭ știŭ vina? zise el rîzînd încet. Nu m'aŭ condamnat pentru că mi-am ucis nevasta? Mă plimbam cu ea la marginea orașuluĭ și a căzut, săraca, într'o fîntînă părăsită. Ce-s eŭ de vină? De unde puteam ști de ce i s'a găsit capul despărțit de trup?»

Tăcu cîtăva vreme; fruntea luĭ de învățat se încreți ușor. Apoĭ urmă, cu un zîmbet grozav:

«Crezĭ că toțĭ ceĭ carĭ zac aicĭ și se chinuesc în ocnele de sare sînt haimanale? Cea maĭ mare parte sînt *oamenĭ*, domnule! Afară de asta, pe onoarea mea, jumătate

sînt nevinovaţĭ. Hehe! eŭ am fost funcţionar, am învăţat carte, domnule! Ce crezĭ? Este vre-o dreptate în ţara asta? Tu, om cinstit, îţĭ cauţĭ de treburile tale; deodată vin calăiĭ, te înşfacă, te judecă cum socot eĭ, te chinuesc, nu-ţĭ daŭ voe să te aperĭ. Un procuror, care toată noaptea a jucat cărţĭ şi a benchetuit, îţĭ cîntăreşte sufletul, te străpunge cu vorba şi cu ochiĭ; oamenĭ carĭ nu înţeleg nimica şi dorm toată vremea, vorbesc despre pericole care ameninţă omenirea, se sfătuesc să dea un exemplu strălucitor şi te condamnă, mă 'nţelegĭ, cu circumstanţe atenuante, la douăzecĭ de anĭ de ocnă... Cu circumstanţe *atenuante!* Pe urmă, procurorul, cu conştiinţa împăcată, seara, se duce iar la benchetuit şi la cărţĭ, iar juraţiĭ, mulţumiţĭ că aŭ dat un *exemplu strălucitor*, îşĭ freacă mîinile cu bucurie. Şi aicĭ, între ziduri înnalte, şi dincolo, în răcoarea ocnelor, se pocăesc aceĭ cari aŭ fost condamnaţĭ de legile omeneştĭ! Ah-ah! dreptate!.. ce maĭ dreptate!..

Maĭ întâiŭ de toate, urmă Florea, cu vioiciune; nimenĭ nu-ĭ vinovat; sînt cărţĭ care dovedesc asta! Sînt împrejurărĭ, durerĭ...

De ce uniĭ sînt meniţĭ să fie săracĭ şi nenorociţĭ? Hehe! cărţile spun multe.

— Bine, întrerupse Petrea, dacă facĭ un păcat, trebue să-l ispăşeştĭ...

— Să-l ispăşeştĭ... hm! să-l ispăşeştĭ!.. De ce să-l ispăşeştĭ, dacă nu eştĭ vinovat? Procurorul te osîndeşte şi pe urmă se duce de petrece... iar noĭ putrezim aicĭ... Dar n'o să murim noĭ! oiŭ scăpa eŭ vreodată! Atuncĭ o să mă socotesc eŭ cu procurorul care m'a trimis *să mă răcoresc!*

— Procurorul şi primul-jurat, mugi Burlacu.

— Procurorul şi primul-jurat! zise Florea. Pentru asta m'am chinuit şi o să mă chinuesc! Dar o să scap şi o să le zdrobesc capetele! Pentru asta trăim noĭ toţĭ!»

Florea tăcu; se întoarse cu faţa în sus şi începu iar să se uite în bagdadie, cu ochiĭ marĭ deschişĭ asupra necunoscutuluĭ.

«Ce crezĭ? şopti Ţiganul; crezĭ că aicĭ avem oamenĭ proştĭ? Ăsta a fost om învăţat, nu vezĭ cum vorbeşte?..»

Petrea tăcu, buimăcit, şi căzu pe gîndurĭ. Crima şi vieaţa trecută răsăriră în lumină sîngeroasă dinnaintea ochilor luĭ; vii-

torul, ocna, necunoscutul îl înfiorară ca o suflare de ghiaţă. Vorbele tovarăşilor luĭ iĭ aduseră o noapte turbure în suflet. Ce-l aşteaptă? Douăzecĭ de anĭ de ocnă! Caută să răzbată grozăvia viitoruluĭ cu mintea. Douăzecĭ de anĭ!..

Aceste treĭ vorbe, figurile tovarăşilor luĭ, vorbele lor, l-aŭ chinuit toată noaptea. Şi acuma, după trecere de atîta amar de vreme, noaptea aceia tot iĭ stă deslușită în minte.

Încet-încet, condamnaţiĭ adormiră; răsuflările lor grele începură să şuere în tăcere. Pasul santineleĭ suna rar şi regulat în gang. Din vreme în vreme se auzeaŭ, de afară, în tăcerea nopţiĭ, răcnete: La numărul patru, — bineee! — La numărul şapte, — bineee!... Şi vuetul valurilor Trotuşuluĭ răzbea slăbit în tăcerea dormitoruluĭ.

Zile cumplite aŭ început să curgă.

Între cele patru ziduri ale închisoriĭ, rătăcea zadarnic printre ocnaşĭ, ascultînd uneorĭ povestirĭ grozave de i se încrîncena carnea pe trup. Seara, Florea învăţatul începea să povestească întîmplărĭ senine din vieaţa luĭ trecută; cîteodată izbucnea, şi

iar începea blestemul contra societăţeĭ care îl zvîrlise în noapte şi osîndă. Toate sufletele acestea pline de rele se ridicaŭ contra omeniriĭ libere. Începeaŭ să desvălească rănĭ, patimĭ cumplite, toată răutatea şi viţiul în care crescuseră şi care-ĭ pierduse. Eraŭ şi eĭ vinovaţĭ, dar vinovată şi păcătoasă e toată lumea. Eraŭ vinovaţĭ, societatea îĭ trimisese la ispăşire: eĭ mărturiseaŭ că nu simţesc nicĭ-o remuşcare pentru crimele lor. Eraŭ în dreptul lor să facă ce aŭ făcut; oamenii nu puteaŭ să-ĭ judece, pentru că eraŭ tot aşa de păcătoşĭ ca şi eĭ. — Cinismul ocnaşilor l-a înspăimîntat maĭ întăiŭ; pe urmă s'a obişnuit a început să se bălăcească în el, ca într'o bae caldă.

Cînd eraŭ cererĭ de sare, pornea, cu convoiul la ocne. Eşeaŭ din închisoare, porneaŭ într'un cerc mare de baionete sclipitoare, pe străzĭ înguste şi dosnice; lanţurile sunaŭ.

Ocna neagră îĭ sorbea în adîncimea eĭ răcoroasă. Parcă intraŭ în altă lume. Bolţĭ răsunătoare se ridicaŭ în toate părţile, gangurĭ largĭ de sare vînătă. Lumina electrică

pîlpîia; şi în creşterile şi scăderile luminiĭ, grupurile ciocănaşilor luaŭ înfăţişărĭ fantastice. Iată un grup de doisprezece. Desprind o stîncă de sare. Ciocanele se ridică odată şi odată cad, cadenţat, împrăştiind prin bolţĭ adîncĭ ecourĭ întreite: *tac*-ta-a-a! *tac*-ta-a-a! se ridică şi cad, se ridică şi cad, regulat, ca purtate de o maşină, deşteptînd răsunetele peşterilor. Deodată, o lampă păleşte, apoĭ cerne o lumină dulce violetă; şi ciocanele cad, împrăştiind ecourĭ; în painjenişul violet, în pîlpîirile uşoare, ca palpitările unor aripĭ de flutur care se odihneşte, umbrele ciocănaşilor cresc, scad, se întunecă, se luminează, ca nişte fantasme în lumĭ de visurĭ.

Gangurĭ adîncĭ se întind, pline de umbră, iar în fundul lor licărirĭ de lămpĭ se arată, ca rănĭ de lumină. Pe sus, pînă la înnălţimĭ ameţitoare, cerdacurĭ săpate în sare, cu stîlpĭ vineţĭ şi lucioşĭ. Pretutindenĭ, o pulbere măruntă şi moale, ca fulgiĭ de păpădie. La margine, o cupolă uriaşă, ca de biserică se înnalţă, pînă ce se deschide sus, în vîrf, într'un ochiŭ de lumină mic,

alburiŭ, ca un ochiŭ de fereastră: acolo-ĭ gura ocneĭ vechĭ, în lumina zileĭ.

Şi sub bolţile răsunătoare ciocanele cad. Ocnaşiĭ umblă prin lumina rece, es din umbră ca nişte fantome; glasurile răsună ca răcnete, trec unduind ca plîngerĭ de valurĭ.

Muncă amară şi cumplită, fără rază de nădejde! Seara, acelaşĭ convoiŭ, între aceleaşĭ baionete, trece pe străzĭ înguste în sunetul slab şi trist al lanţurilor.

A-doua-zi, aceiaşĭ ocnă, aceleaşĭ figurĭ rase, cu ochiĭ de oţel, aceiaşĭ lumină, aceleaşĭ glasurĭ trecînd prin peşterĭ ca plîngerĭ de valurĭ. Seara, aceleaşĭ convorbirĭ, aceleaşĭ blesteme contra societăţeĭ care i-a asvîrlit în întunerec şi osîndă. — Primăvara, vara, toamna, iarna, acelaşĭ soare, de care nu se maĭ poate bucura amărîtul lor suflet.

În anul întăiŭ a slăbit ca o scîndură. În primăvară, după şase lunĭ de ocnă, cînd văzu o femee în pulberea de lumină, şi cînd simţi că pentru totdeauna a murit o parte din vieaţa luĭ, — o disperare nebună îl cuprinse şi dorurĭ de vieaţă şi de lume îĭ biciuiră simţurile cu apripile lor de foc.

Încătuşat, gemea noaptea ca un rănit, se frămînta, ca în jăratec, pe salteaua-ĭ de pae, muşcînd-o.

Pe urmă, aniĭ aŭ curs greĭ, dureroşĭ, plinĭ de chinurĭ fără samăn. S'a amestecat cu mulţimea dimprejuru-ĭ, care suferea ca şi el; a suferit şi a gemut maĭ mult; toată fiinţa luĭ se umplea de venin clipă cu clipă.

L-aŭ necăjit şi gîndurĭ de fugă. Cu ceĭ treĭ tovarăşĭ aĭ luĭ, a plănuit scăparea. Şoaptele pe 'ntuneric, planurile, pregătirile, s'aŭ înnecat în negurĭ. În visurile la gura sobeĭ, n'a rămas de cît clipa din urmă, clipa cînd el şi cu tovarăşiĭ şi-aŭ făcut cruce şi aŭ apucat spre lumină, pe scărĭ întortochiate, către gura ocneĭ vechĭ. Strîngere de inimă, răsuflărĭ scurte, căldurĭ şi răcelĭ, pînă în clipa cînd s'a dat alarma. Din clipa aceia, icoanele se întunecă iar. Apoĭ se trezeşte în spital, negru de bătăĭ, pe moarte...

Anĭ de chinurĭ şi de gemete trec. În sufletul luĭ îşĭ fac loc spaimele; trupul i se istoveşte; nu-l maĭ încălzeşte soarele, nu-l maĭ răcoresc vînturile.

Anĭ mulţĭ şi dureroşĭ! În ocne, în pal-

pitările luminiĭ violete, se mişcă ca o umbră, ridică şi lasă ciocanul ca împins de o putere pe care n'o pricepe ; mînîncă cînd mînîncă alţiĭ, se culcă odată cu alţiĭ. Pe drum, în convoiŭ, mişcă greŭ picioarele încătuşate. Intră fără simţire pe poarta mare, se grămădeşte în colţurĭ, nu se gîndeşte la nimic.

Numaĭ în nopţile de vînturĭ şi de vifor, cînd urechea şi simţurile se deşteaptă, vin cîteodată nălucile trecutuluĭ. Atuncĭ stă, ascultă, vede, într'o lumină tragică, sate pustiĭ după sate pustiĭ, şi în fund, o ruină, — satul luĭ ! Chipul Irineĭ răsare jalnic, cu genele plecate ; pe faţa blajină trece o lumină de moarte. Satul luĭ ! Ştie că e satul luĭ, dar nu-l maĭ cunoaşte, nu-l maĭ ştie cum a fost odată ; Irina luĭ ! logodnica luĭ, dar chipul i-ĭ şters !... Umbre şi luminĭ de jale răsar din trecut ; vînturile gem afară, înfundîndu-se în ganguri şi sufletul luĭ e cucerit de o mîhnire de moarte. Vieaţa de-altădată se depărtează, tot se depărtează, se stînge. *Simte* că totul s'a sfîrşit ! Atuncea stă zdrobit, năuc, cu ochiĭ duşĭ. Totul s'a sfîrşit ! totul s'a sfîrşit !

Anì de amar curg. Şi ruinile acestea ale trecutuluĭ, rămăşiţele acestea de icoane, se şterg şi ele. Nimic n'a maĭ rămas; sufletul e gol ca o peşteră neagră, numaĭ noaptea adîncă domneşte în el; numaĭ noaptea adîncă şi disperarea adîncă care pare fără început, fără sfîrşit. Nicĭ-o rază nu străbate în noapte; în peştera sufletuluĭ săŭ gem vînturĭ sperioase, fără pricină, fără rost... Totul s-a stîns! totul s'a sfîrşit!

Şi totuşĭ... o amintire... ceva... nu ştie ce... o lumină slabă, dulce, de zorĭ, o părere, departe... — cea din urmă rămăşiţă, cea maĭ cumplită durere!

În ceasurile chinuite, cînd stătea cu ochiĭ ţintiţĭ în lumină, Petrea Străinul se gîndea la noaptea din urmă. Din trecutul luĭ, veneaŭ cumplite suflărĭ de durere, care-ĭ îngheţaŭ sufletul; nălucĭ se ridicaŭ din noapte, ca bulbucĭ pe luciul iazuluĭ, pluteaŭ din negura trecutuluĭ, spre slaba şi trudita luĭ vieaţă de acum. Vieaţa luĭ din urmă a fost ca o noapte adîncă, în care urlă vijelia; întunerec, jale, pretutin-

denĭ; numaĭ în fund departe, o zare slabă, cu un asfinţit şters.

Totul se sfîrşise!

V.

În ceasurile de durere la gura sobeĭ, Petrea Străinul se gîndea şi la cele dintăiŭ clipe de libertate.

Porţile s-aŭ deschis şi i-aŭ dat drumul în lumea care l-a pedepsit. A intrat tînăr şi voinic; a eşit uscat şi îmbătrînit, cu barba căruntă şi sălbatecă. A eşit toamna, cînd cad frunze arămiĭ în luncĭ. A prins a-şĭ tîrî picioarele în neştire prin colbul drumuluĭ. Nicĭ-o mişcare sufletească spre lumină, spre vieaţă. A eşit cu acelaşĭ suflet pustiit de vînturile desnădejdiĭ, gol ca o peşteră neagră. Îşĭ tîra încet picioarele atîta vreme prinse în cătuşe. Şi acuma-ĭ păreaŭ strînse de fier, şi cîteodată, se oprea, mirat că n'aude zgomotul lanţurilor.

Porţile s'aŭ deschis, i-aŭ dat drumul, s'aŭ închis în urma luĭ. A pornit, a trecut pe străzĭ pline de lume; privirĭ piezişe îl

săgetaŭ. S'a suit pe culme, s'a uitat fară de scîrbă spre castelul în care zăcea îngropată vieaţa şi tinereţa luĭ ; s'a întors, a pornit înnainte prin colbul drumuluĭ, încovoiat, tot cu simţimîntul condamnatuluĭ. Castelul a rămas zugrăvit în negru pe fondul de lumină al apusuluĭ ; el păşea străin prin frunzele toamneĭ, maĭ amărît decît oricînd.

A început cumplita rătăcire a pribeaguluĭ. A dormit pe marginĭ de drum, pe paturĭ de frunze, în luncĭ ; noaptea de-asupra luĭ, în albastru, călătorea aceiaşĭ lună a tinereţiĭ, poleind cu argint frunzele bătute de bruma toamneĭ ; şi aceleaşĭ cîntece de vînt treceaŭ prin bolţile sărăcite de frunze... Dar el nicĭ luna n'o vedea, n'auzea nicĭ murmurele vîntuluĭ. În sufletul luĭ gol nu maĭ pătrundea nimic din natură şi nimic din lume.

Purta pe frunte pecetea infamieĭ parcă. Oamenii se fereaŭ de el. La poarta satelor, cîniĭ îl lătraŭ ; privirile păreaŭ că-ĭ zic : «Ce cauţĭ aicĭ, străinule?» — Nicăerĭ adăpost, nicăerĭ milă !

Începură lungile şi mocnitele ploĭ de

toamnă. Zdrobit, ud pînă la oase, căta adăpostul cînilor, se bătea cu eĭ de la ciolanele aruncate în gunoĭ. Păşea încovoiat, plin de tină, prin apă şi prin ploae; zdrenţele se tîraŭ după el, oameniĭ îl ocoleaŭ ca pe un animal murdar. Noaptea, rătăcea pe căĭ pustiĭ; adormea lîngă ziduri, răzimîndu-şĭ barba în ciomag. Şi împrejurul luĭ, vînturile toamneĭ se jeluiaŭ prin întunerec, ploaia ţîrîia; el tremura, se strîngea în zdrenţe, apăsat de dureri sfîşietoare.

Şi, deodată, se trezi la altă vieaţă, la alte chinurĭ. Vijelia care i-a mînat spre necunoscut vieaţa, care l-a frămîntat, l-a zdrobit, l-a tîrît în nenorocirĭ şi în desnădejde, — l-a zvîrlit pentru cea din urmă oară pe ţărmurile tinereţiĭ; — ş'acum vijelia a stat; mintea luĭ e plină de spaima vînturilor; sufletul geme şi nu înţelege această din urmă pedeapsă.

El, niciodată, în pribegia luĭ, nu s'a gîndit să se întoarcă în locurile luminate de soarele copilărieĭ. Nu s'a maĭ gîndit niciodată la părinţiĭ luĭ, la Irina luĭ, la atîtea ceasurĭ dulcĭ prăpădite în noianul trecutuluĭ. Sufletul luĭ era gol de toate, nu

cerea decît pace, nu cerea decît să fie piatră, să nu maĭ sufere!

Și acum, iată-l, deodată, în fața Irineĭ luĭ! Aceiașĭ față blajină, aceiașĭ ochĭ umbrițĭ de lungile gene castaniĭ... Se uită multă vreme la dînsa, lung-lung, buimac, prostit. Încet-încet, în sufletul, în mintea luĭ, prind să clocotească amintirile; ceasurĭ întregĭ se uită la dînsa, o străpunge cu privirile luĭ dureroase.

Și iată că ea singură a vorbit:

«Toată lumea l-a uitat; numaĭ eŭ îmĭ maĭ aduc aminte de el!...»

După oftările sfîșiitoare, Petrea stă și se gîndește. O lumină arzătoare îĭ năvălește în suflet și în minte.

Părințiĭ i-au murit; casa bătrînă s'a dărîmat; din tot trecutul, n'a rămas de cît Irina, și Irina e a altuia! L-a așteptat, l-a așteptat; după aceia, plină încă de durerea, ticăloșieĭ luĭ, a cercat să uite; s'a măritat apoĭ cu un preot cinstit. A trăit vieață multă în pace. Deodată răsare ca o nălucă el, nenorocitul, ocnașul, mortul! Ea nu bănuește nimic; nu-șĭ închipue că fericirea eĭ stă aproape de prăpastia sufletuluĭ luĭ!

Ce-ĭ de făcut? Afară, vînturile primăveriĭ sunaŭ în livezĭ înflorite, ca șuete de ape. Petrea sta prăpădit în locul luĭ, la gura sobeĭ, cu mînile în păr, cu coatele pe genunchĭ; în ochiĭ luĭ, toată deznădejdea sufletuluĭ; pe față, durerea anilor de întunerec. Vîntul de-afară gemea odată cu furtuna din sufletul luĭ.

Ce-ĭ de făcut? Sufletul gol se umpluse deodată de orbitoarea lumină a tinereţeĭ. Revolte adîncĭ zguduiaŭ firea luĭ adormită.

Fulgerărĭ din nebuniile trecutuluĭ îĭ arătaŭ pe popă supt genunchiĭ luĭ. Tot se maĭ găsea vlagă în trupul luĭ istovit; se va maĭ găsi un colț de lume care să-ĭ adăpostească măcar această fericire atît de tîrzie și atît de arzătoare! Irina e frumoasă și tînără încă!

Dar un gînd îșĭ făcu loc ca un șarpe rece în sufletul luĭ: Dacă Irina iubește pe popă? Se sculă și începu să umble năuc prin casă, înfrigurat. Nu se poate, asta nu se poate! A spus ea singură că nu l-a uitat pe cel rătăcit.

Bine, — dar preotul Miron l-a scăpat de la moarte, l-a adăpostit ca pe un prie-

ten: preotul Miron e singura ființă care de atît amar de vreme a avut milă de el.

Gîndurile se ciocneaŭ ca fulgerile în negura nourilor. Se opri în mijlocul caseĭ, cu mînile în păr. Ș'apoĭ! el e *ocnașul*, el e nelegiuitul! și popa Miron i-a luat pe Irina, i-a zdrobit fericirea! Cu ochiĭ marĭ, vedea pe popă, în sînge, sbătîndu-se la picioarele luĭ. Cu trupul înfierbîntat de unde de foc, cu dințiĭ clănțănind se apropiè de fereastră. Gîndul din urmă îĭ rămase în minte, cu o limpeziciune grozavă. Păru că se liniștește, ca după o hotărîre mare, și privi afară, pe fereastră. Austrul se zbuciuma în livezĭ, ca pe o mare întărîtată de întunerec, și'n zbuciumul măriĭ aceștia, pe icĭ, pe colo, copaciĭ înfloriți păreaŭ grămezĭ marĭ de spumă.

În căsuța din ogradă, se zărea lumină. Acolo e Irina *luĭ*. Chipul eĭ îĭ răsări în minte luminos ca *altădată*.

Și nopțile cu pornirĭ vijelioase, de acum douăzecĭ de anĭ, după ce văzuse o femee în pulberea de lumină, — se întoarseră toate, într'o cumplită zguduire.

Zbucium amar porni în odaia tăcută, în

vuetul de valurĭ al austruluĭ. Omul nenorocit gemea innăbuşit, din adîncul fiinţeĭ luĭ şi-şĭ muşca pînă la sînge buzele. Amare ceasurĭ, în care, ca vînturĭ de groază, trecură dorinţĭ de moarte şi de omor, odată cu freamăte calde, cu dorurĭ de vieaţă, cu lacrimĭ arzătoare!

Austrul gemea în livezĭ, venea la ferestre şi le zguduia, parcă voia să intre înlăuntru. La răsărit, pe perete, luceaŭ icoanele argintiĭ într'o rumeneală dulce, ca într'o taină de zorĭ.

Tîrziŭ, tîrziŭ se linişti vîntul. După această ultimă izbucnire, se linişti şi vulcanul sufletesc, — pentru totdeauna! Sufletul trudit începu să se cufunde adînc, tot maĭ adînc, în noaptea de unde izbucnise la lumină şi la vieaţă. Trupul sfărîmat de durere adormi asudat, rece.

A-doua-zi, dimineaţa, cînd intrâ preoteasa Irina în odaia zbuciumuluĭ, Petrea era galben ca un mort, prostit ca şi în noaptea de iarnă, cînd fusese adus de preot, pe moarte. Ochiĭ luĭ fără lucire o întîmpinară sfîşietorĭ, umpluţĭ de o rugă, de o

jale nespusă. Păreaŭ ochiĭ unuĭ cal trudit care se prăbușește sub povară și bice.

Preoteasa se așeză supt icoane, tăcută, cu mînile subpuse. Într'un răstimp, întrebă:

«Ce aĭ dumneata, de eștĭ așa de galben? eștĭ bolnav?

— Nu!» răspunse cu durere străinul. Apoĭ deodată prin ochiĭ luĭ trecu o lucire, buzele tremurară ca în apropierea lacrimilor și, cu o silință mare, gemu:

«Vorbeaĭ erĭ de cel care a plecat în lume și pe care nu l-aĭ uitat.

— Da, zise preoteasa, liniștită; de dumneata n'am de ce mă teme; parĭ a fi om bun... Nimănuĭ pînă acum n'am vorbit de *Petrea.*» Buzele luĭ Petrea iar tremurară.

«Ce-aĭ zice, murmurâ el deodată, ca-și-cum s'ar fi zvîrlit într'o prăpastie; dacă Petrea s'ar întoarce?»

Preoteasa răsări, apoĭ zise repede:

«Nu, nu se maĭ întoarce, nu se poate să se maĭ întoarcă! Petrea a murit.»

Străinul fu străpuns de un fior. Preoteasa privea pe fereastră, la primăvara de afară. O mîhnire mare domnea în odaia tăcută, ca în urma unuĭ mort. Soarele diminețeĭ

întra pe ferestre şi punea plăcĭ de lumină în umbra plină de mirezme de tămîe şi de florĭ uscate de cîmp.

O înfiorare rece scuturâ carnea uscată a Străinuluĭ; ochiĭ luĭ adîncĭ eraŭ plinĭ de disperare. Pe buzele luĭ albe o vorbă mare sta gata să nască.

Preoteasa zise iar cu greutate:

«Nu, nu maĭ vine. L-am aşteptat multă vreme, nu l-am uitat; dar inima îmĭ spune că Petrea a murit acolo, pe unde s'a zbuciumat, în străinĭ. Cine ştie sub ce brazde şi sub ce cruce zac oasele luĭ! Cine ştie!...»

După vorbele acestea, rostite cu jale, două lacrimĭ izvorîră în colţul genelor eĭ castaniĭ. Ochiĭ luĭ Petrea se umplură de foc. În sufletul luĭ, gemînd, mărturisirea, *vorba mare*, născu, izvorî prin ochiĭ înfriguraţĭ; buzele tremurară, purtate de un freamăt dureros, — dar vorba rămase în adîncurĭ, se stinse.

Şi preoteasa îşĭ şterse lacrimile, se ridicâ şi eşi oftînd.

